

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я   Б Е Л А Р У С К А Я   Г А З Э Т А

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Фонд выдання газеты «Наша Ніва». Выходзіць штотыднёва, у пятніцы

Падпіска да 20 верасьня

Застаецца апошні тыдзень для падпіскі на чацвёрты квартал. Падпісны індэкс газеты «Наша Ніва» 63125. Падпіска для прыватных асобаў будзе каштаваць 4510 рублёў у месяц, для арганізацыяў — 5631 рубель. Падпіска на шапкі «Белсаюздруку» ў Менску таньнейшая: 3340 рублёў на месяц. «Наша Ніва» — гэта 24 старонкі без чужога слова штотыдзень.

ГРАМАДЗТВА

Невыносны цяжар свабоды
Марак Бэлька сказаў, што дарога да свабоды, якая пачалася тут у 1980-м і прывяла да вызвалення краін Усходняй Эўропы ад камунізму і таталітарызму, «мусіць скончыцца ў Менску». З Гданьску вярнуўся Віталь Тарас. Старонка 15.

ПРЫРОДА

Бабровая сага
Беларускім бабрамі заселена і Эўропа, і Азія. На пачатку XX стагодзьдзя бабры захаваліся толькі ў Беларусі. У Эўропе цягам стагодзьдзя іх мэтадычна вынішчылі — забівалі дзеля футра, бабровага струменя, мяса. Бабёр шмат часу бавіць у вадзе, таму ў сярэднявеччы лічыўся рыбінай: малюнак скуркі на хвасце дужа нагадвае рыбную луску — і яго дазвалялі есці ў пост. Але на смак мяса бобра нагадвае зайчашніу, безь нікага рыбнага прысмаку: бабёр харчуецца толькі расылінамі. Страву з бабровых хвастоў не абмінуў увагай Уладзімер Караткевіч: ён згадвае яе як вялікі далікатэс. Усё пра баброў у артыкуле Адама Воршыча. Старонка 16.

КУЛЬТУРА

Люстэрка беларускай контэрэвалюцыі
Алесь Бадак вяртае нас у часы старожытнага Эгіпту. Гэты час безумоўнага рабства адлюстроўвае ў ягонай паэтычнай сувядомасці акурат тую фазу грамадзкага раззвіцця, якая і адпавядася нашаму цяперашніму становішчу. Піша Аляксандар Фядута. Старонка 8.

СТЫЛЬ ЖЫЦЬЦЯ

Восень на носе
Сусветныя тэндэнцыі ў модзе і зымесні ў съветапоглядзе аналізуе Тэда Лі. Старонка 18.

БІБЛІЯТЭКА

Кніга да 17 верасьня
«Запіскі афіцэра чырвонай арміі» скіраваныя па адрасе Карла Маркса, 38. Рэцензія Севярына Квяткоўскага на першое беларускае выданьне Сяргей Пясецкага. Старонка 10.

Палац для апазыцыі

Дазвол Лукашэнкі правесці Кангрэс дэмакратычных сілаў у Менску ня ўсім спадабаўся.
Піша Але́сь Кудрыцкі.

Але́сь Мілінкевіч
(зьеверху)
і Анатоль Лябедзька
маюць найбольшыя
шанцы ўзначаліць
на выбараў-2006.

Прэмія «ARCHE» Рудкоўску

Прэмія «За сумленнае слова» сёлета ўганараваны манах-дамініканец Пётра Рудкоўскі.

Вельмі нефармальная цырымонія ўзнагароджання адбылася ў Горадні 12 верасьня. Сёлетні выбар ляўрэата быў зьдзейснены на падставе статыстыкі. Паводле інтэрнэт-лічыльніка «Акавіта», артыкулы Пётры Рудкоўскага самыя наведваныя з матэрыялаў часопісу, якія выстаўляюцца на інтэрнэт-сайце.

П.Рудкоўскі нарадзіўся ў Канвелішках, што на мяжы з Літвой. Ён адчуваўся ў Гарадзенскай каталіцкай сэмінарыі, а піпер піша магістарскую дысэртацыю ў Ягелёнскім універсітэце ў Кракаве. Яго вылучае шырокае наўуковыя зацікаўленні: філэзаф, тэоляг, грамадазнаўца, ён не ўнікае этычнага вымірэння бягучых проблемаў. Ягоныя творы кантраствуюць з постмадэрнісцкім рэлігійвізмам і прэмадэрнісцкай мэтафізычнасцю, уласцівымі беларускай інтэлектуальнай думцы апошніх гадоў.

У апошні гарачы дзень гэтага зададзенага лета, у майстэрні Зымітра Іваноўскага ў Горадні ў прысутнасці гарадзенскіх чытачоў «ARCHE» ляўрэат выступіў з лекцыяй. Старонка 19.

Вайна ў вярхах ва Украіне

Цяпер памаранчавая ня толькі ўлада, але і апазыцыя. Піша Барыс Тумар.

Кіеў уражвае дарагімі машынамі, тысячамі кавярань, морам рэкламы і ўкраінскай мовай. Па-ўкраінску цяпер гаворыць кожны другі. Фантастыка! Падчас майго папярэдняга прыезду чатыры гады таму родную мову на публіцы ўжывалі адзінкі.

Някі развод не прыемны. Рэзвітаньне Юшчанкі з Цімашэнкай не вынятак. Нешта падобнае адбывалася з «Салідарнасцю» і «Саюдзісам». Неўзабаве пасля перамогі свабоды быўлія наплечнікі па змаганні ператвараліся ў палітычных праціўнікаў, а ў выніку да ўлады вярталіся посткамуністы. Але гэтыя «войны ў вярхах» не азначалі канца пераменаў. Старонка 2.

старонка 12

Вайна ў вярхах ва Украіне

Праця з старонкі I.

Наадварот, войны ў вярхах і ўрадавая чахарда прывучалі да дэмакратычнага чаргаваньня ўладаў. Тым часам умацоўвалася павага да прыватнай уласнасці і права. Адзіным, хто спрабаваў адварынць на зад кола дэмакратыі, быў Мэчыяр у Славаччыне, але ён скончыў паразай. Нават у Сэрбіі, дзе дайшло да забойства прэм'ера Джындзыха, аўтарытартызм не вярнуўся.

Напамінам пра гэта адзялікаваў на вайну ў аранжавых вярхах адходзячы презыдэнт Польшчы Аляксандар Квасьнёўскі: «Наш прыклад паказвае, што пры такіх крызісах, харктэрных для перыяду трансфармацыі, ня можна губляць з поля зроку галоўную мэту. Нягледзячы на войны ў вярхах, нягледзячы на змены кабінетаў, Польшча дасягнула галоўных мэтай: мы ў Эўразіясе, у NATO, маєм рынковую гаспадарку і дэмакратыю».

Зласлівасць расейскіх СМІ і лукашэнкаўскіх пропагандыстаў з нагоды ўрадавага крызісу ў Украіне — гэта schadenfreude, радасць з прычыны паразы праціўнікаў. Узаемныя абвінавачванні ў каруашці разбураюць міт Майдану, ідэалізаваны вобраз дэмакратычнай рэвалюцыі. Што і трэба сяму-таму. Не для таго мільёны стаялі на Майдане, каб сёньня мы ваявалі, як сказаў прэзыдэнт Юшчанка.

Прем'ер Украіны Юлія Цімашэнка глядзіць, як Віктар Юшчанка заяўляе па тэлебачаныі пра яе адстаўку.

У Кіеве зусім іншыя настроі. Большасць аглідальнікаў успрымае ціперашніо палітычную валтузъню як прыкрую непазыбежнасць, выдаткі дэмакратыі — систэмы, якая мае шмат хібаў, але лепшай за якую ніхто не прыдумаў. Вось меркаваныя аспіранта Сыціпана Захаркіна: «Побач з мною на Майдане стаяў стары звёскі. Ён мне сказаў: «Я тут стаю не за Юшчанку, я тут стаю за справядлівасць». Народ рабіў рэвалюцыю дзеля прынцыпу, а ня дзеля асобы».

Важна ня тое, хто канкрэтна — палітык Л ці палітык М — кіруе краінай. Важна, каб ён прыходзіў

да ўлады і сыходзіў зь яе ў выніку свабодных выбараў. Дэмакратычная систэма ня можа дасць гарантый, што да ўлады ня прыйдзе слабы або несумленны лідар. Выпадкі Ніксана і Кучмы тое пацьвярджалі. Але дэмакратычная систэма гарантует сыход такога палітыкаў у рамках законнае працэдуры.

Знакамітая слова лорда Эктана: «Любая ўлада псуе, а абсалютная ўлада псуе абсалютна». Улада Юшчанкі не абсалютная. Ён пагаджаецца з існаваньнем канстытуцыйных стрымак. Акрамя таго, Юшчанка зноў паказаў сябе палітыкам, які зазірае далей за сёньняшні дзень. Сярод розных вары-

янтаў вырашэння палітычнага крызісу ён выбраў адначасовую адстаўку лідэраў варагуючых кланаў і фармаванье тэхнократычнага ўраду на чале з днепрапятроўскім губэрнатаром Юр'ем Ехануравым. Ю.Еханураў узначальваў Фонд дзяржмаёсці ў 1990-х, але на гэтым далікатнай пасадзе наглядчыка за прыватызацыяй не запляміў сябе ні ў адным карупцыйным скандале. Ён мае рэпутацыю добрага гаспадарніка і, у адноўленні ад сваёй папярэдніцы, пазбаўлены палітычных амбіций. Юшчанка мае намер зъяднаць хоць на час розныхя капитальных груп і палітычных сіл. Здаецца, яму шанцуе.

У аўторак лідэры ўсіх фракцый парлямэнту, акрамя камуністаў, кучмісту і Блёку Юліі Цімашэнкі, падпісалі пагадненне «Згода дзея-ля Украіны». Гэты дакумент дае ўраду стабільную большасць у Вярхоўнай радзе і перадышку на правядзенне эканамічных і палітычных рэформаў. Хоць яны будуть больш асьцярожнымі, чым хацелася б нецярпіццам.

Перад Украінай стаіць складаная гістарычная задача канчатковага разрыву з васальнай залежнасцю ад усходніяга суседа. Масква спрабуе тарпідаваць змены, карыстаючыся рычагамі цэнавы нафтуты. Дый самі сабой ніякія рэформы не праходзяць безбалесна. За студзень-жнівень ВУП вырас на 2,8% проці таго ж перыяду

мінулага году. Хоць у сакавіку ўрад прагнаваў рост ВУП на ўзроўні 8,2%.

Палітыка разумных кампрамісаў, выбраная Юшчанкам, дае шанцы ўтрымаць стабільнасць да выбараў новага парлямэнту ў сакавіку 2006 году. Паводле канстытуцыйных рэформы, з 1 студзеня Украіна з прэзыдэнцкай стане парлямэнцкай рэспублікай. Два месяцы між гэтым датай і новымі выбарамі пагражанацы эканамічнымі і палітычнымі катаклізмамі. Дэстабілізацыі хадзілі б кучмісты. Яны знайшлі сабе сумнёўнага хайрусыніка ў асобе Барыса Беразоўскага, які перадаў экс-прэзыдэнту Украіны Леаніду Краўчуку дакументы, паводле якіх расейскі алігарх нібыта финансаваў выбарчую кампанію Юшчанкі.

На новага прэм'ера, паўбурата па паходжаныні, Москва будзе глядзець лагадней, чым на Цімашэнку. Як калісь Берасцейскі мір Леніну, ціперашнія камбінацыі можа дасць Украіне паўзу для сканчэння эпахальных рэформаў.

Юлія Цімашэнка — Юля, як яе называюць усе ў Кіеве — набірае папулярнасць сярод інтэлігенцыі, рабочых і на заходзе Украіны. Урэшце, хто б ні перамог на сакавіцкіх выбараў 2006-га, урадавая кааліцыя Юшчанкі ці апазыцыя на чале з Цімашэнкай, Украіна ня верненца з Цэнтральнай Эўропы ва Ўсходнюю.

СЛАВАМІР АДАМОВІЧ

***

...Дык прыяжджай! Пакуль ня выпаў сънег.
Я пакажу табе гару кахраньня,
Я раскажу, што грэх і што ня грэх,
Пра што няма ні Торы, ні ў Каране.

Дык прыяжджай! Дык прыялтатай хутчэй!
Я троі гады пазбаўлены Радзімы,
Любові, словаў родных і вачай...
Дык прыяжджай, пакуль ня сталі зімы.

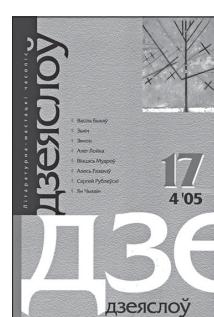
А зрешты, ну куды тут прыяжджаць?
Гарэць двайм у пекле настальті?
Чужым краям нашчадкаў нараджаць,
Замест любошчаў прагнучы герылы?

Не прыяжджай! Пакліч мяне сама,
Хоць парай фраз пакліч мяне дадому.
Я заплюю, зайграю, як сурма,
І стану зноў любімі і вядомы.

Не прыяжджай! Вярні мяне назад!
У дыпкур'ерскім правязі праз межы...
Я так хачу убачыць плодны сад
І позірк твой, паслья кахраньня съвежы.

2005, ліпень, Нарвегія

Дзеяслоў №17

Новы нумар «Дзеяслова» супяречлівы. У ім друкуецца паэма Пазьняка «Вялікае Княства» — але толькі яе палова. Друкуюцца новыя вэрсэты Алеся Разанава. Аднак адначасова зьмешчаная гутарка з жыровіцкім інакам Мікалаем (Зынічом), у якой той абрываецца на «дэмакратыю» і называе ідэальным ладам «святарусскую канстытуцыю». У часопісе дзеля ўдзельцаў сваімі творамі й думкамі Лідзей Арабей, Сяргей Дубавец, Віктар Жыбуль і іншыя вядомыя літаратары.

Кніга Чаркасавай

У аўторак адбылася прэзентацыя кнігі Веранікі Чаркасавай «Красным по белому». Сябры сабралі найлепшыя публікацыі журналісткі, забітай летасіва ў ласнай кватэры. Гэтыя артыкулы, нарысы, эсэ друкаваліся ў 1991—2004. Пэрыяд імклівага становлення краіны пабачаны праз надзёйнае, праз прафесійныя якіяў хваливалі й дагэтуль хвалюць. Замовіць кнігу Веранікі Чаркасавай можна праз тэлефоны 233-44-58, 761-88-84 або праз e-mail: zakaz_v_ch@yahoo.com.

ВАРТА БАЧЫЦЬ

Новы беларускі праект

18 верасня а 15:10 на БТ стартуе новы праект «Маем рэчы». Алеся Матафонай і Алеся Бельы распачніць інвэнтрызацыю ў беларускім доме, перагледзяшы рэчы, што засталіся ў спадчыну ад мінулых стагодзьдзяў. Матрыяльная культура краіны як выражэнне агульнай культуры нацыі — фармат новага тэлевізійнага праекту.

Першая перадача прысьвечаная баброўніцтву — стародайному промыслу, які тысячы гадоў таму ў нейкім сэнсе даў

пачатак беларускай дзяржаваўнасці, а ў XX ст. уратаваў эўрапейскіх баброў ад зынічэння.

Героямі перадачы сталі Дуда; «Беларускі Стойнхэндз» (стараежытая абсерваторыя на воз. Янава); Ракаўска-іванская кераміка; Меч. Далей пойдук Куфар, Сыр, Маляваныя Дываны, Свінка, Гаці-Грэблі, Пас Кунтушовы і іншыя напаўзабытыя знаці беларускай культуры.

Магчыма, сюжеты будучых выпускаў праграмы падкожуць гледачы, зазіруючы на гарышча бацькоўскай хаты.

IN MEMORIAM

разоў даводзілася гутарыць зь ім аб гэтым і іншых праектах, і сёньня тыя слоў дзядзькі Ібрагіма ўспрымаюць ўжо зусім па-іншаму — як запават нам і праграма да дзеяния.

Дзядзька Ібрагім стаў узорам сапраўднага верніка і патрыёта, ня толькі для мусульман, але і для хрысціян, юдаў — для беларусаў. Сытвята памяць, і няхай ахіне яго Ласка Боскай!

Сяргей Богдан

Месяц таму, 16 жніўня, у Мэльбурне памёр грамадзкі дзеяч Алег Шнэк. Вестка пра яго смерць стала для сябру ўзнаму сапраўдным шокам. Сп.Алег выглядаў куды малядзейшым са сваіх 75 год, быў вельмі жывым і па-спартоваму актыўным чалавекам. Кіраўніца вакальнага гурту «Каліна» (Мэльбурн) Тамара Субач паведамляючы пра смерць сп.Алега, напісала: «Гэты вясёлы чалавек з шляхетнымі манерамі вельмі любіў сваю радзіму — Беларусь. Ягоны сыход — вялікая страта для ўсей беларускай грамады ў Мэльбурне».

Алег Шнэк нарадзіўся 7 лютага 1930 г. у Ленінградзе, дзе бацька вучыўся ў Вайсковай акадэміі. З бацькамі даваўся шмат пасэдзіц — Корасцень на Украіне, знойдзіўся ў Ленінградзе, Чыта. Нягледзячы на гэта, улетку Шнэкі стараліся выбрацца на Случчыну, у вёску Ляд-

ныя. У 1939 г., здавалася, сям'я пераехала на Случчыну канчаткована. Годам раней бацьку ўзялі ў падпрыемствах, а бацькаў настаўнікам у школу. Аднак на радзіме пажылі толькі піща год. У 1944-м, апасаючыся бальшавіцкага пераследу — Сыцілан Шнэк быў акургавым кіраўніком Краёўскай абароны, сыны — сябрамі СБМ — сям'я пакідае Беларусь.

З 18-гадовага ўзросту Алег Шнэк мусіў ісці працаўць. Спачатку на капальнях у Францыі, а зь пераездам у Аўстралію трэба было зарабляць на хлеб на хату падпрыемніка. У 1952 г. сям'я напаткала трагедыю — скончыў жыццё самагубствам бацька. Алег працаўчай часцёй іншымі маткім у прадстаўніцтве «Эрыксон» у Мэльбурне, потым — у сферы вайсковых радараў. Паралельна браў удзел у грамадзкіх жыцці. Спачатку — у Саюзе беларускай моладзі, аўтаклубе, спачатку на падпрыемствах асобу на яго місіях. У 1960-х пачаліся перамешчанія асобу на яго місіях. У 1960-х пачаліся перамешчанія асобу на яго місіях. У 1960-х пачаліся перамешчанія асобу на яго місіях.

У Аўстраліі ён быў адным з арганізатаў скайцкага звязу «Усяслаў Чарадзей», футбольнай, волейбольнай, баксэрскай дружын, працаўчай у спартовым клубе «Зубр». Ва ўспамінах пісаў: «Я заўсёды цвёрда верыў, што праца з моладзьдзю, асабліва ў галіне нацыянальнага спорту, для папулярызацыі нації мае самае вялікае значэнне».

Быў актыўістам парафіі царквы Трох Віленскіх Пакутнікаў БАПЦ, апошні год нават распісаў інтар'ер будынку царквы.

З адыходам Алега Шнэкі скончыўся значны перыяд гісторыі паваеннай беларускай эміграцыі на зялёным кантынэнце.

Алег Гардзіенка

Алег Шнэк

Палац для апазыцыі

Працяг з старонкі I.

Частка апазыцыі ўзыхнула спакайней — зъявіўся шанец сабраца ў Беларусі, а не бадзяца па замежжы. Зрэшты, запасныя варыянты — правядзенне Кангрэсу ў Ресеі ці Ўкраіне — пралічваюцца.

«Гарант яшчэ раз недвухсэнсоўна пакаў электарату, што ён гарант усяго — уключна з Кангрэсам, — адзялагавала на заяву прэзыдэнта праразейская «Белгазета». — Для поўнага троху апазыцыі засцялося толькі папрасіць дазволу кіраўніка дзяржавы на «каляровую» рэвалюцыю: раптам удаца выклічыць...» Многія актыўісты апазыцыі таксама не сышаюцца ўхвалиць прэзыдэнцкую велікадушнасць.

Беларускія русофілы наракаюць на тое, што апазыцыя гатовая прыняць прапанову Лукашэнкі, абы толькі правесці сход на «зямельцы роднай». Палітоляг Андрэй Суздал'цаў на сайце «Наша думка» выказвае меркаваньне, што Лукашэнка спушчаўся прыходу адзінага лідэра з Усходу: «Калі сядроў апазыцыі зъявіліся размовы пра тое, што нядрэнна было б правесці Кангрэс у Смаленску, ва ўладаў залі нэрвывы». На думку Суздал'цаў, ісці ў наступ на Лукашэнку з боку Ресеі — найбольш эфектыўная тактыка. Кангрэс у Смаленску — гэта, мяркуе аўтар, асымэтрычны ўдар па рэжыме з яго ўласнага тылу. Было б добра, каб апазыцыя адкінула прапанову ўладаў і ўсё адно правяла зъезд у Ресеі, «але, хутчэй за ўсё, апазыцыя «клоне» на прыманку ўладаў». Паводле Суздал'цаў, Кангрэс у Менску — гэта легітымізацыя ўзделу Лукашэнкі ў выбарах, палітычная клаўнада на патрэбу рэжыму.

Рассейскі аналітык Іван Сухі ідзе яшча далей — ён прадбачыць у Беларусі «маладаўскі варыант», мяркуючы, што Лукашэнка рыхтуе паварот краіны на Захад. «Беларускі прэзыдэнт задавальняе ўсіх, акрамя Москвы», — піша ён у сваім аналізе беларускай палітычнай ситуацыі на сайце globalrus.ru. Сухі перакананы, што Эўразія не жадае зъмены рэжыму, бо ня мае намеру рабіцца спонсарам яшчэ аднаго беднага ўсходнеўрапейскага суседа. У сваю чаргу, ЗША сур'ёзна баяцца толькі поўнага ўваходжання Беларусі ў склад Ресеі — аднак такой небяспекі цяпер няма. Гэта разумее і апазыцыя: «Па меры таго, як найбольш дасьведчаны ў «беларускім пытаньні» дзеячы і эксперыты ўсьве-

Апазыцыя пачне кампанію з паўднёвага ўсходу сталіцы.

дамляюць, што Лукашэнка сувэрэнітэт сваёй краіны на «здасць» ні пры якіх абставінах, жаданьне тэрмінова яго скідваць прыкметна зьніжаеца».

Выгаднасць пазыцыяў Лукашэнкі для нацыяналістаў аналітык абронтоўвае на прыкладзе расейскіх мэдияў у Беларусі: «Апошнія гады распаўсюджаваньне расейскіх СМІ ў Беларусі няўхільна скарачаеца. Яны выцісняюцца прайрадавымі, большасць якіх вылучаеца адчудальнай кандовасцю. Для нацыяналістаў выгадна, каб расейская мова асацыявалася з дубовым беларускім афіцыёзам і губляла функцыю носябіткі расейскай культуры. Паводле ацэнак ідэолагаў БНФ, працяг цяперашніх тэндэнцыяў у моўнай і культурнай сферах непазыбжна прывядзе да поўнай перавагі беларускай мовы ў асяродку гуманітарнай эліты прыблізна праз дзесяць гадоў, пасля чаго беларусізацыя захопіць і ўсё астатніе грамадзтва. А тое, што Лукашэнка не дапусціць зьліцця з Ресеі, лідэры беларускіх нацыяналістаў зразумелі за некалькі гадоў да Бжазінскага з Валэнсам». Ён адсылае да шэрагу стрыманых у дачыненні да Лукашэнкі заяваў лідэраў заходніх грамадзкіх думак. Так іэрвова ўспрымаюць у Ресеі любяя адступленыні Лукашэнкі ад «патрэбнага курсу».

Кожны нармальны прэзыдэнт кожнай нармальнай краіны мусіць бы зрабіць тое самае, што зрабіў Лукашэнка — не замінаць апазыцыі вылучыць свайго кандыдата. Лукашэнка проста зрабіў тое, што мусіць зрабіць паводле закону. Усе настолькі адвыклі ад такіх крокоў, што бачаць за імі падвох — магчыма, небеспадастаўна. Але апазыцыю няможна вінаваці ў тым, што яна прыняла такую прапанову.

Незалежна ад прычынаў, якімі кіраваўся Лукашэнка, прапанаваўшы правесці Кангрэс у Менску боязі, што апазыцыя разбурыць стэрэатып пра сябе як праразейскую сілу, правёшы Кангрэс у Ресеі, ці дзеля захавання дэмакратычнасці фасаду, у гэтым ёсць станоўчы вынік: палітычнае барацьба будзе весьціся на беларускім полі, а ўпрыгожаны замежных гулькоў будзе апасродкованы. Мяркуючы па расэніні дазволіць КДС, дэмакратычна форма наступных выбараў захаваеца. Зъмест жа будзе залежаць ад патэнцыялу апазыцыйнага кандыдата.

Дый што ні кажы, а для менчукоў прагуляща і каstryчніка да Палацу культуры МАЗу будзе прасьцей, чым зъездзіць у Смаленск.

Алесь Кудрыцкі

Напішы пісмо Севярынцу

Павал Севярынец адбывае свой тэрмін высылкі на крайні Пойначы Беларусі. Каб вырваць з грамадзкага жыцця, яго закінулі ў глухі край. Там у радыюсе 30 км няма газэтнага шапіка й царквы, ня кажучы пра Інтэрнэт і мабільную сувязь. Але Паўлу можна напісаць на адрас:

Да запатрабаванья Паўлу Севярынцу П.а. Малое Сітна 211652 Полацкі раён

Кніга пра Лукашэнку

На ўзгадненні ў Мінінфармаціі знаходзіцца кніга супрацоўніка музея Я. Коласа 74-гадовага Міколы Жыгоцкага «Жыццё для народу», прысьвечаная А. Лукашэнку. Паводле аўтара, станоўчую рэцензію на кнігу далі ў Акадэміі кіравання. Матэрый зьбіраўся па крупінках, аўтар, зямляк прэзыдэнта, сустракаўся з аднавяшкуюцамі, законнай жонкай прэзыдэнта. Падаюцца невядомыя раней старонкі жыцця кіраўніка дзяржавы. Прыйдакрываеца завеса і над таямніцай нараджэння. «Я пазнаёміўся з Марыяй Кульпінавай, жыхаркай Александры, якая прымала роды і ў маці Лукашэнкі, і ў ягонай жонкі. І яна мне гаварыла: бацька ў яго быў беларус», — цытуе

аўтара радыё «Свабода».

«Джэм-банк» даціскаюць

12 верасня на падаразніні ва ўчыненні злачынства — перавышэнне ўлады альбо службовых паўнамоцтваў — затрымалі в. а. гендэрэктара ААТ «Джэм-банк» Сяргея Блізныока. Яму закідаюць парушэнне пастановы Нацбанка аб прыпыненні ліцензійных паўнамоцтваў банку. Нібыта ён, шляхам падпісання лісту ў згодай на перавод часткі даўгавых ававязацельстваў дзярвюх кампаній нерэзидэнтаў на новага пазычальніка съядома перавысіў паўнамоцтвы. Прэс-служба банка настойвае на тым, што Блізныок паўнамоцтваў не перавышаў. Гендэрэктар «Джэм-банку» Аляксандар Татарынці сядзіць па аналагічным

падаразніні ад 10 жніўня.

Цімашэвіч зъняў кандыдатуру

Маршалак польскага сойму Ўладзімеж Цімашэвіч 14 верасня выйшаў з прэзыдэнцкай гонкі. Сваё раптэнне ён патлумачыў бруднай палітычнай кампаніяй у дачыненні да яго і ягонай сям'і. Парлямэнцкая камісія для разгляду справы скандалу вакол прыватызацыі паліўной энергетыкі абвінаваціла Цімашэвіча ў падатковых махінацыях. Цяпер лявіца застаецца без кандыдата. Найбольшыя шанцы на перамогу мае лідэр правацэнтрыстаў Дональд Туск.

Кредыт на Чарнобыль

Нягледзячы на сэнсацыйны даклад ААН Беларусь атрымае ад Сусветнага

банку буйны кредит на рэалізацію праграмаў па пераадоленні наступстваў аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Па словах старшыні камітэту па проблемах Чарнобілу пры Саўміне Ўладзімера Цалка, першая частка крэдыта складзе \$80 млн, 36 млн з іх плянуецца выдаткована на газыфікацыю папярпелых раёнаў.

Гарэлка «Князь Вітаўт»

Гарадзенскі лікёра-гарэлачны завод плянуе ў наступным месяцы прыступіць да вытворчасці гарэлкі «Князь Вітаўт» з дадаткам ёдаванай солі. Першую партыю гарэлкі разьліоць у ёмістасці 1 л.

Зъяцелі

У новым штотэмесячным рэйтынг-лісце Міжнароднай фэдерациі футболу (ФІФА), атрыманым у сераду,

Аляксандар Дабравольскі: «Мы гуляем не па правілах Лукашэнкі, а па правілах Канстытуцыі»

Арганізатары Кангрэсу дэмакратычных сілаў намераны правесці зъезд у любым выпадку. Найлепш — у Беларусі, калі ня ўдаца — у замежжы, — кажа намесьнік старшыні АГП.

«НН»: Ці азначае прапанова Лукашэнкі тое, што Кангрэс пройдзе ў Менску?

Аляксандар Дабравольскі: Канчаткова рашэнне яшчэ не прынятае. Ёсьць жаданье правесці Кангрэс у сталіцы, але запасныя варыянты таксама праццаюцца.

«НН»: Чым, на Вашу думку, быў выкліканая прапанова ўладаў дазволіць правядзенне Кангрэсу ў сталіцы?

АД: Тым, што Лукашэнка знаходзіўся ў няёмкай сітуацыі. Мы напісалі 50 лістоў у розныя месцы. Усе адмовілі ў памяшканнях — і мы зразумелі, што ў Беларусі немагчыма знайсці залю для Кангрэсу. Пачалі аблікаркоўваць варыянты правядзення Кангрэсу за мяжой. Замежныя лідэры таксама пачалі думаць пра тое, што адбываеца, мабыць, былі размовы з Лукашэнкам. Наагул ён выглядаў у гэты сітуацыі як чалавек, які баіцца. Таму быў вымушаны прызнаць, што працэс ідзе і што яму на трэба перашкаджаць. Але верыць Лукашэнку нельга. Сам знаходзіцца ў няёмкай сітуацыі, ён можа пасправабаць пасставіць у няёмае становішча нас. Ужо шмат было прыкладаў, калі аблічаныне не выконвалася. Летасць АГП праплаціла залю, каб правесці зъезд у гатэлі «Менск», але на наступную рэччу нас туды не пусцілі.

«НН»: Ці ня ставіць апазыцыя сама сябе ў няёмае становішча, пагадзіўшыся на прапанову Лукашэнкі?

АД: Мы гулем не па правілах Лукашэнкі, а па правілах Канстытуцыі Беларусі, якая дазваляе грамадзянам зъбірацца і вырашыць свае праblems. Гэтае права павінна быць забясьпечанае.

зборная Беларусі апусцілася на 10 месцаў, на 71-е месца. Прывына паніжэння — тры паразы, атрыманыя з апошніх месцаў: ад літоўцаў, майданав, італьянцаў. Першое месца трывмае зборная Бразыліі, на другім — галіндцы. Супернікі беларусаў па адборачнай групе — зборная Італіі — 13-е месца, Нарвегія — 37-е, шатляндцы — 74-е.

Дом Кіно

10 верасня на месцы колішняга сталічнага кінатэатру «Партызан» адкрыўся беларускі Дом Кіно. Першай карцінай стала расейская стужка «Космас як прадчуванье». Урачыстая цырымонія адкрыцця перанесена — чакаюць акна ў працоўным графіку Аляксандра Лукашэнкі.

AP; svaboda.org, afn.by, interfax.by

Трэці лішні

Беспартыйныя VIP-апазыцыянэры траціц уплыў. Піша Зыміцер Дрыгайла.

На мінулым тыдні Васіль Лявонаў, Аляксандр Вайтовіч і Валер Фралоў прэзентавалі новы блёк. Але падкрэсліваюць, што гэта ня блёк. А таксама — ня рух, не кааліцыя. Што ж тады? Пагадненне трох асобаў, кажуць, якое ставіць за мэту ў выніку ні многа ні мала поўнасцю змініць расклад беларускай палітыкі шляхам недапушчэння Аляксандра Лукашэнкі да ўдзелу ў выбарах 2006 году.

Анансавалася таксама прысутнасць на імпрэзе сп. Уладзімера Парфяновіча, да якога палітычна тусоўка з розных бакоў прыглядалася як да аднаго з перспектывных лідэраў беларускай палітыкі. Ня спрадудзілася. А на гэты раз Парфяновіч не прыйшоў. Аднадышша сярод трох наконт гэтага не было. Адзін сказаў, што Парфяновіч думас. Другі — што хварэ. Трэці — што абавязкова далучыцца, але праўз некаторы час.

Напярэдадні імпрэзы анансавалі таксама Марыну Багдановіч, якой у выніку гэтаксама не было. Ізноў розныя вэрсіі з розных крыніцаў — што яе ў апошні момант адгаварыў яе партыйны лідэр Анатоль Лябедзька, што яе адмыслову не запрасілі да журналістаў з-за таго, што, маўляў, ранг ня той, ня ўсіх жа запрашачь, і нават што яна пра гэтую ініцыятыву наагул ня ведае.

Уладзімера Коласа не анансавалі. Але ўсё ж чакалі, што ён таксама будзе. Яны ж з Фраловым апошнім годамаль поруч ішлі, плюс Колас зараз беспартыйны, да «Пяцёркі» зъ «дзясяткай» не прыбіты, так бы мовіць, ні пры кім. Значыць, Коласу нешта недапрапанавалі. Ці ён вырашыў пачакаць. Тым больш што яго ѹ так два месяцы ўжо не чувачь і не відаць.

Казуліна ѹ не чакалі. У яго свая гульня. Але цікава тое, што ён за тыдзень так і не пракаментаваў гэтую ініцыятыву. Хіба лічыць несур'ёзнай? Ці таксама ѹ ад'ездзе?

Застасцца няясным, на які кадравы рэсурс мае абапірацца «ня рух, ня блёк і не кааліцыя» і на якія рэсурсы разылічвае. Яўген Агурцоў на ptmby.org мяркуе, што заява Вайтовіча-Лявонава-Фралова аслабліе дэмакратычныя сілы «Белорусская газета» ў матэрывале пра акадэміка Вайтовіча заўважае, што гэтая група палітыкаў ня ведае, якім чынам рэалізаваць свою галоўную мэту — не дапусціць Лукашэнкі да ўдзелу ў выбарах. «Белорусский рынок» і «Народная воля» абмежаваліся кароткай інфармацый пра заяву трох палітыкаў.

У 2000—2001 гадах кожны рух адзінокіх VIP-ў быву ў фокусе ўвагі СМІ. Аднак крэдыт даверу змяншаўся, бо гучныя заявы не падмацоўваліся реальнымі дзеяннямі. Змяншаецца і цікавасць да іх у Рэспубліцы і на Заходзе. У Москве папросту ніхто ўсур'ёздзіц не гатовы гуляць супраць Лукашэнкі. Заход жа ня бачыць у прадстаўнікоў збунтаванай намэнклатуры реалістычнага пляну дзеянняў.

«Адзінокія палітыкі» былі ѹ цэнтры прэзыдэнцкай кампаніі-2001, але па меры кансалідацыі аўтарытаратуму яны трацілі свою фінансавую і інфармацыйную базу. Выхаваны ў намэнклатурнай этыцы, яны з'яўляюцца прыстасоўваюцца да дзейнасці ў напаўпадпольні, у якім трymае апанэнтаў рэжым. Выглядзе, што кампанія-2006 стане няроўным боем лукашэнкаўцай, якія манапалізавалі дзяржаву, і «арганізаванай» дэмакратычнай апазыцыі. Дэмакраты разглядаюць патэнцыйнага трэцяга як лішняга ў гэтым раскладзе. А лукашэнкаўцы бачаць у «трэцій сіле» канкурэнта на рэспубліканскім накірунку, які можа спраўдаваць Москву на неадэкватны рух. А ну ж здуру падумае, што ѹ Беларусі можа быць палітык больш праразсейскі за Лукашэнку.

«Мэты ў нас тая ж»

Стэнограма прэс-канфэрэнцыі Аляксандра Вайтовіча, Васіля Лявонава, Валер'я Фралова 8 верасьня.

Аляксандар Вайтовіч: Насуперак неабходнасць аўяднання нашых сілаў дзеля баражы за канкрэтныя выгоды. У кастрычніку адбудзеца Кангрэс дэмакратычных сіл паводле працэдуры, якую ўхваліла партыйная частка апазыцыі. Будзе выбраны адзіны кандыдат ад партыйных структур. Але, па вялікім рахунку, частка непартыйнай апазыцыі ня ўключана ў гэты працэс. І гэта ня наша віна, а вынік арганізацыі працэсу, калі, напрыклад, ми не ўладзімера Коласа не ўключылі ў агульны съпіс. Партыя нас адштурхнулі. Але гэта — у мінуты. Трэба дзейнічаць супольна, мы падпісалі пагадненіні, а таксама зворт да грамадзян краіны.

Наша мэта — змяненінне ладу ў краіне з дыктатуры на дэмакратыю, каб грамадзтва магло сама ўдзельнічаць ў грамадzkim і палітычным жыццю. Наша найбліжэйшая задача — каб нелегітымны ўдзел Лукашэнкі ў выбарах не адбыўся. Но гэта будзе мець цяжкія вынікі для краіны. Будзем часта зьбірацца, абмяркоўваць пляны работы, тактычныя і стратэгічныя задачы.

Васіль Лявонав: Мэты ў нас тая ж, што ў «Пяцёркі» й «Дзясяткі», — стварэнне нармальных, дэмакратычных прынцыпаў кіравання краінай. У нас з'яўляюцца падыходы ѹ мэты да наконт таго, як дасягнучы задач, а таксама рознае бачанье не таго, што будзе далей. Но ўдзел у выбарах па гэтых правілах — гэта легітымізацыя чарговага перавыбрання Лукашэнкі. У электарату няма паніція, што падпісалі Вайтовіч, Лявонава, Мілінкевіч ці Хадыка. Выбары адбыліся. Апазыцыя іх чарговы раз праўваліла. Ужо відавочна, што мінімум два да аднаго адзінага

будуть яшчэ. Як лодзям вызначаць клясыфікацыю, дзе адзінства-двуадзіны? Так, скажаце, ва Украіне абаранілі вынікі галасавання. Але ж тое быў рэальная вынік! А нам што з нашымі адзінімі рабіць, да якіх дададуць яшчэ некалькі падстайных?

Трэба вырашыць стратэгічную задачу, выпрацаваць адзінную стратэгію. Пра дэталі цяпер гаварыць няма сэнсу. У красавіку Лукашэнка й Путін дамовіліся правесыці ў лістападзе пасяджэнне Вышэйшага дзяржавасвету ѹ падпісаць Канстытуцыйны акт. Дай божа, каб яго не было. Але ў міністру ёсьць падчываныне, што мы да чарговага рэфэрэндуму так і будзем гуляцца ў сваёй пасочніцы.

Што наконт падтрымкі Расейі ваших ініцыятыў?

ВФ: Падтрымка ёсьць. Можна пайсці ў партызанскі атрад, можна выйсці на плошчу. Але мы разылічваем дзейнічыць у межах прававога поля, хоць, на выключаніа, давядзенца абараніць вынікі выбараў і рэфэрэндуму.

Што Вы будзеце рабіць, калі Лукашэнка ўсё ж не падтрыміць ня ўдзельнічаць у выбарах?

ВФ: Мы ня будзем рыхтаўца да дня, калі ён паставіць бэтэрый танкі.

АВ: Пасылья першага этапу трэба ісці на этап рэгістрацыі кандыдатаў у прэзыдэнты, а пасылья гэтага садзіцца і аналізуецца.

ВФ: Робім крокі, каб да моманту выбараў Лукашэнка ўжо ня мог ўдзельнічаць ў іх. Лявонаву быў сакратаром аблкаму, Вайтовіч — прэзыдэнтам Акадэміі науک і спікерам, я — генэрал. Людзей натхніе, што не палітыкіні займаюцца палітыкай, а людзі, якія прайшли жыццёвымі пляхамі і пацвердзілі свой патэнцыял.

АВ: Па Рэспубліцы Кангрэс дэмісаў разгледзець на кангрэсе і, магчыма, ухваліць Вашу працягову на арганізацыі рэфэрэндуму?

АВ: Такая працяговыя днімі ўжо пададзена. Мы хочам там выступіць.

ВФ: Да таго ж кангрэс можа вылучыць дэлегатаў на Ўсебеларускі народны сход. А то й нейкая фрма можа. А нас там будзе шмат. Пратанеум і паўднёвічы.

Дык а калі ўсё ж Лукашэнка на Вашы ініцыятывы не зважыць, а гэта цалкам магчыма, і ніякі рэфэрэндум не дапамогуць?

ВФ: Прыйгадваю Швэйк: «Усё было добра, пакуль у справу не ўмішаўся аўстрыйскі генэральны штаб...» Мы гэта зробім.

Паўстаньне паркінгаў

Гарыканкам распрацаваў праграму разбудовы шматузроўневых паркінгаў. Піша Зыміцер Дрыгайла.

Праблема парковак у цэнтры сталіцы з кожным годам набывае ўсё большую вастрыню. У будні ад дзянятая да сёней вечара паставіць аўто ў межах т.зв. «другога колца» амаль немагчыма. А паколькі толькі легкавых аўтамабіляў у Менску зарэгістравана больш за паўмільёна (380 тыс. зь іх належыць фізичным асобам), з улікам гасцей гораду гэта колькасць дасягае амаль 600 тысячаў адзінак.

Прывучайцеся плаціць

У цэнтры гораду будзе не-калькі комплексаў шматузроўневых стаянак, ці паркінгаў. Перад Днём гораду мусілі ўвесці ў эксплюатацыю чатырохузроўневы паркінг на 499 месцаў пад плошчай Незалежнасці. Заезд будзе ажыццяўліцца з боку вуліцы Савецкая, але там галоўнае не перабрлытаць. Бо заезду насамрэч два: першы — для грузавых машины, ён вядзе ў тунэль пад плошчай (якога пакуль няма), а праз два дзясяткі мэтраў — ужо непасрэдна ў паркінг. Унутры трох падверхі зойме стаянка, чацвёрты — крамы й кавярні пад шкляным купалам. Плата за стаянку будзе паходлінна. Гадзіна — пад дзіве тысячы. Інвестар будаўніцтва — камунальнае прадпрыемства «Гаражы, аўтостаянкі й паркоўкі» Менгарыканкам.

Будаўніцтва другога пусковога комплексу — грамадзка-гандлёвага цэнтра, які плянуецца здаць у сінегі, — фінансируе галоўнае ўпраўленне спажывецкага рынку Менгарыканкаму. Тры падверхі падземнага цэнтра будуть аддадзены пад крамы, рэстараны й канфэрэнц-залю. З паркінгам ён будзе злучаны некалькімі пераходамі. Агульная плошча гэтага падземнага збудавання складзе амаль 76 тыс. м².

У менскім Сіці

У верасні пачне работу першая зона платных безахоўных парковак у цэнтры сталіцы. Паводле канцепцыі, распрацаванай «Гаражамі, аўтостаянкамі й паркоўкамі», прадугледжваеца стварэнне пяці зон платных парковак. Што да першай зоны, гэта часовая вырашэнне праблемы — у хуткім часе на месцы многіх стаянак вырастуць шматузроўневыя паркінгі. Але пакуль за заезд будзе браць гроши. Такая практыка існуе ў шмат у якіх сталіцах Эўропы (заезд у старую Рыту каштует пяць латаў, у лёнданскі Сіці — 8 фунтаў).

У першую зону ўвойдуть праспект Скарэйны, вуліцы Няміга, Леніна, Гарадзкі Вал. А надалей яна пашырыцца да мяжы першага транспартнага колца. Цэны тут будзе самыя вялікія. Аднак для

АНДРЭЙ ПІНКЕВІЧ

людзей, якія пражываюць на тэрыторыі такой зоны, прадугледжаны льготы. Яны будуть аплачваць сабекошт карткі аплаты паркоўкі, на якой будзе нанесены нумар аўтамабіля. Перадача карткі іншым асобам немагчыма.

Будаўніцтва плоскіх стаянак у Менску спыненае, бо яны не спраўляюцца з машынапаткам і нерэзональна выкарыстоўваюць гарадzkую тэрыторыю, але і паркінгі праз адсутнасць сродкаў будуюцца на тымі тэмпамі, якімі хочацца. У зводзіцца не-калькі комплексаў. Адзін — на Нямізе, другі — на Вяснянцы на месцы былога «финскага запраўкі». Цягам году пачнеть будаваць буйныя забудоўляльныя цэнтары з паркінгам на месцы першага трамлейбуснага дэпо (насупраць сядзібы БНФ). Таксама плянуецца ў

хуткім часе распачаць будаўніцтва паркінгу побач з Музычным тэатрам.

Дарагі і танныя

У сувязі зь недахопам грошай ды інвестараў нарадзілася ідзя так званага «лёгкага паркінгу». Яна належыць камітэту архітэктуры й горадбудаўніцтва пры Менгарыканкаме. Гэта паркінг з металічнымі канструкцыямі, але без выкарыстання вялікай колькасці каменю ў бетону. Ажыцьцявіць яго менскія ўлады збораючыя да пачатку 2007 году. Зьяўліцца першы такі паркінг на праспэкце Дзяржынскага й разлічаны будзе на тысячу аўтамабіляў. Пабудуюць яго за бюджетныя гроши. У пароўнанні са звычайнімі паркінгамі кошт і насамрэч будзе даволі нізкі. Звычайна будаўніцтва ажыцьцяўляецца з пачатку 2007 года.

даўніцтва аднаго машина-месца каштует для інвестара ад \$6 да 8 тыс., а ў гэткіх «металічных этажэрках» — недзе 3 тыс.

Развалюхі павывозяць

Галоўную праблему з паркоўкамі, апроч цэнтру, складаюць раёны гораду, якія будаваліся 20—25 гадоў таму з нарматывам 20 машина-месцаў на 100 кватэр. Па-першае, там прыбяруць усе «развалюхі», якія стаяць у дварах. Па-другое, у перспектыве адзіным цывілізаваным выйсціцем з сітуацыі зноў жа бачыцца будаўніцтва паркінгаў.

Як паведаміў карэспандэнту «НН» дырэктар прадпрыемства «Гаражы, аўтостаянкі й паркоўкі» Павал Дубовік, горад зацікаўлены ў будаўніцтве мнагамесных шматузроўневых паркінгаў. А дзеля іх найхутчайшай са-маакупнасці Менгарыканкам дазваляе праектаваць іх адразу з крамамі, майстэрнямі ды офісамі. Арганізацыя-інвестар можа нават быць вызвалена ад выдаткаў на інфраструктуру, добраўпрадаваныя тэрыторыі й развіццё інжынерных сетак. Апроч гэтага ў горадзе будзе развязвацца систэма паркаматаў (аўтаматай для збору грошай за паркоўку). У перспектыве паркоўкі ў цэнтры гораду будуть толькі з паркаматамі, і іх лік пойдзе на тысячы. Цяпер жа агульная колькасць паркаматаў у сталіцы складае 85.

Не застануцца па-за ўвагай і гарадзкія ўскрайні. Тут паркінгі будуть будаваць на ўездах у сталіцу ля канцавых (ці перадапошніх) станцый метра. Але гэта пэрспектыва найбліжэйшых пяці гадоў.

Прывательныя зацягваецца

Замест 31 сінегня 2005 г. чэкавая прыватызацыя завершыцца 30 чэрвеня 2007 г. Гэта азначае фактычнае замарожванье працэсу разъдзяржайлення.

Пастанова ўраду №950 зразумелая: чэкамі «Маёмасць» не скарысталіся амаль два з паловай мільёны чалавек. Так, у 1993 г. было выдадзена 427,6 млн чэкаў «Маёмасць», зь якіх «па прызы-

нечэнні» выкарыстана крыху больш за 50% — 227 600 000. Зыходзячы з кошту аднаго чэка (яго намінальная вартасць сёньня — 4400 руб.), каб кампенсація ня будзе афіцыйна абвешчана завершанай на абарот акцый, набытых за чэкі, вісіць мараторый. Гэта не дазваляе разъвіцца ў краіне фондаваму рынку.

Нядайна на прэс-канферэнцыі намесніца міністра эканомікі Татьяна Старчанка падкрэсліла, што Беларусь нікуды не сышае ў сферы прыватызацыі й «трывмаеца ўзважанага падыходу».

Завяршэнне прыватызацыі было б праведзена бяз выплат кампенсацій за нявыкарыстаныя чэкаі. Пакуль жа чэкавая прыватызацыя ня будзе афіцыйна абвешчана завершанай на абарот акцый, набытых за чэкі, вісіць мараторый. Гэта не дазваляе разъвіцца ў краіне фондаваму рынку.

Пакуль жа чэкавая прыватызацыя ня будзе афіцыйна абвешчана завершанай на абарот акцый, набытых за чэкі, вісіць мараторый. Гэта не дазваляе разъвіцца ў краіне фондаваму рынку.

Летасць форму ўласнасці зъмянілі 145 дзяржаўных прадпрыемстваў (зь іх 94 — камунальной уласнасці, 51 — рэспубліканской). Усе прадпрыемствы рэспубліканскай уласнасці сталі акцыянэрнымі таварыствамі (22 зь іх — прамысловыя, 12 — аграрныя, 7 — гандлёвые, 5 — будаўнічыя). А з 94 камунальных прадпрыемстваў 84 сталі ААТ, і толькі 10 былі прададзены на аукцыёнах (полова зь іх — гандлёвые прадпрыемствы).

Ад пачатку прыватызацыі ў Беларусі зъмянілі форму ўласнасці 4054 дзяржаўных прадпрыемств (1061 рэспубліканскія, 2993 — камунальныя).

СЪЦІСЛА

Трэці на лішні

Трэці апарат GSM-сувязі ў Беларусі, ЗАТ «Беларуская сетка тэлекамунікацый» мае начаць працу 18 верасня. Інакші Мінсувязі прыпыніць ліцэнзію. Пераможца тэндэру кампанія «Алькатэль Шанхай» паставіла першую партыю абсталяваньня ў пазыку, на решту траба браць крэдыт.

Незайдросны лёс бізнесу

Справа здача Сусветнага банку й Міжнароднай фінансавай карпарацыі

паставіла Беларусь на 106 месца (з 155 прааналізаваных) па якасці рэгулявання бізнес-асяроддзія. Улічваліся ўмовы прадпрымальніцкай дзейнасці, абарона інвестараў, парадак найманын і звольненія супрацоўнікаў, рэгістрацыя маёмасці, ліцэнзіаваныя выплаты падаткаў. Нізкае месца — вынік жорсткіх умоваў для разывіцца бізнесу ў краіне, нізкая ўзроўню карпаратыўнага кіравання ды складаная падатковая сістэма.

«Прыёр» — значыць першы

Трэці год запар найбуйнейшы камэрцыйны банк краіны, ААТ «Прыёрбанко», авбягдчаецца найлепшым беларускім банкам па вэрсіі часопісу «The Banker», што ўваходзіць у холдынг «The Financial Times». Пераможцы вызначаюцца паводле розных крытэраў, у тым ліку й па распрацоўцы перадавых тэхналёгій і стратэгіі. Найбуйнейшым акцыянарам банку

зьяўляюцца аўстрыйская група «Райфайэн» (ей належыць 61,3% акций) і Еўрапейскі банк рэканструкцыі й развіцця (13,5%).

Узбуіненне алькагольнага бізнесу

Паводле падпісанага 12 верасня дэкрэту А.Лукашэнкі, умовы вытворчасці, продажу й рэкламы алькаголю стануть больш жорсткімі. Для ажыцьцяўлення агулавага гандлю алькагольнымі вырабамі прадпрыемству

неабходна мець памер статутнага фонду на меншы за 100 тыс. ўнія, сковішчы плошчай на меншай за 1 000 м². Таксама яно павінна займацца агулавым гандлем на менш за пяць гадоў. Гандляваць ураздроб алькаголем можна будзе толькі ў крамах, плошча гандлёвай залі якіх на меншай за 50 м². За парушэнні прадпрыемству будуть пазбаўлены агулавага гандлю алькагольнага. Павялічылася адказнасць за вытворчасці і продаж

фальсифікаванага алькаголю, алькаголю з падробнымі акцыянімы маркамі й без дакументаў. Цяпер штраф можа дасягнуць 5 тыс. базавых велічынь (Br127,5 млн).

ЗД

КУРСЫ ВАЛЮТ

на 15 верасня:

- 1 далар ЗША — 2 151 рубель
- 1 ўні — 2 644,12 рубля
- 1 латвійскі лат — 3 799,35
- 1 літоўскі літ — 765,86
- 1 польскі злоты — 671,04
- 1 расейскі рубель — 75,96
- 1 украінскі гривна — 429,60

Паводле Нацбанку

ЛІСТЫ ЗЬ ЛЕСУ

Лес
як лес
ПАВАЛ
СЕВЯРЫНЕЦ

Калі на міліцейскім «жыгульёнку» мянене везылі са спэцкамандатуры Ветрына ў лягасе у вёсцы Малое Сітна, амаль усе 50 кіляметраў ад Полацку паабапал дарогі стаяў лес. Даставу мацу, і ў вочы адразу кінулася: Залесьсе, Запаляні, Замхі, Дуброўка, Бярозна, Алецічы... Поўнач Полаччыны нароўні з глухім Палесьсем Лельчицай — самыя нетры Вялікага Беларускага Лесу, напэўна, з таго часу, як Іван Жахлівы ў Інфлянцкую вайну папаліў усе ваколіцы Полацку. На паўтысячы гадоў тут запанаваў гушчар.

За Саветамі ў гэтых лясох і балотах зрабілі найвялікшы ў Эўропе Дрэтунскі вайсковы палігон. Жаўнеры рэгулярна выпрабоўвалі ў беларускім лесе моц савецкай зброі, і грыбнікі не маглі прарвацца цераз ачапленыні да баражных на баражкі мясыцінаў.

Малое Сітна сярод гэтага спрадвечнага лесу, на беразе Палаты, — своеасаблівы фокус траціны тэрыторый Беларусі. У шырэйшым сэнсе — увасабленыне глухое, аддаленася ѹ аддзеленася ад гораду беларускіх вёскі, галоўнай базы Лукашэнкавага электрарату ѹ адначасова мацерыка беларускай мовы ды традыціі, які З.Пазыняк заклікае адрадзіць яшчэ з канца 1980-х.

Народ жыве Ѷ лесу. Бальшавікі ніяк не маглі арганізаць у Малым Сітне калгасу, бо вяскоўцы амаль не араплі зямлі — зьбіралі грыбы, ягады, шышкі, займаліся паляваньнем ды рыбалаўствам. Дый ціпер сапраўдная ўлада тут — не сельсавет і не ўчастковы, а «Полацаклес» у асобе начальніка лесапункту, які распарађаеца транспартам, палівам, сувязью ды самім лесам.

Можа быць, менавіта такія вёскі яшчэ тояць у сабе першародную сілу нацыянальнай глыбы — тут, на ўзбочыне рынкавага сацыялізму нацыянальна съведамы беларус можа намацаць дзясяткі кропак апрышчы. Але цэласнае Беларусі-вёскі, апетай у сялянскім эпазе ХХ ст. — вершах Купалы, «На ростанях», «Людзях на балоце» і «Знаку бяды», — нават на гістарычных землях нашае першас дзяржавы, сярод запаветнага лесу, ля вытокаў тae ракі, што тысячагодзьдзе таму ўспайлі Полацак, ужо ня знайдзеш.

Асуджаны на працяглую назіраньне за штодзённым жыццём вёскі сярод лесу, пачынаеш задумвашца, чаму вясковая Беларусь дагэтуль падтрымлівае саўгасны рэжым і не нараджае новае хвалі нацыянальнага руху, чаму ўсё болей лаещца матам, п'е тэхнічны сыпірт і вымірае.

Бярэсься даследаваць, адкуль у такой вёсцы знайшоўся слухач «Свабоды» з 50-гадовымі стажам, чаго хочуць дакапацца вяскоўцы ѹ крэпасці Івана Жахлівага, спаленай Сыціпанам Батурам, як рэагуюць на перайменаваны праспектаў у Менску ѹ як змагаюца за ўраджай. Урэшце, плянуш пісаць пра ўсё гэта — і зразумела, пра тое, як у адпаведнасці з рэдкім супадзеннем праграмаў Пазыняка і Лукашэнкі адрадзіць беларускую вёску.

Рэч на толькі ѹ зьбегу абставінаў. Беларуская вёска на мяжы з лесам у сымболіцы нацыянальнай ідэі займае асабліве месца. Для беларуса, які тысячу гадоў харчаваўся Ѷ лесу, хаваўся, будаваўся ѹ ім і лесам ад лесу адасабляўся, узлесак — рыса мэнтальнасці, парадайнальная з фронтам. Парызанка, шляхціц Завальня, новая зямля коласаўскага палісоўшчыка Міхала, Белавескія пагадненіні 1991-га. Для Беларусі лінія лесу дагэтуль азначае лінію лёсу. Правальваючыся ѹ акупацыю, мэліярацыю ці калектывізацыю, беларуская вёска адштурхоўвалася ад лесу, нібы Антэй ад зямлі. І ціпер, калі бачыш сьпітых, абыякавых, зынякавельных вясковых беларусаў, згубленых сярод лесу, думаеш — самы час адштурхоўвацца.

Бо лес і лес у беларускай мове сугучныя, як ні ў адной іншай мове съвету.

Пасяленне Малое Сітна

Прафсаюзам не даюць памяшканьня
23 жніўня дырэктар гатэльнага комплексу «Алмаз» Менскага аўтазаводу без тлумачэнья прычын адмовіўся дацу **Беларускаму кантрэсу дэмакратычных прафсаюзаў** памяшканье для чарговага звезды на 12 лістапада. Папярэдне, 9 жніўня, згода была дасягнутая.

Букас адмовілі

Пракуратура Барысава 26 жніўня не задаволіла звароту галоўнага рэдактара газеты «Борисовічы новісты» **Анатоля Букаса**, які прасіў разобрацца з незаконнымі перашкодамі ѹ распавядкіўданіні выданія. Работніцы гарыканкамі Валянціна Шутко й Наталья Касьперская, якія мяркую Букасу, забаранілі распавядкіўданіні газету ў крамах, гандлёвых павільёнах ды шапіках «Белсаюздруку». Пракурор Барысава В.Шапакоўскі ѹ адказе напісаў, што «згаданыя асобы не пацвердзілі акалічнасць, выкладзеных у звароце», і «кікіх-небудзь іншых доказаў парушэння за-канадаўства падчас праверкі на выяўленне».

Присуд бязь зъменаў

Берасцейскі абласны суд 26 жніўня пакінуў бязь зъменаў прысуд івацэвіцкага раённага суду, паводле якога **Станіслава Халадовіча** аштрафавалі на пяць базавых велічынь (127 500 руб.) за раздачу жыхарам вёскі Горталь пяці асобнікай афіцыйнай расейскай «Новай газеты».

Леванеўская ігнаруюць

На сустэрні зь сям'ёй 30 жніўня палітвазень **Валер Леванеўскі** паведаміў, што цягам чатырох месяцаў абскарджае пакараньні, на-кладзенія на яго ў калёніях. Аднак мясцовыя суды, паводле яго слоў, адмаўляюцца разглядаць скары. Таксама Леванеўскі атрымаў з Вярховнага суду наглядную скары на прысуд, адпраўленую яшчэ ѹ сакавіку: прысуд пакінуў бязь зъменаў.

Статкевіча ціснуць

Міколу Статкевічу кіраўніцтва спэцкамандатуры ѹ Баранавічах 30 жніўня забараніла выехаць у Менск на сустэрну зь сям'ёй: паводле закона, асуджанага «хіміка» могуць ад-пушкаць раза на месяц у адведвіні на тэрмін да трох дзён. Палітыку, паводле яго слоў, ад-мовілі па просьбе Першамайскага РАУС Менску, які лічыць, што ў стацы «складаная апаратура абстаноўка».

9 верасня палітвазень павялічылі памер судовых выплат: Мін'юст прызначыў яму плаціце за штрафы 50% вайсковай пэнсіі ў бюджет. Згодна з заканадаўствам, памеры выплаты па адміністрацыйных штрафах на могуць перавышаць 20% заробку.

Роман скардзіцца ѹ праукратуру

Журналіст **Іван Роман**, асуджаны на троє сутак арышты напярэдадні звезды Саюзу палітикаў Ваўкавыску, 30 жніўня падаў скору ѹ праукратуру: у камеры яго трымалі з хворымі на сухоты, а таксама яго пакусалі скочки.

Гаравога звольнілі

З актыўістам БСДП (Г), дырэктарам Вархойскай базавай школы ѹ Гарадзіцкім раёне **Леанідам Гаравым** райадзел адукациі 30 жніўня не падоўжыў контракту нават у якасці настаўніка фізыкі інфарматыкі.

Дэпартыцыя «Кмары»

2 верасня актыўістай грузінскай «Кмары» **Гію Кандэлакі** і **Луку Цуладзэ** вы-пусцілі са спэцпрыёмніку-разьмеркавальніку ѹ дэпартавалі з Беларусі. 29 жніўня іх за-судзілі на 15 сутак за нібыту ўчынену ў камэры бойку. 1 верасня міжнародная арганізацыя «Amnesty International» абвясціла вязнямі сумленьня іх, а таксама «зуброўца» **Натальлю Вушко**, **Аляксандра Курбіцкага** і **Аляксее Ляўковіча**, што праводзілі акцыю падтрымкі актыўістам «Кмары» й ат-рымалі 10 сутак арышты.

Гімназісты супраць русіфікацыі

У новым навучальным годзе ѹ беларуска-моўнай гімназіі-каледжы імя Ахрэмчыка наўчэнцамі начальнікамі выкладаць некаторыя предметы па-расейску. Адміністрацыя съцвярджае, што няма грошай набываць беларускамоўныя падручнікі матэматыкі. Навучэнцы прапанавалі адмовіцца ад абедаў, каб набыць падручнікі.

У Лябедзькі канфіскавалі кнігі

Старшыню АГП **Анатоля Лябедзьку** 1 верасня затрымалі на 40 хвілін у Нацыянальным аэрапорце «Менск» па вяртанні з Польшчы ѹ забралі кнігі: успаміны Леха Валенсы пра «Салідарнасць», кнігу пра Аран-

жавую рэвалюцыю ѹ інш. Памежнікі адмовіліся складаць пратакол пра канфіскацыю кніг.

Спэцназ супраць журналіста

1 верасня ў вёсцы Даращэвічы Петрыкаўскага раёну ўзброеная група спэцназу пад кіраўніцтвам маёра С.Кутасава на патары гадзініцы затрымала журналіста **Анатоля Гатоўчыца**: у яго канфіскавалі два дыктафоны (лічбавы і касэтны), фотаапарат, а таксама абшукалі аўтамабіль, з якога забралі чатыры аўдыёкасеты з музыкай. Журналіст рабіў рэпартаж з вёскі калі летні рэзыдэнцыі Лукашэнкі.

Ліцэй аддалі суду

Будынак былога Нацыянальнага гуманітарнага беларускага ліцэю (вул.Кірава, 21) 2 верасня аддалі суду Цэнтральнага раёну Менска.

МЗС апраўдваеца

Прадстаўнікі МЗС 2 верасня вытлумачылі інцыдэнт з затрыманнем 23 жніўня супрацоўніка амэрыканскага пасольства **Лайла Макмілана** ѹ Гомелі: маўляў, ягоная дыпламатычная картка мела неахайні выгляд, а частка тэксту не чыталася.

«Маладафронтавец» змагаецца за аднаўленне

Актыўіст незарэгістраванага «Маладага фронту» **Сяржук Мурашка** падаў у суд на Жодзінскі політэхнічны тэхнікум за незаконнае адлічэнне. Мурашку адлічылі ў траўні пасля ягонага ўдзелу ѹ чарнобыльскай акцыі ў Менску.

Сарваны рок-канцэрт

Берасцейскі гарыканкамі без тлумачэнья прычын не дазволіў 3 верасня правесці ў гарадзе рок-канцэрт. У ім меліся ўдзельнічыць мясцовыя гурты, а таксама менскі «Aorta» і фінскі «Ristisaatto».

Быкава не пускаюць

Кіраўніка пярвічнай арганізацыі Свабодна-га прафсаюзу Беларускага на Менскім заводзе аўтаматычных ліней **Генадзя Быкава** 5 верасня не пусцілі на прадпрыемства. Пропуск на завод незаконна ліквідавала начальніца аддзелу кадраў Святлана Карлюкевіч.

Кніга ад Шчаранскага

Вядомы савецкі дысыдэнт, а цяпер ізраільскі палітык **Натан Шчаранскі** 5 верасня перадаў скору ѹ Вышэйшы гаспадарчы суд на Кіраўніцтва спраў презыдэнта: праваабаронцы скардзіца, што дэпартамент гуманітарнай дапамогі Кіраўніцтва спраў не ре-гіструе грашовай дапамогі, пераведзенай на БХК з Міжнароднай Хэльсынскай федэрациі. Матывацыя адмовы ён ўказана.

БХК супраць Кіраўніцтва спраў РГА «Беларускі Хэльсынскі камітэт»

8 верасня падалі скору ѹ Вышэйшы гаспадарчы суд на Кіраўніцтва спраў презыдэнта: праваабаронцы скардзіца, што дэпартамент гуманітарнай дапамогі Кіраўніцтва спраў не ре-гіструе грашовай дапамогі, пераведзенай на БХК з Міжнароднай Хэльсынскай федэрациі. Матывацыя адмовы ён ўказана.

Штрафы за паліякаў

Ваўкавыскі суд 8 верасня аштрафаваў на 600 тыс. актыўіста АГП **Віталія Гуляка** і арыштаваў на троє сутак актыўіста АГП **Аляксандра Барадаўкіна**: іх авінавацілі ва-

удзеле ѹ несанкцыянованым пікеце падчас паўторнага звезды Саюзу паліякаў. Для інваліда II групы Гуляка штраф складае яго паўгадзенію пэнсію: ён атрымлівае 100 тыс. рублёў

Па 4 млн за Аршансскую бітву

У Віцебску 8 верасня міліцыянты затрымалі **Барыса Хамайду**, **Сяргея Міркушова** і актыўіста КХП-БНФ **Уладзімера Плещанчука** і **Аляксандра Салаўяна**, якія віншавалі гараджан з Днём беларускай вайсковай славы. 12 верасня ім прысудзілі па 150 б.в. (3 млн 825 тыс.) штрафу кожнаму.

Скрабец на «Валадарцы»

з усёй краіны

9—10 верасня ў Крэве пад бел-пясчана-белым сцягам прайшоў пленэр «Легенда зь пяску». Мастак Гэнік Лойка з вучням і студэнтамі стварыў ля муроў Крэўскага замку скульптуру «Скуты Кейстут». На гэта спатрэбілася дзве машины пяску.

СЪЦІСЛА

Вяртанье ў мур

1 верасня ўрачыста адкрылі адрестаўраваныя корпусы Полацкага ўніверситету ў быльх езуіцкіх мурах. Тут будзе месцыца гісторыка-філялягічны факультэт, на якім будзе займацца 640 студэнтаў дзённага аддзялення. У цырымоніі адкрыцця ўзяў удзел намеснік кіраўніка Адміністрацыі прэзыдента Мікалай Іванчанка. З прыступку легендарнага будынку ён павіншаваў студэнтаў і выкладчыкаў па-расейску. Съведкамі мерапрыемства аказаліся японскі спэцыяліст па стараславянскіх рукапісах з Таямскага ўніверситету прафэсар Атсу Наказава з жонкай Мары. Яны прыехалі агледзець старажытны горад і выпадкова патрапілі на цырымонію. Сярод ачынных дзеячў культуры і науки на ўрачыстасць быў

запрошаны толькі паэт Генадзь Бураўкін — ён напісаў словы гімну ПДУ.

Музэй юрскага пэрыяду
2—4 верасня ў Полацку праходзіў экалаўгічны фэстываль. Самым адметным яго мерапрыемствам стала адкрыццё экалаўгічнага музею ў былой воданапорнай вежы. Наведнік можа ўбачыць тут чучалы жывёл, птушак, рыб, мінералы, акварыпомы, косткі гігантаў палеазою, гербары. Самым славутым экспанатам стала чучала вялізнага сома, якое з 1960-х эспанавалася ў краязнаўчым музеі і сваім памерамі пужала малых дзяцей.

Вышэйшая ліга. Рэстаранная
У Полацку зявілася кавярня-бар для футбольных фанаў «Ліга». Ейная заля абсталёвана вялікім экранам і шасцю тэлевізарамі, што

транслююць спартовыя перадачы, зболышага футбол. Сынены завешаныя постэрамі футбольных камандаў, вядомых гульцоў. Кавярня працуе да другой гадзіны начы. Галоўны кухар «Лігі» стажаваўся ў Літве. Вось толькі адзіная проблема ў мясцовых фанаў — з уласнай камандай «Полацак», якая бавіцца ў другой лізе ачыннага футболу.

Васіль Кроква, Полацак

Пераехала цягніком
Хуткі цягнік «Масква—Калініград» у мінулую суботу, 10 верасня, праїжджаючы цераз тэрыторыю Беларусі трапіў на статак кароў. Інцыдэнт адбыўся на 834 кіляметры перагону Маладечна—Пруды. У выніку сутыкнення загінула 33 каровы, што належалі СВК «Насілава». Загінула жывёла адпраўлена для перапрацоўкі на Маладачанскі

мясакамбінат.

Паводле «Інтэрфаксу»

Канкурэнцыя мачнене

Аршанскі гарвыканкам зладзіў конкурс на права перавозак пасажыраў гарадzkімі ды прыгараднымі маршрутамі. Ахвотных працаўцаў было ўдвая болей, чым патрабна. Каб выйсці з пераможцамі, асобныя прыватныя працівримальнікі выставілі на конкурс «ГАЗелі» ды «Самары» 2005 году выпуску. При кошце паездкі 400—500 руб. маршруткі карыстаюцца вялікім попытам сярод месцічаў. Як съведчать знаўцы, гэты бізнес дасяг добрая прыбылі. Нядзіўна, што абастрасць канкурэнцыі паміж працівримальнікамі. Не навіна ў гэтай справе ѹ крымінал. Так, нядзіўна быў выпадак падпалу мікрааутобуса. Мабыць, гэта толькі адзіны афіцыйны зафіксаваны факт.

Яўген Жарнасек, Ворша

НАД ШУМАМ ДЗЁН

Квітнеючая краіна з журботнымі вачыма

Споведзь дзяржаўнага журналіста

— Клясна табе, а я еду на прэс-канфэрэнцыю ў Грэцыю, — пажаліўся мне сябрук з Рыгі, якому я пахваліўся, што праз паўтыдня іду ў адпачынак. Дзінтарс працуе аглідальнікам моднага часопісу пра IT.

— А я ўсё працую, — скрушина падзяліўся сваймі «навінамі» прыяцель.

— А ці знаеш, што такое пэнсія ў 45 даляраў і аўтакрама?.. — напісаў я яму.

— А яны ня ведаюць, што такое аўтакрама, у іх няма калгасаў? — перапытала каліжанка, чытаючы за съпінаю чужыя электронны ліст. — Я думала, у Літве...

— Не, гэта Латвія. І там ужо гэтага даўно ня памятаюць...

Колькі гадзін ляціць самалёт у Атэні? А вось у Клімавічы цягнік паўзе дзесяць гадзін. Добра, калі ноччу. А ўдзень!.. Пусты, з выпадковымі «гасціямі». Правадніца ў суседнім вагоне ганяе чаі са старым знаёмцам, што, робячы маленькі бізнес, носіцца між Горадній і падбронскай Унечай, дзе курсіруе поезд.

За акном пралятаюць пустынныя краівіды. У перанаселенай Эўропе гэта выглядае недазвольнай раскошай: зжатыя палеткі са сціртамі з качулак зъмяняюцца дзірванамі і абсалютна дзікімі лясамі.

І раз-пораз — местачковая станцыя. Цяпер на вакзалах гэп і гарадкou накшталт Шклова станцыіныя будынкі яшчэ царскіх часоў блішчаць новымі шыбамі. Пакрытыя «пад дахоўку» і пафарбаваныя як учора — фасады моцнай і квітнеючай беларускай глыбінкі.

Я ўжо не гавару пра вантрабы тых паселішчаў: заўжды прыстойны выканкам, на пляцы парадак. А за парадкам — хаткі, хаткі...

Райцэнтар пад Магілёвам. За лімонными мурамі дарэвалоцыйная хаціна. А калі і пазней паставілена — дык пад «Кастрычнік» зрубленая. Труха ня сыплемца хіба дзеля ўказкі: старыны ня рушыць. Бо на навіну ёсьць гроши адно пад «нагоду».

Ды што «нагода»! Ці дабярэцца яна далей за той пляц? Пару домікаў змуруюць у якой дзярэйні — пад «адраджэнне вёскі». Дый тыя — не падмажаш праз год цэмэнтам — паваліцца. Сціпла да ўбоства. І за гэта яшчэ дзякую скажы, ды вялікі.

Каб дабрацца яшчэ далей за мястэчка, то дзякую пісьменніку-партызану, земліку — за асфальтоўку. А так і на кожны даехаў бы — ад «варшаўкі» коліс пясок толькі і курэў пад коламі. Тут зямля — пясок ды глина, ніц не расце; як было «за саветамі» дваццаць цэнтнераў з га, так і асталося.

А мене трэба оду пісаць — пра герайм на жніве. Еду шукаць патасу. Пагас прыяжджае на аўтакраме. Бабкі абступаюць кабесіну з цукеркамі і гарэлкай. Мужыку — ясна што, а бабам бяззубым нашто слодычы?

— А мы, дзетка, гнілушкі ўсё жыцьцё елі, от цяпер час — канхветку пасмакаваць...

І сорамна — за яе 90 тысяч пэнсіі. Бо яна жыцьцё арала, гаравала, а ты сеў, напісаў — і тыя цукеркі ў кішэні. А ёй і «палачкі» праісыці давялося, і...

Але хто з нас шчасліўсішы — от гэтага і ня знаю. Сумніваюся, ці не яна. Яна мроіла пра цукерку — і дастала. А маіх прэтэнзій воз «и ныне там». Хоць бы тая ж Грэцыя...

Пазаўтра паеду на «празнік жыцьні». У іншымі канцы краю — іншае шчасльце. Шчасльце піць ды весіліца «пад сонцам Скарбыны». За красаванье роднага слова: з гучнымі здравіцамі пад памінальны шэпт.

Цудоўная, квітнеючая ў нас краіна, моцная — трывмаеца: ёсьць цукеркі, запівае ў кожным кутку собску гарэліцай. І трыве ўсімі сваімі мільёнамі чалавечкаў, людцоў — саму сябе.

Ды толькі за сінімі лімоннымі вачамі — невычэрпная тужлівая прорва. І твар съміеца і крывіцца. Квітнеючы край з блакітнымі вачыма — нявыплаканых сълёў.

— У Грэцыі толькі тры дні буду, а пасля махну яшчэ ў Франкфурт-на-Майне. Туды ляцець усяго чатыры гадзіны.

А я ў Вільню — туды таксама чатыры гадзіны. І віза — капесчная. Як кіля шакалайдных цукерак. Ці дзівзе пляшкі гарэлкі. Каму што.

Тадэвуш Новак

Люстэрка беларускай контрапрэвалюцыі

Алесь Бадак вяртае нас у часы старажытнага Эгіпту. Гэты час безумоўнага рабства адлюстроўвае ў ягонай паэтычнай съядомасці акурат тую фазу грамадзкага разьвіцця, якая і адпавядае нашаму цяперашняму становішчу. Піша Алляксандар Фядута.

якая яшчэ не пасыпела перастаць існаваць як Мінуўшчына.

Бадак таму і вяртае нас у часы старажытнага Эгіпту, што гэты час безумоўнага рабства адлюстроўвае ў ягонай паэтычнай съядомасці акурат тую фазу грамадзкага разьвіцця, якая і адпавядае нашаму цяперашняму становішчу. Дыстанцыя паміж тым, чым павінна быць Беларусь, і тым, чым яна ёсьць сёння, як дыстанцыя паміж Хрыстом і Ра. Хрыстос — сымбаль вызвалення, забвення чалавека праз пакуты. А Ра як сымбаль пакут без вызвалення і без забвеннія. Ра — сонца, якое апякае, але не саграе. Хрыстос — гісторычная пэрспэктыва, Ра — далёкая мінуўшчына. Для ўсіх народу мінуўшчына, акрамя, як высьвятляеща, беларусаў.

Гэта для Максіма Багдановіча жмэнія насыння, знойдзенага ў забытай магіле паміж пяскоў эгіпецкай зямлі, як залог надзеі на адраджэнне. Але адраджэнне блізкае да паўстання. Бадак памятае пра Багдановіча, але ён пасыпей усъядоміць сумную ісціні: народ, які пакланяецца Ра, ня здольны на адраджэнне, на самавызваленне, на самарэлізацію. Ён ня толькі не рэвалюцыйны, але нават контрапрэвалюцыйны ў прынцыпе. Такі народ будзе вязаць рэвалюцыйнераў-пропагандыстаў і здаваць іх у паліцэйскі ўчастак. Добрахвотна, без прымусу.

Бадак, паўторымяся, — паэт, які нядрэнна мысліць, а таму і пакутуе ад усъядомлення непазьбежнага набліжэння да гэтага самага ўчастку. Ён і застыў на паўдарозе менавіта таму, што ісціці ва ўчастак страшэнна ня хочацца. Хочацца ў будучыню, але будучыні няма — менавіта таму, што няма яе ў народу, які апяваецца Бадаком у ягоных вершах, няма працягу Гісторыі, на-маліванай аўтарам «Маланкава посаха». А што ёсьць?

Вяртанье ў 1984 год. Менавіта туды. Не паводле Оруэла — паводле Бадака.

Кронач гады наўпраст —
Лёсу майго канвары.
Тысяча дзевяцьсот
Восемдзесят чатыры...
Ён усё больш відаць —
Верыць баяцца вочы.
Быццам бы нешта сказаць
Нам ён
З мінулага
Хоча.

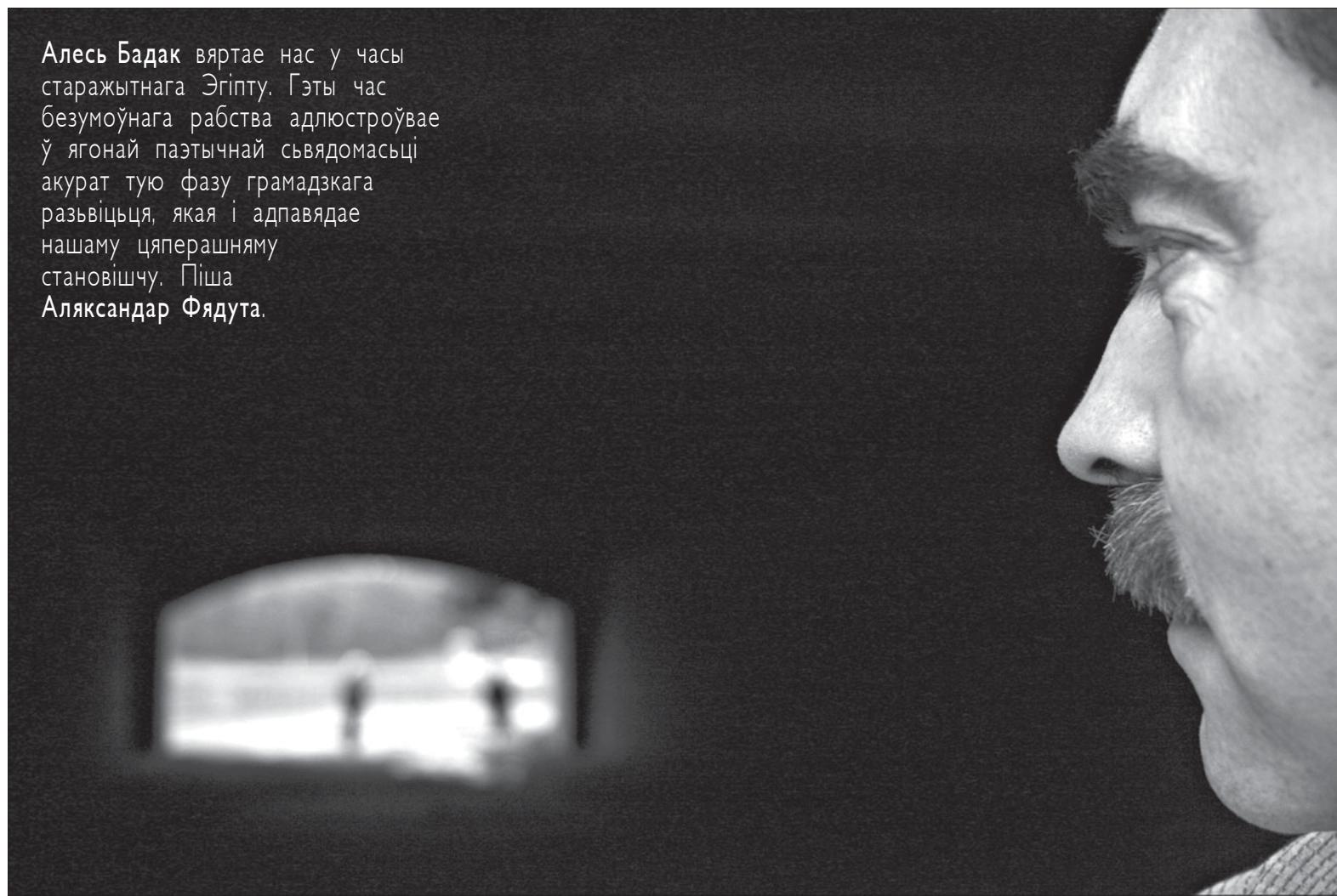
Уласна кажучы, менавіта рэтраспектыўны погляд, характэрны для Алесія Бадака, спроба дасягніць Мінуўшчыны — і ёсьць галоўны ідэалігічны пасыль цяперашній беларускай улады. Незалежна ад таго, хацелася гэтага Бадаку ці не хацелася.

Была б улада разумная — «Маланкавы посах», поўны бязъвер'я ва ўласныя паэтычныя сілы, адбітае нежаданьня і нават боязі паэта зірніца ва ўласнае люстэрка, удастоіўся б дзяржаўнай прэміі.

Але ўлада — неразумная. Дакладней, недастатковая разумная. Бадак для яе занадта таленавіты.

Тым больш што і сапраўды ж таленавіты. Не адняць гэтага.

Іван Жданов

Леў Талстой быў люстрамі расейскай рэвалюцыі. Алесь Бадак можна назваць люстрамі беларускай контрапрэвалюцыі. Бо калі творчыні Талстога адлюстроўвала ўсе моцныя і слабыя бакі расейскага грамадзтва пасля сялянскіх рэформаў, дык у зборніку «Маланкавы посах» адлюстроўвала ўсе зыгзагі грамадзтва беларускага — пасля выбрання Лукашэнкі. На розынцу ў маштабах таленту і асобы можна не зважаць.

«Маланкавы посах» напісаны чалавекам, які ўсъведамляе ўнутрі незавершанаць уласнага жыццёвага і творчага шляху. Шлях зьяўляецца для Бадака хранатопам — адначасова і месцам, і часам дзеяння вершаў. Ня ведаю, ці ўдаецца яму ў реальнім жыцці абапірацца на маланку замест посаха, але ў вершах гэта выглядае зусім удала.

Што я ведаў, наўмы, пра шлях,
У які бесклапотна зьбіраўся?!
Ён мне сніўся на раз па начах,
Ён мне самым шчаслівым здаваўся.
Не знойшоў я на вечным шляху
Ні грымотнае славы, ні волі.
І ссыці ўжо зь яго не магу —
Мне і гэтага шчасцьця даволі:
Ідуць ў невядомасць па ім,
Празь вякі і краіны праходзіць,
То блукаць у забытых быльях,
То зынікць у наступным стагодзьдзі.

Паэт, які стаіць на паўдарозе зь мінулага ў будучыню, разгублена азіраеца ў пошуках слушнага напрамку, блукае ў забытых быльях, — чым ня сымбаль нацыі, што ня здольна да рашучых дзеянняў, ня бачыць перад сабой

выразнай гісторычнай пэрспэктывы? І гэта пры тым, што традыцыйна паэт асацыноўшчык якраз з прарокам-правадыром, які вядзе за сабой народ, умее сформуляваць выразную і ўцягнулу мэту, — Пушкін, Міцкевіч, Купала.

Але Бадак разумеет, што ягоны талент трохі сціплейшы, і на гісторычную ролю не прэтэндуе. І ў яго вершах — абсалютна шыра — адлюстроўвала ўсіх мэнуівіта бязъвер'е і бязметнасць. Шлях, палавіна дарогі — і нічога больш.

Асабліва гэта адчуваеца ў памяшанні «Ра» — цэнтральным творы зборніка.

Радзіма лепей бачыцца здалёк.

А я ў такія трапіў далячыні —

Нічога не відаць, апрач пустыні.

Ці вочы зацярпушыў мне пясок?

Гукнуць — мо адвавецца родны край?

Ды ў горле запяршила, як ад дыму.

За даляглід крычаць хацеў:

«Радзіма!»,

А вырвалася з горла толькі:

— Ра-а-а!

Ішоў у будучую Беларусь — папаў у старажытны Эгіпет. Сіл хапіла толькі на тое, каб выкрыкнуць імя Бога, і тое — чужога (таму што — ня цалкам). І, уступіўшы ў дыяллёг з гэтым чужким Богам — замест Бога ўласнага, увасабленнем якога і павінна была бы выступіць Радзіма, — паэт апынаецца перад страшнай дылемай:

— Раз верыш у нязбытнае, скажы,
Навошта табе некуды вяртацца?

Ня лепей назаўсёды тут застасца,
Дзе назаўсёды — толькі міражы?

Сам выберы свой час, а ў ім — народ.
...на паўдарозе зноў вяртаўся,

Бо кожны век здалёку мне здаваўся
Мілейшым за той век, што выпаў нам.

Гэтае непрыманыне ўласнага веку для «Маланкавага посаха» вельмі характернае. Але нямілы, неўпадабаны сэрцам час, як правіла, хochaща зъмяніць. Пазту ж і мняць нічога ня хochaща

— як тому беларусу з анэктоту, які ўсеўся на цвік і працягвае на ім сядзець, упэўнены ў тым, што нязручна, цяжка, балюча, але так траба: ня мы той цвік убілі, ня нам яго цяпер і выцягвацца.

Ішоў народ — нікуды, ніадкуль,
Якога так і этак называлі.
«Якою пупавіна», — гадалі, —
Ён з гэтым съветам зъвязаны дасюль?»

Съвяцілася пытаныне, быццам плаш.

А што народ! Ён і цяпер ня знае.

З самім сабой сустрэўшыся, пытае

З дзіўлена-хітравата: «Як жывеш?»

Народ, які ня ведае, ці зъяўляецца ён народам, краіна, якая ня ведае, ці зъяўляецца яна краінай, паэт, які ня ведае, ці зъяўляецца ён паэтам, — як кашмарны сон, што абрываецца зь нябес. Ці, ва ўсякім разе, калі і не кашмар, шык нагода для разваг.

Алесь Бадак — паэт, які мысліць. Ён проста раздвоены. Раздвоены паміж дзявлюма эпохамі, народам і «ненародам», краінай і «некраінай», паэзіяй і непаэзіяй. Гэта цяжка і балюча. Тому што потым паўстае другі выбар — паміж каханьнем і не-каханьнем. А апынуцца перад такім выбарам Бадак байца. Лепш ужо задавацца іншымі вечнымі пытанынямі: пра доблесьць, пра подзвігі, пра славу... Пра каханье — песні можна пісаць, прыгожыя, лёгкія, рамантычныя. Гэта ў яго выходзіць, мяркуючы па ўсім, лёгка і нязмушана.

З книгай — складаней.

Кніга — як люстэрка, у якое цягне зазірнуць. Люстральная гладзь падобная да бездані. Зазірнеш — закружыцца галава, падагнуцца калені, пахіснесься і... Бездань паглынае цябе.

Так і книга. Бадак пісаў гэтую свою книгу дзесяць год, а калі пачягнула зазірнуць у яе — у жаху адхінуўся. Што ён убачыў у ёй?

...гляджуся
ў вяліке старое люстэрка
і са страхам адхінаюся.

— Хто гэта?

дрыготкі голасам пытаюся я
у жанчыны.

— Як гэта хто?

Ты, сынок...

Гэта паказальна. Паэт ня ў маці пытасцца, а ў жанчыны, у якой не пазнае ўласнай маці. Як раней у народзе не пазнаваў ўласнага народу, а ў часе ўпартага адмаўляўся прызнаваць уласны час. І дакладна гэта жа ў люстэрку адмаўляеца прызнаваць самога сябе.

Можа быць, таму, што ўжо пасыпей зазірнуць у яго крадком і ўбачыць у люстэрку... пустату?

Хаця не. Пустаты там быць ня можа. Бадаковы вершы зусім не пустыя, як, скажам, пустая паэзія тытуланага бабынскага песніара — пустая, як адселеная пасыль Чарнобылю вёска. У люстэрка Бадаковай кнігі можна зазіраць бяз страху, што ты ў ім нічога ня ўбачыши.

Проста калі люстра сумленнае, дык адлюстраваныне будзе ў любым выпадку далёка ня самым прыемным.

У ім адлюстроўваетца народ, які не пасыпей стаць Народам.

Адлюстроўваетца гісторыя, што не пасыпела стаць Гісторый.

Адлюстроўваетца Будучыня,

Караткевіч у галоўнай ролі

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

Спектакль віцебскага Коласаўскага тэатру «Ладзьдзя Роспачы» два дні зьбіраў аншляг у Менску. Гіша Андрэй Скурко.

На пачатку публіка перажыла лёгкі шок: замест спектаклю паказваюць мультфільм. На экране ў глыбіні сцэны біўся белакрылы матылек, разгортвалася беларуская зямля. Пасля аднекуль з залі паўставаў галоўны герой. І шок дасягаў піку. Гервасій Выліваха ў выкананьні Арцёма Бародзіча выявіўся на тонкае косьці шляхціцам, якім яго звычайна ўяўляюць, якім

намаляваў яго Кашкурэвіч. Гэта вальяжны волат, у паўтара разу большы за Вітаута — Генадзя Давыдзьку, шыракатвары, неверагодна легканогі для сваёй масы — такі сабе Дубатоўк у маладосці. Або, калі заўгодна, — Уладзімер Караткевіч. Тым больш, што апроч рэплік уласна Гервасія актор прамаўляў і словаў аўтара, яшчэ мацней звязаючы два вобразы ў адзін. Габарытамі, белымі строямі і ўсім сваім выглядам ён кантраставаў з сваім галоўным апанентам — Съмерцю. Зло граць цяжкай. Таму трэба належна ацаніць гульню Таццыяны Ліхачовай. Яна стварыла вобраз съмерці-спакусніцы, самай фа-

тальнай з усіх жанчын, што можа ня даць забыцца. Не яе бяда, што, адсылаючы душы памерлых да павука Арахны, які выпівае памяць пра жыццё і радзіму, акторка змушаная была няпэўна паказваць рукою ўглыб сцэны. Многас ў спектаклі прамаўлялася, замест таго, каб быць паказаным, сыграным. Рэжысэр Міхась Краснабаёў павярхуна прабегся па ключавых момантах аповесці, паспадзяваўшыся на сілу тэксту. І гледачы ўражваліся, съмяяліся, задумляліся менавіта над тэкстам, над рэплікамі. Ратавала яшчэ сцэнаграфія: клеткі для чалавечых душаў — нібы алюзія на Караткевічавага «Хрыста», спару-

ды-касьцюмы, зь якіх выходзіш, ператвараючыся з афіцыйнас асобы ў жывога чалавека. Дый зяйлесны жанр — музычная легенда — прымушаў дараваць недараўнінас для сур'ёзной драматычнай пастаноўкі. Песень, праспіяваных за спектакль (музыка Ўладзімера Кандрусевіча), хапіла ба на альтэрнатыўны Сушаваму праект на вершы Караткевіча. Мэлдёдия-ляйтматыў «Я сумую па Радзіме» вядзе нас скро́зь уесь спектакль і пры канцы ператвараецца ў палянэз Агінскага. Ад гэтых гукаў зойдзецца не адно эмігранцкае сэрца — у наступным месяцы коласаўцы едуть на гастролі ў ЗША.

СЪЦІСЛА

Посыпех «N.R.M.» у Познані

З верасня ў Познані адбыўся канцэрт «N.R.M.». Разам з Варшавай, Уроцлавам і Беластокам Познань увайшлі ў трасу польскага турнёту. Музыкі зтрайглі на адкрытай пляцоўцы на Лэнгах Дэмбінскіх — у месцы, чесна звязаным зь дзейнасцю «Салідарнасці». Канцэрт і быў прымеркаваны да 25 гадавіны стварэння «Салідарнасці». Побач з «N.R.M.» на сцэну выходзілі іхныя польскія сябры «Страхі на ляхі», украінскія рэвалюцыянеры з «Greenjoly» і забаронены ў часы камунізму «Манам». Акрамя старых гітоў, беларусы засыпівалі дэльве зусім новыя песні «Go home!» і «Мы пераможам». «Гурт Беларусі» нумар 1», як шматкроць называлі «N.R.M.» вядоўцы і журнлісты, прасыпяўшы супольна з «Страхамі на Ляхі» «Тры Чарапахі» і гімн «Салідарнасці» «Муры». Пасля другога выхаду на сцэну «N.R.M.» выклікалі на біс, і яны паўторна выканалі «Тры

чарапахі». Калі музыкі сыходзілі, публіка скандавала «Вольна Бялорусь» і «Дзенъкуемы». Сябры Беларускага культурна-асветніцкага цэнтра ў Познані разгарнулі бел-чырвона-белыя палотнішчы.

**Віталь Воранаў,
Познань**

Купала па-брэтонску
Вершы Янкі Купалы на брэтонскай мове ўбачылі съвет у травенскім нумары часопісу «Al Lanv». Невялічкая прадмова знаёміць брэтонскага чытача зь Беларусью і асобай паэта. Пераклад трох Купалавых санётаў — «Гэй, у съвет!..», «Пчоль», «Чаму?» — зъдзеўсніў Рыванон Кервэла. Дапаможнай мовай-транслятарам паміж Беларусью і Брэтонію выступіла ангельская: «падрадкоўнікамі» сталі пераклады, зробленыя Юрасём Барысевічам. Брэтонская мова — кельцкая, гэта мова карэнных жыхароў Брэтані, паўвострава на заходзе Францыі.

АШ

Позьняе жніво

У Нацыянальным мастацкім музэі адчынілася выставка Міхала Сеўрука. На ёй дэманструеца мастакоў шэдзёр — «Жніво».

Персанальная выставка Сеўрука — каля 30 твораў жывапісу і 40 графікі з Маствацкага музэю й раённага музэю Нясвіжу, дзе майстар жыв. Пасля пасъміротнай выставы ў менскім Палацы мастацтва — гэта першая экспазіцыя, што гэтак шырока знаёміць з асабою аднаго з самых адукаваных беларускіх творцаў XX стагодзьдзя. На жаль, пры жыцці мастак не здабыў сабе такога прызнання. Першая кніжачка пра яго, напісаная Віктарам Шматавым, выйшла праз год пасля ягонае съмерці, у 1980 годзе.

Побач з бліклаватым, нібы прыцярушаным пылам, мастацтвам БССР 1930-х Сеўрукаў жывапіс глядзіцца нечакана ярка. Гэта — заходнебеларускі жывапіс.

У творчасці майстра адчуваўныя дэмакратычныя рэалізм, павесы Рэнэансу і клясыцызму, постымпрэсіянізм, кубізм.

На прафэсійнай арэне Сеўрук дзябютаў карцінай «Жніво» (1937), якую напісаў за тры тыдні ў маёнтку свайго сябра мастака Л. Дабжынскага. Карціна

іну набыў Музэй імя І.Луцкевіча, і «Жніво» стала квінтэсэнцыяй тагачаснае беларускага эстэтыкі. Спакоем і зямной прыгажосцю вобразаў, далікатнымі каларытамі твор нагадвае рэнесансны сцэнапіс і адначасова зъяўляеца цалкам сучасным празляканизм формай, каліровую дынаміку. У гэтай карціне выяўліся рысы, якія будуть з мастаком у той ці іншай ступені і надалей, больш як сорак гадоў.

У дачынені да твораў Сеўрука ўжываюць ціпер тэрмін «сынтэтычны рэалізм» — абаргуненасць, адсутніць ідэалізацыі, але і адсутніць экспрэсійнай дэфармацыі. Гнаны ў БССР сэзанізм знайшоў сваё ўласаблівіне менавіта ў Сеўруковай творчасці. Выяўляючы плястычны пачатак у рэчах, шукаючы тое агульнае, што іх лучыць, ён спрашчай форму, будаваў прасторавыя аб'ёмы абрывамі каліровых плямамі, падкрэсліваў важкасць і рэальнасць формаў праз усё больш і больш шчыльныя каліровыя дачыненіні. Съвет тых рэчай раскрываўся ў яго толькі з гледзішча формай, аб'ёмаў, іх узаемнай сувязі ў просторы і колеры. Простая паводле матываў кампазіцыя стала ўрачысця.

Больш за ўсё ўражвае ў Сеўрука простая будзённасць у спалучэнні з

рамантычнай прыўзнятасцю. Ён увасабляў адно моманты адчування гармоніі сусвету. Магчыма, гэтаму дапамагаў прынцып работы па памяці, пэўнай адлегласці, унутранай і прасторавай, ад суворае рэчайснасці, ня бачыць якую ён мог.

«Жніво» створана на шэрагу канкretных асцыяцый. Гэта і хрысціянскі абрэз, і дахрысціянская Вэнэра. Урадлівасць і жыццяздайнасць. Сіўы дзед з касою. І Язэп, і Пан. Валадар жыцця, які тое жыццё і зберажэ. Каласы і сярпы. Хлеб і нож... Зялёная, як у выраі, трава, на якой раскладзены зямныя дары... Бадай, ніводзін з твораў нашага мастацтва ў гэтым стагодзьдзі ня быў настолькі ж фармальнымі, як і архетыповы.

Сеўрук не дачакаўся прызнання ад саветаў: не даравалі яму ані нацыяналізму, ані сэзанізму. Яго персанальная выставка ў Менску адбылася толькі праз год пасля съмерці, у 1985-м. А «Жніво» заняло сваё месца ў музэйнай залі толькі разам з беларускай незалежнасцю.

Кніга да 17 верасьня

«Запіскі афіцэра чырвонай армії» скіраваныя па адресе Карла Маркса, 38. Піша Севярын Квяткоўскі.

«А па мне хай над Домам ураду хоць рваныя майткі вісесць будуць. Абы мне лепей было», — так патлумачыў сваю жыцьцёвую пазыцыю старшы лейтэнант міліцыі, з якім мы дзяякурыі на выбарчым участку позна ўвечары 14 траўня 1995 году. Я быў назіральнікам ад Партыі аматараў піва. Пасъля мы ня раз сустракаліся з лейтэнантам у цэнтры Менску — па розныя бакі «барыкадаў». Імя Мішка Зубаў гэтаму лейтэнанту цалкам пасавала б.

«Запіскі афіцэра чырвонай армії» — стылізаваны пад дзённік распoved малодшага лейтэнанта Мішкі Зубава пра свае ўражаныні ад перабывання ў Заходній Беларусі ад 17 верасня 1939-га да студзеня 1945-га: у Лідзе, Вільні і пад Вільнем.

Як часта мне даводзілася

чучуць ад старых людзей уражаныні пра першыя сустречы з чырвонаармейцамі. Трагічныя гісторыі пра начынія кашулі, якія жонкі афіцэраў апраналі як сукенкі, пра газету як адзіны спосаб скруціць цыгарэту... «Запіскі» — такі вось адзін вялікі анекдот на больш як 200 старонак.

Сяргей Пясецкі — выдатны стыліст. Мішка Зубаў абсалютна выразны і вельмі пазнавальны сучаснаму чытачу. «Ноч была чорная, як сумленне фашыста, як намеры польскага пана, як палітыка ангельскага міністра». Чым не пасаж з «каналічнай» праграмы БТ? Часам Пясецкаму даводзіща камэнтаваць некаторыя радкі кнігі, што могуць быць незразумельныя заходняму чытачу: «Звыклыя сцьверджаныні ўсіх расейцаў, што прыйшли на акупаваныя бальшавікамі тэрыторыі «У нас все ёсьць!.. У нас все воно!.. У нас все лучш!.. У нас все дзешэвле!..»

На мой глуп, кніжку трэба вывучаць у сярэдняй школе. Дзесяцам будзе забаўна (галоўны

Сяргей
Пясецкі.
Запіскі
афіцэра
чырвонай
армії. —
Менск:
2005.

герой — сумесь Швондзера й Шарыкава). Забаўна, пакуль ня прыйдзе гідкі фінал, які прачысыцца магті ад ідэялічнага съмесція, што назібралася ў галовах беларусаў за апошнія 66 гадоў. «Запіскі» цудоўна тлумачаць, хто кіруе Беларусью дагэтуль.

Па-беларуску падобнай масацкай кніжкі яшчэ не было. Ані пра Заходнюю Беларусь, ані пра бальшавікову. Пясецкі ставіцца да бальшавіковай канкрэтна, выразна, бескампромісна — замбованая навалач, якая нясе з сабою страшную бяду. На думку дасьледніка творчасці Пясецкага Пятра Рагойшы, тэма саветызацыі Заход-

ней Беларусі не акцэнтувалася ў беларускай літаратуре, бо «аб’ектыўна ўзяднанье народу было становічым фактам».

Ляхавіцкі хлопец Сяргук Пясецкі толькі ў трыццаць зь лішком гадоў вывучыў літаратурную польскую мову і стаўся славутым польскім пісьменнікам. Калі патрапіў на пятнаццаць гадоў на вязынцу за работніцтва з забойствам. У мене не выклікае непрыманыя азначэнне аўтара перакладу «Запіскі» Алеся Астраўцова, які называе Пясецкага «беларускапольскім пісьменнікам». Мова твору — польская. Погляд на падзеі — беларускі, нутраны. Народжаны ў 1901 годзе, Пясецкі пасыпец пазмагацца з бальшавікамі ў «Зялёным Дубе», а пасля ў беларускім аддзеле Войска польскага.

Можна меркаваць, што, калі б Пясецкі патрапіў на літоўскую турму, ён стаўся б літоўскім пісьменнікам, у нямецкую — нямецкім. Але застаўся с самім сабою. Чалавекам, для якога аніякай агульной ідэя, у тым ліку нацыянальная, не магла зъяніць персанальныя жыцьцёвія перакананын.

«Запіскі афіцэра чырвонай армії» — прывітаныне нэабальшавікам, якія «вядуть нашу Беларусь к працьвітанню».

ДЗЯРЖАЎНЫ КЛОПАТ

Коміксы для народу

У адной з польскіх кнігарняў натрапіў на стракатыя коміксы. У нашай суседкі гэты жанр разывіты — нават папулярны часопіс «Przekrój» пачаў займацца штотыднёвым аглядам новых маляваных выданняў. Выдаецца коміксаў у Польшчы шмат — ад дэтэктываў да каталіцкіх брашураў супраць абортаў. Выходзяць коміксы як замежных, так і мясцовых аўтараў і мастакоў — каліровыя і чорна-белыя, кампутарныя і аўтарскія. Летасць, напрыклад, выйшла кнішка пра паўстаныне ў Варшаўскім гета, дзе кожнай нацыянальнасці адпавядала пэўная жывёла ці маляванка пра дзейнасць спіштрыбуналу АК.

Згадаліся мне тады «Крыніца» ды «Бярозка» пачатку 1990-х, калі я ўпершыню ў жыцьці пабачыў коміксы. Нашыя родныя выданыні прэзентавалі маляванкі

з фантастычнымі гісторыямі з лазерам, робатамі ды іншай лухтою, што на той час здавалася вяршынню заходніх культуры, а мо — цывілізацыі. Дарэчы, гэтыя коміксы беларускіх аўтараў былі па-беларуску. Тыя першыя спробы выклікалі фурор сярод грамадзтва — часопісы імгненна раскупляліся ў шапіках. Дапамагалі толькі асабістыя сувязі.

Адрадзіць беларускі комікс спрабавалі «Навінкі». Памятаю, зь якім зацікаўленынем глядзелі на апошнюю старонку пасажыры гарадзкога транспарту як Баранавіч, гэтак і Менску.

Коміксы й былі створаны для тых, каму збег літар без малонкаў зацікі для чытання. Многія мае знаёмія выказваліся пра шкоднасць маляванак, асабліва для моладзі. Маўляў, яны прыдуманыя, каб дурыць людзям галаву ды аддзягваць іх ад сапраўднага чытва. Магчыма і так, але коміксы купляюць тыя, хто нічога, апрач часопісу «Вот так», ня возьмушці у рукі, ня кажучы ўжо пра Кафку, Гётэ і Сартра.

Нашыя палітыкі, што з павагаю ставяцца да заходніх палітэхнічніяў ды ледзь не па падручніках ствараюць свае ўлёткі ў абвесткі, забыліся пра самы просты й зразумелы для народу сродак інфармавання — маляванкі. Яшчэ падчас вайны 1812 г. рассейцы памнажалі лубкі (якія началі друкаваць яшчэ стараабрадцы), пралагандуючыя сярод насельніцва партызансскую вайну і сваіх герояў.

Відаць, нашаму народу тыя малюнкі цяжка было чытаць праз незразумедную мову. Адчуваю, што многія й зараз хочуць сказаць, што ў наш век найноўшых тэхнолягій... Але мне здаецца, невялікую каліровую кніжачку з коміксамі простыя чалавек, выцягнуўшы з паштовай скрыні, прачытае хутчэй, чым нейкі шматок паперы з абрыйдлымі заклікамі.

Треба мець гонар сысцы на прыступку ніжэй, каб зразумець надзеі й летуценыні простага люду...

Баранавічы

Саюзу пісьменнікаў пагражают ліквідацыяй

На пачатку верасня Саюз беларускіх пісьменнікаў атрымаў пісьмовае папярэджаныне ад Мін'юсту, датаванае 30 жніўня. Арганізацыі пагражают ліквідацыяй праз суд.

Мін'юст выставіў чатыры прэтэнзіі: на зьмененія шыльда на будынку; пячатка арганізацыі не адпавядае заканадаўству; у шэрагах СБП ёсьць замежныя грамадзяні, што супяречыць цяперашніму заканадаўству; Саюз пісьменнікаў не даслаў у Мін'юст статут арганізацыі.

Старшыня арганізацыі Алеся Пашкевіч ставіцца да гэтых прэтэнзій спакойна: «Мы давалі адказ у Мін'юсту наконт шыльды: Саюз ня мае цяпер грошай на яе замену. Пячатку нам зацьвярджаюць ў самім Мін'юстце».

З іншымі прэтэнзіямі складаней: арыгінал статуту Саюзу пісьменнікаў згублены, хоць ёсьць копія, якая выдавалася разам з арыгіналам у 1999 г. Пытаныне членства за-

Над Алесем Пашкевічам (зьлева) і яго арганізацыяй ізноў навісла пагроза.

межных сяброў абліяўвалася на Радзе, якая пастанавіла наступнае: на маесі маральна права выключыць гэтых людзей з арганізацыі. Сярод замежнікаў, якія лічачца сяброў СБП, літаратурнавец Аляксей Каўка з Масквы, Юлія Канэ з Ізраілю, Іна Снарская з Палтавы — агулам паўтара дзясятка чалавек. Кіраўнік Саюзу ўпэўнены, што на баку арганізацыі ня толькі маральная праўда, але і юрыдычная: «Чаму мы па-

вінны выганаць з арганізацыі людзей, якія туды ўвайшлі яшчэ да прыняцця гэтася нормы? Цяпер новых людзей з замежжа ў слоры арганізацыі не прымаем, хоць да нас просьціца беларускамоўны пісьменнікі з Украйні». Тым часам у Статуте СБП, зацверджаным Мін'юстам, дазваляцца слаброўства ў арганізацыі ня толькі грамадзянам Беларусі, але і замежным грамадзянам, а таксама асобам без грамадзянства.

Усе названыя прэтэнзіі ня новыя: яны ў той ці іншай форме ўжо агучваліся. І дагэтуль справу ўдавалася ўлагодзіць. Чаму ж цяпер усё пачалося наноў? Магчыма, «вінаваты» Аляксандар Каузін. У жніўні, першым вынесыці папярэджаныне пісьменнікам, Мін'юст патрапаваў адказу: чаму СБП дапамог арганізаціі зъезд Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамады) 24 ліпеня? А.Пашкевіч не адмаўляе, што зъезд сапраўды быў. Але юрыдычна Саюз пісьменнікаў ня меў ніякага дачыненія да яго арганізацыі. «Ніяма ні гарантыйнага ліста ад СБП, ні якіхсці іншых дакумэнтаў на адрас кавярні, дзе праводзіўся зъезд». Адзінам літаратарам, які прысутнічаў на партыйным зъезі, быў Анатоль Сідарэвіч.

Саюз пісьменнікаў застаецца адной з лічаных арганізацый, якія пасыльдзілі адстойваюць сваю незалежнасць ад лукашэнкіцаў.

Аркадзь Шанскі

НОВЫЯ КНІГІ, ДАСЛАНЫЯ У РЭДАКЦЫЮ

Віцебска-Рыскія акты XIII—XVII ст.: Дамовы і службовая ка-рэспандэнцыя паміж органамі кіравання гораду Віцебску і ган-зейскага гораду Рыгі (з білогра-комплексу *Ruthenica* Дзяржаўна-га гістарычнага архіву Латвіі). Вып. I: Дакументы гаспадарча-гандрэвія, XV—XVI ст. / Падрыхт. А.Дзярновіч; НАН Беларусь, Інстытут гісторыі. — Менск: Athenaeum, 2005. — 88 с.: іл. — (Athenaeum, Том XI).

Багацце культурных ды гандліва-гаспадарчых контрактаў дадзіх жыхароў Рыгі і Віцебску ў XIII—XVII ст. адлю-стравана на старонках дакумэнтаў,

перакладчыкаў, падрыхтаваных да працы зь ёю.

Каміо Альбер. Выbrane тво-ры / Пер. Зымітра Коласа. — Менск: Маастацкая літаратура, 2005. — 431 с. — (Сэрыя «Скарбы сусветнае літа-ратуры»).

Найпачатковай выданыне Каміо па-беларуску. Упершыню друкуеца по-ўніверсальнай беларускі пераклад раману «Чу-жаніца».

Уланов, Васілій. Волочная по-мера и устава и ее значение в исто-рии Литовско-Русского государ-ства / Под ред. Е. Анищенко. — Минск: издатель В.Хурсик, 2005. — 256 с.

Публікуецца рукапіс, які раней ніколі не выдаваўся. Арыгінал тэксту захоўваецца ў Расейскім гістарычным музеі ў Маскве. Эта книга была напісаная расейскім гісторыкам падчас рэвалюцыі 1905 г. у духу маднага тады «чнародазнаўства» ўскраін Расейскія імпэрыі. Тэма кнігі — грандыёныя аг-арнрыя пераўтварэнні ў Вялікім Кня-стве Літоўскім сярэдзіны XVI ст. Нягледзячы на тое, што выдавецтва так і не дало сабе рады з польскімі спасылкамі ў тэксце, выхад раней невядомай працы варта ацаніць як значную пад-зею для гісторыкаў ВКЛ.

ADz

Падпольныя дзяржавы

Паўночны Каўказ няўхільна рухаецца да аддзяленьня ад Расеі. Аналіз Сяргея Богдана.

Замах на прэм'ер-міністра Інгушэціі прадэманстраваў, што расейская ўлады не кантролююць сітуацыі на Каўказе. Губляючы Закаўказье на тле вываду войскаў з Грузіі і прагрэсу ў армян-азэрбайджанскіх перамовах, Масква пачынае баяцца за Паўночны Каўказ.

Яшчэ не вайна, але ўжо мір

Прадвеснікам фіналу расейскага панаванья на Каўказе сталі падзеі канца 1990-х. Масква ўжыла сілу, раздышыўшы ісламіцкія джамааты (грамады) Дагестану і напаўнезалежную Чачню. Але супраціў чачэнцаў зламіць не ўдалося, а джамааты звязліся на ўсім Каўказе. Найблыш дапякае расейцам Дагестан. Колькасць палітычных забойстваў тут вырасла ўтрэдзя з 80 на працягу 2003-га і першай паловы 2004 г. да 80 за першае паўгодзідзе 2005 г.

Пра бяссыльле ўладаў у гэтым рэгіёне сведчаць высновы прадстаўніка У. Пуціна па Паўднёвой фэдеральнай акрузе Дзімітрыя Козака, які канстатуе: маскоўская палітыка на Каўказе пацярпела паразу: «Далейшае ігнараванье сацыяльна-палітычных і эканамічных праблем у найбліжэйшым часе можа прывесці да рэзкага росту колькасці акцыяў пратэсту, некантролюванага разьвіцця падзеяў, лягічным заканчэннем чаго будзе адкрытыя сацыяльна-групавыя, міжэтнічныя і канфесійныя канфлікты». Высновы пацвярджаюць вынікі апытанняў. Паводле Ўсерасейскага цэнтра дасьледаваньня грамадзкай думкі, больш за палову дагестанскаў гатовыя браць у дазволеных акцыях пратэсту (у сярэднім па Паўднёвой фэдеральнай акрузе — 34%) і ня менш за 29% — у несанкцыянавых (па ПФА — 10%). 15% жыхароў «гатовыя да экстремісцкіх дзеяній»: 8% гатовыя захопіваць будынкі дыя перакрываць дарогі і 7% — прымяняць зброю.

Рост антымаскоўскіх настроў вымушае Крэмль рабіць адкватныя заходы. Пуцін ужо абвесьціў пра стварэнне ў Дагестане і Карабача-Чаркесіі дзівуюх вайсковых базаў і разъмяшчэнне там дзівуюх новых брыгадаў, а зона контратэрорыстычнай апераціі пашыраная на тэрыторыю ўсіх каўкаскіх рэспублік.

Фінансавы чыннік

Рост нестабільнасці афіцыйная Масква традыцыйна тлумачыць нізкім узроўнем жыцця, беспрацоўем ды карумпаванасцю мясцовых элітаў. Але ня ўсё тут так проста. Так, у Дагестане зафіксаваны самы нізкі намінальны заробак па Расеі (каля \$100), але на рэспубліку прыпадае самы буйны аўтамабільны па абломе валіты. За апошнія два гады выдаткі насељніцтва на набыццё

Расейскія салдаты ахоўваюць чачэнскія выбарчы участакі.

замежнай валюты павялічыліся з 1,6 млрд руб. да 8,8 млрд руб., а за мінульты чатыры гады ўклады ў замежнай валюце ў Ашчадбанку павялічыліся ў 17,5 разу! Аб'ём грошовых пераказаў у Дагестане ўтрэдзя з 80 на працягу 2003-га і першай паловы 2004 г. да 80 за першае паўгодзідзе 2005 г.

Фармальная бюджэт патэнцыйна неспакойных рэгіёнаў Каўказу мнона залежыць ад датацыяў цэнтра (у Дагестане сродкамі Масквы забясьпечваюцца 84% краёвага бюджету). За апошнія чатыры гады фінансавая дапамога з бюджету Фэдэрацыі павялічылася ў разыку на аднаго жыхара Каўказу ў 3,5 разу. Але кіруючыя кланы прысабечваюць сродкі, якія не даходзяць да насељніцтва. Такім чынам, Крэмль фактычна купляе ляльнасць мясцовых баронаў, насељніцтва жыве ў іншай эканамічнай систэме.

Дэмографічны і рэлігійны чыннікі

Ад пачатку 1990-х на Каўказе адбываўся працэс нацыянальнага і неаддзельна звязанага з ім рэлігійнага адраджэння. Калі ў 1983 г. у Дагестане было 27 мячэт, зараз іх налічваецца 1595. Дзейнічае ў рэспубліцы 422 рэлігійныя навучальныя установы.

Зъмянілася і структура насељніцтва. Доля расейскага насељніцтва скарэцілася ўдвай (у Дагестане яно цяпер складае 4,7%). На тле агульнага скарэціння колькасці насељніцтва Расеі (на 400 тыс. штогод), на Паўночным Каўказе назіраецца ягоны рост. Напрыклад, чаркесаў, паводле пераписі 1989 г., было 50,8 тыс. чалавек, а паводле пераписі 2002 г. — 61 тыс.; чачэнцаў, нягледзячы на вайну, — 957 тыс., стала — 1361 тыс. Рост насељніцтва дазваляе каўкаскім народам больш упэўнена разважаць пра сваё будучынню. Падставы для аттымізму дас і не залежнае разъвіццё Паўднёвага Каўказу, што вызваленца ад расейскіх уплыў. Трубаправод ад Баку да Джэйхана пахаваў апошні

нія расейскія спадзіваны на сваё вяртаныне ў Азэрбайджан. Дагестанцы ж захоплены назіраюць становленне новых незалежных дзяржаваў побач з сабой.

Падміж ісламізмам і Москвой

Рэгіянальная і фэдеральная ўлада амаль трацяць сваё легітымнасць. Любое зъмяненне ў кіраўніцтве выклікае барацьбу за перадзел сферы уплыў. Так, у Дагестане паднамоцтвы кіраўніка краю, 75-гадовага Магамэдалі Магамэдава, скончылі наступным летам. І дэстабілізацыя абстаноўкі непазыбежная, як пры захаванні ўлады клану Магамэдава, так і пры яго замене. Каб выратаваць сваё ўладу, Маскве трэба стварыць систэму кіравання, заснаваную не на кланавасці, а на эфектыўнасці. Але гэта можуць зрабіць толькі самастойныя лідэры, якіх так ня любіць Масква. Кіраваныя, але ня здольныя кіраваць толькі пагаршаюць становішча.

Прыклад — Інгушэція, калі ў Назрані замест самастойнага Аўшава быў прыведзены паслухманны Крамлю кагэбіст Зязікаў. Вынік несуцяпальны — рэспубліка жыве ад тэрракту да тэрракту.

Але ёсьць і зацікаўленыя ў захаванні крыйзінай сітуацыі. Гэта дзейніцца рэспубліканскія ўлады, якія бачаць у напружанасці падставу, каб захаваць на няпэўны тэрмін сваё становішча гаспадара, а таксама — унутраная апазыцыя, якая ўспрымае кожны канфлікт якмагчымасць зганьбіць існуючы рэжым.

Падпольная дзяржава

На тле эканамічнай дэпрэсіі і татальнага крыйзу даверу да ўлады адбываецца прыхаваная спарація каўкаскіх рэспублік ад астатніх Расеі. Мясцовая насељніцтва толькі імітуе вонкавую ляльнасць да дзяржавай улады, насамрэч жа расьце адчужэнне

ч, бярэ на сябе выкананыне функцыяў, што некалі належалі расейскай уладзе. Яна культывуе свае кодэксы гонару, варожыя ня толькі афіцыйнай дзяржаве, але і расейскаму мэнталітэту.

Няўдалае ўтаймаванье ісламу

Калі ўлічваць закрытасць дыскрэдытованых мясцовых элітаў і адсутнасць сацыяльной мабільнасці, джамааты валодаюць вялізнымі рэурсамі для росту як носьбіты паралельнай улады. На пачатку 1990-х іслам разглядаўся расейскай уладай як сіла, што можа спрыць інтэграцыі этнічнай мазаікі Дагестану. Аднак іслам так і ня стаў чыннікам стабільнасці, хаця дзяржава давала немалыя гроши на мячэты. У часе адраджэння выявіліся падставовыя разыходжаны паміж прадстаўнікамі «рэальнага», традыцыйнага для Дагестану, суфійскага іслама і ўсё больш шматлікім так званым «вагабітамі» (салафітамі).

На думку расейскага ўсходазнаўцы Дз. Макараўа, «вагабіз і суфійскі іслам знаходзяцца ў розных становішчах адносна існуючага ў Дагестане сацыяльна-палітычнага ладу, заснаванага на традыцыйных кланавых сувязях». Суфійскі іслам структурна ўпісаны ў сістэму гэтых сувязяў. Адмаўляючы суфізму, вагабіз адмаўляе і санкцыянаваны ім сацыяльны лад. Дагестанскія вагабіты асновай сваёй прапаганды і агітацыі зрабілі крытыку прадажнай улады.

Масавыя злоўживаны чыноўнікі, закрытасць улады і яе неадчувальнасць да патрэбай насељніцтва сталі галоўнымі чыннікамі, што спрыялі ўздыму джамаатаў. Вагабіты высоўваюць альтэрнатыву існуючаму становішчу, фактычна прапанаваюць новы ўніверсалісцкі практ. Гэта — мадэль «справядлівага грамадзтва», у якім няма месца кланам, тэйпам ды вірдам, г.зн. перавазе па этнічнасці. Тому салафізм можа быць вельмі папулярны ў шматэтнічным Дагестане.

Для Масквы вельмі важна захаваць стабільнасць і дзеля рэалізацыі новых эканамічных практ. Гэта — «справядлівага грамадзтва», у якім няма месца кланам, тэйпам ды вірдам, г.зн. перавазе па этнічнасці. Для Масквы вельмі важна захаваць стабільнасць і дзеля рэалізацыі новых эканамічных практ. Гэта — «справядлівага грамадзтва», у якім няма месца кланам, тэйпам ды вірдам, г.зн. перавазе па этнічнасці. Для Масквы вельмі важна захаваць стабільнасць і дзеля рэалізацыі новых эканамічных практ. Гэта — «справядлівага грамадзтва», у якім няма месца кланам, тэйпам ды вірдам, г.зн. перавазе па этнічнасці.

Дагестанскае ўзьбярэжжа і яго інфраструктура — гэта сур'ёзны рэурс расейскага ўплыву на цэнтральнаазіяцкія краіны. Трачычы Дагестан, Расея адстуць ня толькі з Каўказу, але і з Цэнтральнай Азіі.

Шэсьцьсот гадоў

Беларускія татары жывуць разам з намі, але асобна. Свае вуліцы, сваё самакіраванье, свае могілкі, свой бізнес. Рэпартаж зь Ію
Андрэя Скурка.

Татарская прысутнасць у Ію нівідавочная. Прынамсі, на фасадзе. Парадная карцінка съведчыць, хутчай, пра колішнюю прысутнасць габрэй. Іх падноўленыя камянічкі каляровай гірляндай цягнуцца ад цэнтральнай плошчы ўніз да касыцёлу. Аднапавярховы Кракаў. Гэтак расквітнела Ію, атрымаўшы статус гораду.

На касыцёле — езуіцкая манаграма. Присутнасць Бога на гэтым не сканчаецца: напосення съвятлом скляпеніні, чысты хор, у аўтары — гульня белага і чырвонага колераў. Івейцы карыстаюцца з гэтага шуду як могуць. З раницы ў нядзелю пабачыши у цэнтры ўбраную маладзіцу ці паважнага беларускага дзядзьку на роўвары — маршрут вызначыць не складана. На імшу зьбіраеца паўмістечка.

Другая палова таксама нічога ні мае супраць Хрыста — прарока, пасланага ад Алага. Іх храм стаіць не на скрыжаваньні галоўных вуліц, як касыцёл, і ня ўзбоч плошчы — між аддзяленнем міліцыі й забітай сынагогай, — як праваслаўная цэрква. Мячэт хаваеца ў сэрцы татарскага кварталу. Шэсьцьсот гадоў беларускія татары жывуць разам з намі, але асобна. Свае вуліцы, сваё самакі-

На Івейскім базары пануюць татары.

«На якім возе ехаць, таго і песню съпяваш», — пасьміхаецца муэдзін Сулейман Рафаловіч.

раваньне, свае могілкі, яшчэ гадоў дзесяць таму былі нават свае танцы.

«Татары да нас раней не хадзілі! — перакрыкае грукат івейскай дыскатэкі кабета, што стаіць пры дэзвярах на фэйс-кантролі. — У іх свая пляшоўка была! На нашу яны толькі вялікай гурмой біща прыходзілі!» А цяпер такога не бывае? «Цяпер? Біща? Ды тут палова татараў», — усыміхаецца чарнявы капітан міліцыі, ківаючы ў бок натоўпу падлеткаў, якія шалеюць пад хаўс. «Мы тут усе сябры! Асабліва як нап’емся», — брава адказваюць 15—16-гадовыя хлапцы. Ды што, і татары п’юць? Съмяюцца: «Іх толькі па іх съвятах на танцы не пускаюць». А хрысьціянаў у пост? «Хрысьціянаў пускаюць».

Муэдзін дзядзька Сюля

«Піць-курыць — гэта харам. Няможна, — кажа Сулейман Рафаловіч, муэдзін івейскага мячэту. — Таксама, як і пакланяцца вяявам, верыць у іншых багоў, апрач Алага адзінага...» Адшучаны муэдзін нам дапамагла элегантная татарка, у якой мы запыталіся на вуліцы, дзе жыве імам щиля памочнік. «Дзядзька Сюля!» — паклікала яна. Дзядзька Сюля вішаў зь нетраў гіганцкай цяплюць. Як і ўсе татары, муэдзін жыве з агародніцтва. Яго памідоры нагадваюць вінаград — не памерам, а колькасцю. Падвябаныя кусты ў рост чалавека, да кожнага падведзеная вада, у дверы — грузы фургон, куды зъмішчаецца многа, многа скрынак са съвежай гароднінай. Дзядзька Сулейман з сынам маюць свой аўтаномны бізнес. «Гуркі ня ведаю дзе дзець, — съмяєца муэдзін. — Кожны хоча маладзенькіх і роўненкіх. Крученых не бяруць зусім».

Прадукцыя манумэнтальных татарскіх парнікоў пльве на менскія базары. «Татары багатыя, бо зямельныя!» — нашэптаўшы зайдзроснікі на базары івейскім. Той, хто бачыў руکі дзядзькі Сулеймана зь неадмывальным зеленкаватым налётам ад памідорных кустоў, запярэчыць. Не таму. Конегадоўля і грабарства як татарскі бізнес адмерлі. Праўда, у муэдзіна ёсьць буланая кабылка, і ў імама конік.

ЦЫТАТНІК

СНІД-памятка з Івейскага гатэлю

...Прайдзішце пільнасць у рабоце партнёра і карыстайцеся прэзэрватывамі.

...Прымяняйце толькі шпрыцы, іголкі і другія колюча-рэжучыя інструменты.

...З мэтай прафіляктыкі ВІЧ-інфекцыі ў Івейскім раёне функцыянуюць пункты даверу для наркаспажайцоў.

...Абмен шпрыцоў на інтymна-давяральную аснове.

на беларускім возе

«Ат, адзін клопат зь імі, — крыўцца дзядзька Сулейман. У нас ёсьць прымаўка: як будзеш мець каня ці будзеш мець жану, ня будзеш мець пакою».

Кляшчук на экспарт

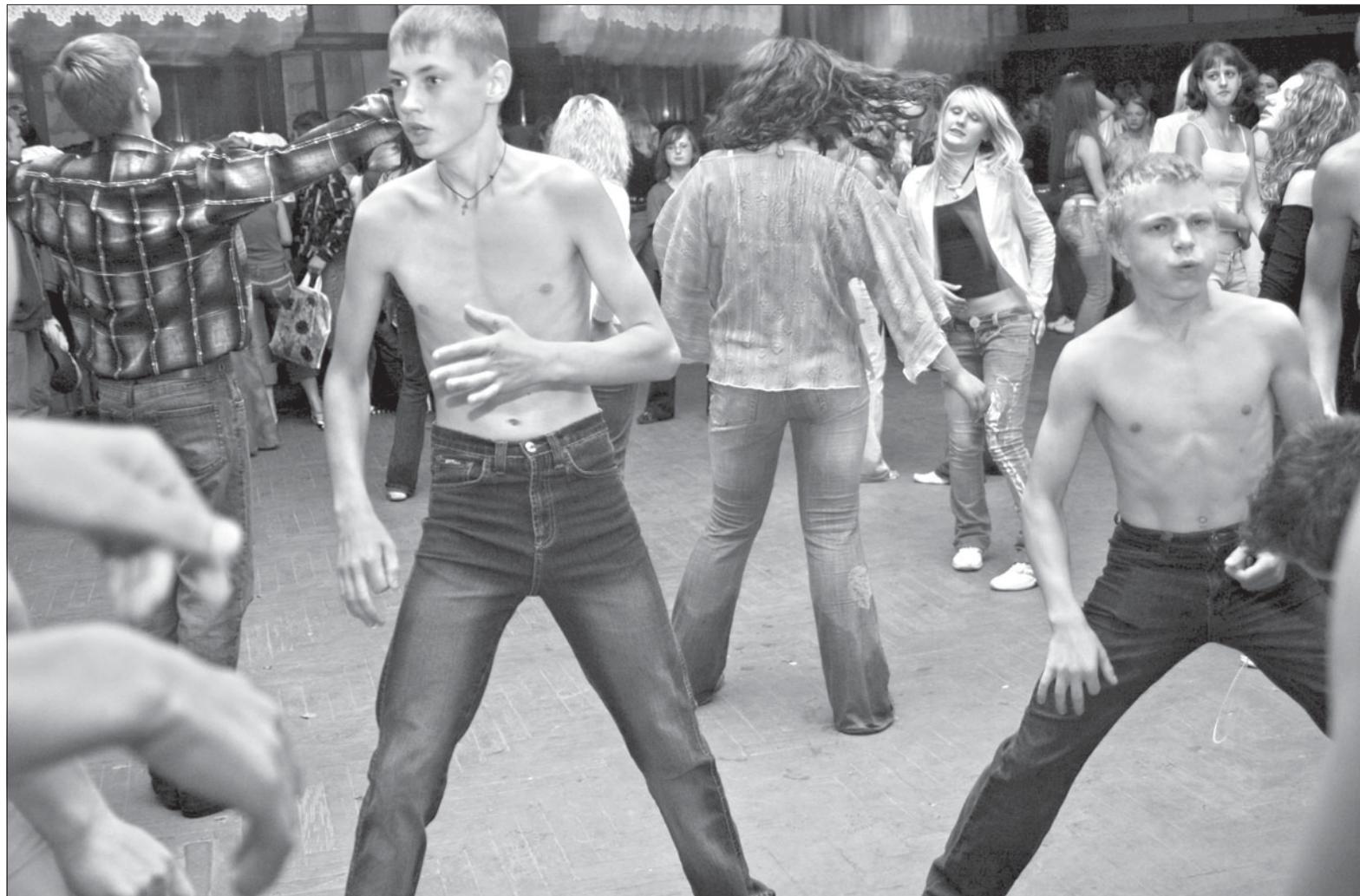
На дзяржаўнай рабоце ў Ію найлепей зарабляюць дарожнікі ў ДРБУ, работнікі гаргазу і электрарасетак. Ёсьць яшчэ кансервавы і хлебазавод. Але хлеб у старых пячах выходзіць нясмачны, і людзі ганяюцца за прыватным лідзкім у прыватных крамах.

Сыціпан Станілка, лідэр іўгіскіх «аўганцаў», таксама яго прадае. Крама «Аўганец» — на цэнтральнай плошчы. Станілка нават паставіў помнік землякам, што загінулі на савецкай вайне ў Аўганістане. Помнік той у цэнтральным скверы падобны да съянны Камянецкай вежы маштабам 1:10. Прыватны сектар у Ію дарос да ўласных рэстарацый. Карчма «Стары млын» спакушае па дарозе ў касыцёл. У гэтай сірэднезўрапейскай рэстарацыі можна смачна павічэрца удаваіх зь лідзкім півам за 15 тысячаў.

Неад'емны атрыбут дзяржаўнага гандлю ў гэтых памежных раёнах — канфіскат. Прадаеща ён і ў іўгіскім прадмагу. Тут можна набыць «на запчасткі» матацыкл за 77 тысяч рублёў або «Волгу» за чатыры мільёны. На другім паверсе прадмагу — кнігарня. Зы «беларускага» ў ёй, — «Меч князя Вячкі» Леаніда Дайнікі ды стосы фотаальбомаў Анатоля Клешчука з усімі колерамі Беларусі. Бяруць яго звычайна дзеці, што едуть за мяжую. Нягледзячы на Лукашэнкавы забароны, дзеткі з Ганчароў і Урцішак, Суботнікаў і Трабаў па-ранейшаму адпачываюць улетку ў Італіі Амэрыцы. У 1986-м Ію накрыла радыяцыйная пляма, і з гэтым людзі звязваюць рост ракавых захворанняў.

«Але ў Беларусі ў сто разоў лепш, чым у Літве, у тысячу, — гарачыца Юзаф Русакевіч, настаўнік з Майшагалы. — Там толькі палітыкі 16 тысяч ёўра палучаюць. А людзі бядуюць. Грузавік гарэцкі прывозяць, вось яны ў галасуюць за Ўспаскага». «Там добра, дзе нас няма, — даказвае адваротнае работніца лідзкага дому культуры. Я вось з чырвоным дыплёмам скончыла інстытут, а цяпер зарабляю 180 тысяч. Дык у Літве пэнсіянэр удвая больш атрымлівае».

Татары ня скардзяцца. Яны, на колькі могуць, дыстанцујуцца ад палітычных працэсаў і грамадзкага жыцця. Няма ў іх сваіх дэпутатаў, толькі адзін зрабіўся фэрмэрам. Татарскай грамадой кіруе камітэт з дваццаці чалавек. Ён зьбірае гроши на грамадzkія патрэбы. Дапамагаюць і аднаверцы з Польшчы. Той самай, дзе галечка, калі верыць БТ. Агародніцтва — таксама спосаб уцёкаў у сябе, у сваю грамаду. «Мы за Лукашэнку, — адводзіць убок вочы дзядзька Сулейман. — Нас жыццё научыла. Шэсьцьсот гадоў тут жы-

вём. На чым возе ехаць, таго і песьню сіп'яваць». Прынамсі, сёння ў пацпарнім стале не перапісваюць Ях'я ўнаў Іванаў, а Мустафаў на Сыціпанаў. Прынамсі, сёння можна хадзіць у мячэт.

«Па-татарску гаварыць мой бацька вучыў. Пакуль не памёр, — распавідае муэдзін. — А потым быў застойны пэрыяд. І тыя, хто 50-га, 60-га году нараджэння, тыя ўжо непісменныя. А зараз ужо зноў вучачы дзяцей. Зімой. Калі няма занятку ў гародзе». Выкладаюць у такой нядзельнай школе татарскую мову і асновы веры маладёны. «Яны былі ў Менску на з'ездах, гісторыю, пра Мухамэда, хадысы яны ўсе знаюць, што гаварыў Мухамэд-пракр», — з гонарамі кака Сулейман. Моладзь ісламу не адракаецца. На Курбан-Байрам зьбіраецца поўны мячэт людзей.

Зэфір для мұлы

«Алаг ні да кога не падобны, і да яго ніхто не падобны. Ён сам не нарадзіўся і нікога не нарадзіў. Ён ня родзіць, Ён стварае. Скажа: няхай будзе так! І так робіцца. Мы шануем Ісю-пракора, бо ён пасланы ад Алага, ад Бога, для хрысціян, і Мусю, каторы юдэяў настаўляў на правільны шлях, каб верылі толькі ў адзінага Алага, у Бога. Шануем Ібрагіма, Ісмаіла-праайца. Яго бацька рабіў ідалы — статуі, — а Ібрагім сказаў, што ім ня трэба пакланяцца, трэба адзінаму Богу пакланяцца. А тыя ідалы пабіў, бо яны не даюць ні шкоды, ні добра».

Працяг на старонцы 14.

Хоць білет на суботнюю дыскатэку каштуе ад 3000 рублёў, сюды зьбіраецца ўсё Іу.

Беларусы маюць імёны па бацьку, а татары — і па матцы. На кожнай татарскай магіле пазначана імя маці пахаванага.

Лідэр іўгіскіх аўганцаў паставіў на цэнтральнай плошчы Ію помнік землякам, што загінулі на савецкай вайне, і адкрыў побач краму.

Дарога да касцёлу вядзе паўз стary млын (справа).

Шэсьцьсот гадоў на беларускім возе

Працяг са старонкі ?.

Статуі ж нежывыя...» Казань дзядзькі Сулеймана гучыць праста і натуральна. Казань шчырага верніка, які ўсё жыцьцё праражуў з Алагам у душы.

Словы, якія ідуць ад сэрца, у сэрца і трапляюць. Таму ў мячэце хочацца перахрысьціца і пакланіцца на Мэку. Бог адзін.

Храм Алага зь сярэдзіны пафарбаваны ў блакіт. Крыху цямнейшы за неба ў высокіх вокнах. Разуваемся ў сенцах, ступаем на кілмы. На сценах — каліграфічная вязь выслойяў з Карану, малюнкі святых месцаў. Для ўсіх выявяў музэй Сулейман парабой акуратныя рамкі. Калі акенца на Мэку — узвышэнне з прыступкамі, адкуль прамаўляе мула. На прыступках ляжаць цукеркі, печыва, зэфіры ў шакалайдзе. У мячэт людзі бяруць з сабою прысмакі: ставяць збоку ля сцяны, і кожны мусульманін падыходзіць і частуецца, чым хоча. Для мулы ў знак павагі асобна кладуць усяго патроху. Каб зымісьціць усіх, у мячэце зроблены «другі паверх» — галерэя на часаных драўляных слупах.

У жаночай палове мячэту стаяць кветкі («кат, кабеты, усё ім хочацца, каб прыгожа было», — пасміхаецца Сулейман), складзеныя цёплія хусткі. Бо ўзімку мячэт не ацяпляеца; звычайнай справа — маліца ў кожуху і валёнках. Жанчыны моляцца асобна на толькі ў мячэце. І ў часе малітывы дома, як загадаў прарок, жанчына стаіць ззаду мужчыны.

Каб мужчыну не апаноўвалі зямнія спакусы. Яшчэ прарок сказаў: калі дома ня моляцца, дык гэта ня дом, а магіла.

Татары з жыдамі — браты

«Браць за жонку хрысціянку — гэта халіль. Можна, — кажа музэй. — Калі яна пераходзіць на нашу веру. Падпарадкуеца нашым законам. Верыць у Алага адзінага. Ні ў мнагабожжя, ні ў ідалапаклонства. Прарок дазваліе мусульманіну мець да чатырох жонак, калі можаш іх утрымліваць». А ці ёсьць у Іўі такія мнагожонкі сем'і? «Тут адной жонцы, бывае, ледзь рады дасі», — махае рукою наш гід.

Татаркі зусім рэдка выходзяць за нетатараў. Вера і повязь крыві цэмэнтуе гэтую маленкую грамаду. Але вакол — вялікі съвет. І татарская моладзь ужо танчыць разам зь беларусамі на дыскатэцы пад модную заходнюю музыку. Яшчэ пару пакаленняў — і татары расчыняцца ў беларускім моры. Або здолеюць мадэрнізацца, зрабіць сучаснай і прыцягальнай сваю традыцыю, знайсці сабе месца ў новых умовах. Многае тут залежыць ад моладзі.

Тroe івейшаў якраз вярнуліся з

У сенцах мячэту вісіць
абвестка: «Мухамед казал: дом в котором имеются портрет или
фота на уводят туда Ангелы а
также шточвартак прыходзяць
дущи».

турцыі, дзе вучыліся ў рэлігійнай школе. «Яны лепш моляцца за старых — пяць разоў на дзень», — хваліць Сулейман. Можа, моладзь адновіці і традыцыю абразання хлопчыкаў. Апошні раз яго рабілі ў 1946 годзе — прыяжджалі «два старыя зві сіўымі бародамі» і абразалі ўсю іўескую дзяятву з татарскіх вуліц. Тады пашчасыціла ў самому Сулейману. «Некаторыя хлопчыкі, да году, яшчэ не хадзілі. А некаторыя ўжо

вялікія былі, па дзесяць гадоў. Уцякалі ад тых дзядоў, баяліся», — успамінае ён. Пасыля сёй-той яшчэ вазіў малых у Вільню, да габрэяў. «Да габрэяў?» — дзівімся мы. «Гэта можна, каб габрэй абразаў мусульманіна, — тлумачыць музэй. — Таму што татары з габрэямі — браты».

«Абразаныне — гэта дзеля чысыціні. Дзеля гігіені. Ад яго ніхто не паміраў. Але цяпер, сярод рускіх, знаеце, калі ўста-

навіць такое... мерапрыемства, можа быць якая-небудзь няўязка. Праблема можа быць...» — гаворыць Сулейман.

Татары змушаныя мімікрація ў саветызаваным грамадстве, падавацца такімі, «як усе». Каб не прыцягваць увагі свайгі адрознасцю. Ахвяраваць магчымым, каб не правакаваць варожасці. Шэсьцьсот гадоў навучылі іх: спакой грамады — перадусім.

А аbasnavalіся татары ў Іўі на вялікі. На іх могілках — мізары, — дзе людзей хаваюць ад 1397 году, зямлі выгараджана з запасам яшчэ на гадоў шэсьцьсот. Пад маґутнымі хвоямі спачываюць пакаленін. І на аbamшэльных камянях, і на новых мармуровых памятках побач з імем па бацьку з павагаю напісаны імя маці памерлага. На вольнай палове могілак бушуе бульба. Як так, каб зямля пуставала?

Здымкі Андрэя Лянкевіча

Калі акенца на Мэку — прыступкі для мулы.

Невыносны цяжар свабоды

Суднаверф імя Леніна ў Гданьску тро тыдні таму згадвалася ў заходній прэсе вельмі часта. Рэч у тым, што чвэрць стагодзьдзя таму тут адбылася адна з галоўных падзеяў мінулага стагодзьдзя — падпісанія гісторычнага пагаднення паміж камуністычнымі ўладамі ды прафсаюзам «Салідарнасць». Падзея, што адбылася ў Гданьску 31 жніўня 2005 г., таксама мае сымбалічнае значэнне. Экс-прэзыдэнт Валэнса, сёньняшні кіраўнік дзяржавы Квасьнейскі, прэзыдэнт Эўракамісіі Жазэ Мануэль Барозу, прадстаўнік старшынства Вялікабрытаніі ў ЭЭД Джон Прэскат і прэм'ер-міністар Польшчы Мірак Бэлька падпісалі Дамову аб стварэнні Эўрапейскага цэнтра «Салідарнасць». На цырымоніі прысутнічалі прэзыдэнты Грузіі Міхail Саакашвілі і Украіны Віктар Юшчанка, а таксама кіраўнікі ўрадаў краін Балтыі, некаторых іншых дзяржаў Эўразіі.

Прэзыдэнты й спадчына «Салідарнасці»

Мірак Бэлька, прамаўляючы, казаў, што дарога да свабоды, якая пачалася тут у 1980-м і прывяла да вызвалення краін Усходніх Еўропы ад камунізму й таталітарызму, «мусіць скончыцца ў Менску». Нямала з тых, хто пачаў гэтыя слова, падумаў, што дарога будзе вельмі доўгая.

Былы прэзыдэнт Чехіі Вацлаў Гавал расказаў, што ён і ягоныя паплечнікі ў тых часах сядзелі ў турме, і адзінай кропіцай інфармацыі для іх быў чэхаславацкі афіцыёз «Рудэ права». Але, прачытаўшы маленкую прапагандысцкую нацатку ў газэце аб тым, што адбылося ў Гданьску, яны зразумелі — гэта пачатак канца камуністычнай сістэмы.

Перад тымі, хто прыйшоў на плошчу перад уваходам у гданьскую вэрф №1, паўставала непаўторнае відовішча. Уваходная брама амаль да самага верху заваленая шматлікімі вянкамі з бела-чырвонымі стужкамі і надпісамі «Салідарнасць», побач гарэлі прынесеныя вернікамі памінальнія съвечкі. Проста на плошчы перад уваходам на прадпрыемства адбылася імша, што сабрала тысячи людзей. Чвэрць стагодзьдзя таму людзей было яшчэ болей. А за год перад тым, у 1979-м, падчас першага візиту Яна Паўла II у Польшу тут, у Гданьску, вернікі ўпершыню пачулі слова: «На бойцеся!» Гэта былі слова, якія так трэба было пачуць мільёнам палякаў у 1970-я.

Імша ў Гданьску сёлета праходзіла каля помніка рабочым, расстраляным камуністычнымі ўладамі падчас акцыі пратэсту, што пракаціліся па Узьбярэжжы ў 1970-м. Гэты помнік у выглядзе трох высокіх крыжоў — амаль адзінай реч, якую паспэў зрабіць незалежны прафсаюз «Салідарнасць» за пятнаццаць месяцаў свайго леґальнага існавання пад камуністамі.

Крытыка й крэтыкі

Сёлета Гданьск апынуўся ў аблозе. Шматлікія паліцэйскія кардоны перакрылі ўсе ўезды ў горад і вуліцы ў гісторычным цэнтры. Вольных месцаў ні ў адным гатэлі Гданьску не было. Многім журнالістам давялося начаваць у суседніх Гдыні. У дзень урачыстай цырымоніі, на якую прыбылі кіраўнікі розных краін, дабіраща да кангрэс-цэнтра «Алавянка» давялося некалькі гадзін. Першы кардон удалося праехаць, на другім высьветлілася, што акредытация ёсць ва ўсіх замежных журнالістах і ў польскіх гідаў, але яе няма ў кіроўцы аўтобуса. Далей давялося ісці пешкі. Усё гэта, аднак, ніколі не сапсавала агульнага съвяточнага, прыўзвытага настрою, у якім жыў у тых дні старажытны горад.

Праўда, ня ўсе падзялялі съвяточны настрой. Убачыўшы на вуліцы журнالістаў, што кіраваліся на канфэрэнцыю, нейкая бабулька раптам пачала крычаць: «А-а-а!

з журналістамі адзін з чыноўнікаў МЗС Польшчы, падзея ва Украіне аберглі мітаб тым, што постсавецкія дзяржавы ня ўстане прыняць стандарты дэмакратыі. Але ў дачыненіі да Беларусі Польшча шмат гадоў вяла палітыку, адрознную ад палітыкі ЭЭ. Варшава да апошняга часу выступала за разнастайныя контакты на ўсіх узроўнях, у тым ліку на ўзроўні міністэрстваў і ведамстваў, супраць абмежаванняў перамяшчэння дзяржаўных чыноўнікаў з Беларусі, за нефармальную сустрэчу. Гэтая палітыка, як цяпер прызнаюць у Польшчы, зайдла ў тупік, бо ўспрымалася беларускім бокам як слабасць. Доказам сталі апошнія падзеі вакол Саюзу палякаў.

На думку прадстаўніка МЗС, палітыка Польшчы ў дачыненіі да Беларусі павінна грунтавацца на наступным. Па-першое, Варшава павінна як мага часцей уздымаць пытаньне аб сітуацыі ў Беларусі ў ЭЭ, каб пра краіну ведалі як мага больш і ў той самы час успрымалі як неад'емны элемент эўрапейскай архітэктуры. Трэба таксама зламаць інфарматычную блікаду вакол Беларусі. Па-другое, важна падтрымліваць тэндэнцыі дэмакратызацыі беларускага грамадзтва. Адначасова патрэбны больш жорсткія санкцыі ў дачыненіі да прадстаўнікоў рэжыму. І па-трэцяе, асноўныя эўрапейскія праекты павінны быць скіраваныя перш за ўсё на мэты мадэрнізацыі краін Усходніх Еўропы.

Улады Беларусі, як падкрэсліў польскі дыпломат, не зацікаўлены ні ў якіх пазытыўных сыгналах з Брушэлю. У той самы час пасіўная пазыцыя Эўропы можа прывесці да паўтарэння ў Менску «андыжанскае сцэнарыя» — самага горшага з усіх магчымых. Пазытыўным, аднак, з'яўляєцца то, што Расея больш ня ўдастца рабіць выгляд перад Эўразіязам, быццам яна ня мае дачынення да падзеі у Беларусі, запэўніў прадстаўнік замежнапалітычнага ведамства: апошні падзеі, якія адбываліся амаль сінхронна ў Маскве і ў Менску, съведчалі аб узгодненасці палітыкі абедзвюючых сталіц.

Адзін з заснавальнікаў «Салідарнасці» Богдан Барусевіч падчас сустрэчы ў Гданьску гаварыў на тэму Беларусі яшчэ больш шчыра. Нягледзячы на то, што Беларусь была і застаецца найважнейшым партнёрам Польшчы, нягледзячы на ўсю важнасць эканамічных пытанняў, у тым ліку пытання газаправоду або выкарыстання партоў, казаў ён, ніхто з польскіх палітыкаў цяпер ня сядзе за стол перамоў з прадстаўнікамі Лукашэнкі, бо гэта было б палітычным самагубствам. Што да магчымых эканамічных санкцый, дык гэта, паводле слоў Барусевіча, вельмі ціккі інструмент. Гэта ня скалпэль, а молат, які б'е без разбору па ўсім насельніцтве краіны. У сувязі з гэтым быў дзеяць «Салідарнасць» згадаў 1981 г., калі Рэйган у ЗША вырашаў, ці ўводзіць эканамічныя санкцыі супраць Польшчы пасля абавязчыннасці ўзгадніцца. Кіраўнікі апазыцыі жорстка спрачаліся паміж сабой, першым прыйшлі да згоды — санкцыі патрэбныя. І яны засівядылі саюзэфектыўнасць. Але ўсё-такі, лічыць палітык, реч ня ў санкцыях. Перамены ў якой хочаш краіне толькі на пятую частку, а можа, і ў меншай ступені залежаць ад замежнага ўзъдзяяния. Усё астатніе залежыць ад саміх людзей.

Як сказаў у адным з выступаў прафэсар Бжазінскі, «Салідарнасць» была нечым большым за прафсаюз ці рух. Яна была ня толькі рухам, але й духам. Варшава—Гданьск—Менск

Як заўажыў у нефармальнай гутарцы

Скальпэль ці молат?

Бабровая сага

У XX стагодзьдзі зь Беларусі выяжджалі ў пошуках лепшай долі не толькі ейныя сыны і дочки. Закранула краіну і эміграцыя баброў. Што праўда, ніхто іх — чорных, эўрапейскіх — не пытается: іх сілком вывозілі для рассяялення ў Варонеж, Сібір, Літву; самі яны вандравалі на заход, у Польшчу. Беларускім бабрамі заселена і Эўропа, і Азія (дзе іх раней ніколі й не было). Дасьледаваў Адам Воршыч.

«Бабровы люд упадае ў смутак»

На пачатку XX стагодзьдзя баброў захаваліся толькі ў Беларусі. У Эўропе цягам стагодзьдзя ўх мэтаўчна вынішчалі — забівалі дзеля футра, бабровага струмяня, мяса. Бабёр шмат часу бавіць у вадзе, таму ў сярэднявеччы лічыўся рыбінай — малюнак скury на хвасце дужа нагадвае рыбную луску — і яго дазвалялі есці ў пост. Але на смак мяса бабра нагадвае зайчачніну, безь ніякага рыбнага прысмаку: бабёр харчуюцца толькі раслінамі. Страва з бабровых хвастоў не абмінула ўвагі Ўладзімера Караткевіча — ён згадвае яе як вялікі далікатэс.

Баброве футра й струмень сталі ці на першым экспартаваным з нашых земляў таварамі: імі гандлявалі яшчэ старажытныя славяне. Пазней «бабровы гонь» (месцы паселішча баброў) трывала ўвайшлі ў дзяржаўныя дакументы, а ў Літоўскім статуте 1588 г. нават згадваючы заходы па ахове гэтага звера.

Чорныя бабры сустракаліся куды радзей. Зь іх футра шылі шапкі для сэнатарад Рэчы Паспалітай. У сярэднявеччы хадзілі нават легенды, што чорны ў бабрынай герархіі стаяць вышэй за рудых. У XV стагодзьдзя італьянец Пампоні Лэт, што наведаў ВКЛ, пераказаў у сваіх нататках нашы ле-

генды. У іх гаварылася, што чорныя бабры пануюць над рудымі, як шляхта над сялянамі: «У баброў троі пароды — сяляне, баяры й магнаты. Яны адрозніваюцца колерам футра. У сялянаў сіпіна звычайна без валасоў і абдзёртая вушы; футра іх вельмі таннае. Баяры чорна-рудога колеру; іх футра больш каштоўнае. Ім здабываюць дзеля раскоши краі віраткі. Магнаты, якіх ловіць надзвычай рэдка, зусім чорныя... Яны ніколі не выходзяць са сваіх нораў; калі паказваюцца, дык у супрадзядкені цэлага статку: яны раздаюць сабраныя «сялянамі» запасы. Калі магнат трапіць у руку паляўнічых, прости бабровы люд упадае ў вялікі смутак, які выражает хадой і ablucham».

Беларуская віяра

Не апошнія месцы ў вынішчэнні баброў адыграў бабровы струмень, якому прыпісалі лекавыя магчымасці. У нашых продактаў ён лічыўся панаціяй ад шматлікіх хвароб: боляў у галаве і вушах, глухаты, ікаўкі, гістэрый, колік у стравінку, бяссоніцы і... санлівасці — ды супрацьядзьдзем ад укусаў скарпіёнаў і сродкам ад блох. Толькі пры канцы XIX стагодзьдзя мэдыцына даказала няслучнасць вераванняў.

Да нашых дзён дажыло перакананье, што бабровы струмень —

выдатны сродак для павышэння мужчынскай патэнцыі. Пісьменьнік Але́сь Масарэнка знайшоў рэцепт «бабрыну» (настойкі на бабровым струмені) у старадаўній кнізе і потым частаваў ім сяброў. Для прыгатавання бабрыну струмень трэба высушыць, сцерці ў парашок, засыпаць у сіпір і настойваць на менш за 2—3 тыдні. Сіпір атрымліваецца густога каньячнага колеру («А смуродзіць чортам», — дадае А.Масарэнка).

Калі настой будзе гатовы, звіцца жоўты асадак. Прыміць бабрын трэба так: 25 кропляў (прыблізна з дэсертнай лыжкай) перад сном.

«Адзін год павесілі ў хаце сушыць, прыходзім — няма: мама ўсё павыкнула, так смуродзі... Яго куплялі французская і ангельская фірмы. Паляўнічаму 250 рублёў давалі за кілаграм высушанага струменю», — прыгадвае пісьменьнік.

Міты й праўда

Але́сь Масарэнка ведае пра баброў усё. Па ягоных кнігах вучыліся паляваць на баброў... браканьеры. Так, у Белавескай пушчы затрымалі зладзея, у якога знайшлі затрапаную кнігу «На бабровых тонах». «Я па ёй навучыўся пасткі ставіць», — сказаў браканьер.

Доўгі час у СССР бабры быті пад строгай аховай — з 1920-х іх было забаронена лавіць. І бацька пісьменьніка, Герасім Масарэнка, стаў адным з першых, хто ў Беларусі адраджаў старадаўніе майстэрства баброўніцтва. Перад адпраўкай баброў кальцевалі.

«Канадзкія бабры падобныя чымосьці да выдры. Наш, эўрапейскі бабёр большай вагі — да 30 кг і больш бываюць. А тыя — у сярэднім па 15 кг».

Масарэнка знаеца на бабрах лепш за якога паляўнічага ці ляснічага. Нездарма яго запрашалі адлюліваць баброў на толькі ў Беларусі, але й Літве. Там ён сутыкнуўся з рознымі паданынямі. «Тамтэйшая супрацоўніца, доктар навук, расказала: «Бабры ў Літве запруду робяць так: адзін стаіць камандуе, а астатнія цягаюць дрэвы». Я парырую: «Я бачыў, як яны на хатку гразь цягаюць у нас на балоце — дык там ніхто не камандаваў. Адзін цягне гразь туды, другі палку прыносиць, тыркае, паслья гразь замазвае — як людзі...»

Тамсама пачуў Масарэнка гісторыю пра баброў і «лясных братоў». У 1955 годзе прывезлы нашых баброў у Літву (хочу ў іх быті і свае. Гэтак літоўцы добалі, каб ня страціц папуляцыю). Выпускалі баброў у нейкое балота, а там навукоўцай абстралялі з кулемётам «зялёныя браты», якія адседжваліся ў лесе. І давялося навукоўцам перабірацца паўзком. Выпусцілі баброў, і тыя ўжо самі плахаліся ў возера.

У Беларусі з Масарэнкам зда-

Фізіялогія бабра

Бабёр належыць да роду грызуноў. Яго магутныя пярэднія зубы-разцы вострыя, як нож.

Хвост бабра — пляскаты і ўкрыты лускай. У часе плавання хвост іграе ролю стырна.

Бабёр можа знаходзіцца пад вадой да 15—20 хвілін, пралываючы пад ў 700—800 м. У спакойных жа ўмовах сядзіце пад вадой ля дэзвюю хвілін.

Узімку ў сіпячку не кладзеца. Жыве бабёр у норах са шматлікімі хадамі й аднорукамі або ў збудаваных хатках.

Сёняння бабра можна ўбачыць у Бярэзінскім запаведніку, на Сажы і Нёмане. Прычым паміж розными группамі ёсьць свае адрозненіні. Так, у нёманская папуляцыя часцей сустракаюцца бабры з чорным футрам, на Бярэзіне і Сажы — з бураватага-рудым.

Бабёр — вегетарыянец

Ен са смакам жывіцца лістотай, пупышкамі, карой і карэнінем наступных раслінінай:

рылася падобная гісторыя. Ловячы з бацькам баброў на Нёмане ў 1950-х, у адной хатцы знайшлі склад: гранаты, агністрэльную зброю, какух... Хуценка сплылі назад — далей ад граху. А ўчыны да вогнішча прыйшоў незнаёмец. Пасядзеў пагутарыў, а на развітаньне сказаў бацьку: «Тваё шчасльце, Герасім, што ты інвалід, а то плыць бы табе ўчыны па Нёмане...»

«Мяккае золата»

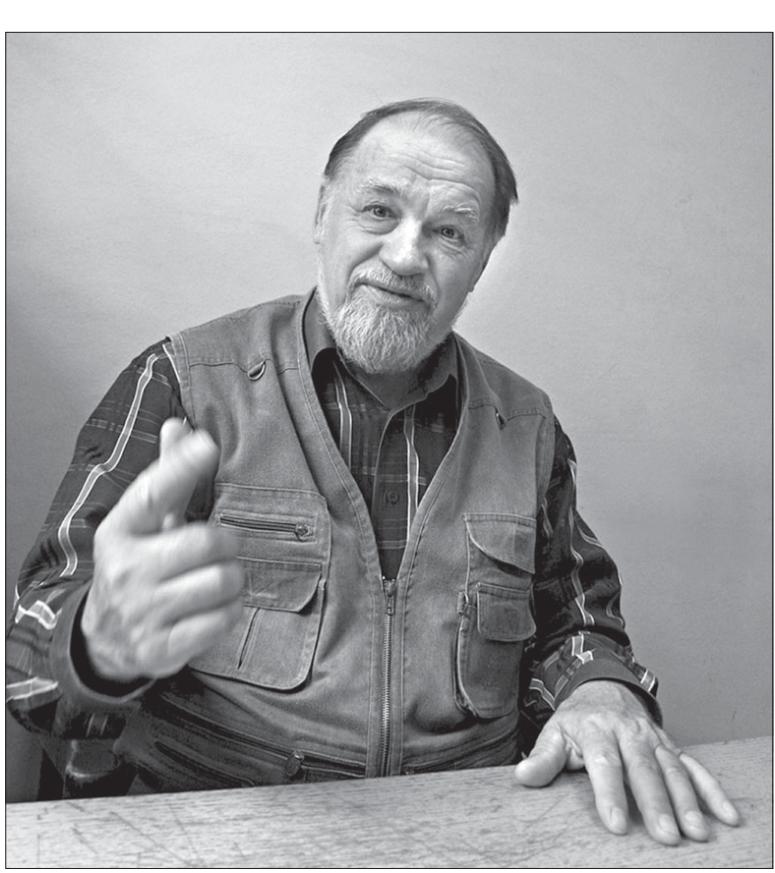
У Канадзе XVII—XIX стагодзьдзяў эканоміка была заснавана на бабровым промысле. І ў Беларусі бабры давалі немалы прыбытак. Найдараражэйшымі былі бабры-альбісоны. Але іх прабілі — не засталося ніводнага.

Злоўленага бабра карысталі практична без адкіду. Высока цаніўся тлушч — за тое, што ніколі не замірзае (нават у цяперашніх халадзільніках). З тойстай скury бабровага «гарба» здавён рабілі падэшвы, якім не было зносу. Шэрсыць і пух пры гэтым з «гарба» выгчэвалі і здавалі асобна — на капелюшы. З поўсці рабілі ніткі, а пух валялі — як на лімец. Кастроўвава шапкі (на латыні бабёр — castor) нібыта лекавалі ад галаўнога болю.

А.Масарэнка згадвае пра бацькавага знаёmcца — Мэера з Прапойску: ён скупляў баброву скуркі, шэрсыць і прадаваў на міжнародны рынак. «Ды яго дыскваліфікавалі і адабралі міжнароднае пасъведчаныне гандляра пушнінай, — прыгадвае пісьменьнік. — Ягоны брат пайшоў на хітрасць: лавіў чорных катоў, выскубаў пух і мяшаў з бабровым. І яго выкрылі, забралі ліцензію...»

Так сурова з махляром абышліся нездарма. «Пушніна — гэта мяккае золата. У Ждановічах і на Камароўцы гандляры прадаюць бабровыя шапкі. Кажуць — зь Літвы... Брэштуць! Калі пачненца зіма, прайдзіся па праспэкце — кожны трэці ў бабровай шапцы».

Масарэнка лічыць, што дзяржава ня дбае пра ўласны «залаты запас». Не займаецца як сълед бабрамі. І таму ён прапануе свой варыянт выйсціця: «Цяпер аддалі баброў лясгасам, а гэта ж першыя браканьеры. Дзе зброя — там і браканьерства. Трэба іх ад-

Але́сь Масарэнка ведае пра баброў усё.

Андрэй Платніков

даць таму ведамству, якое зброй
ня мас, — хаяць б рачному».

«Плача як бабёр»

Паляваныне на баброў пачыналася позна ўвосень — калі ляжа першы сънег. «Бабра стравяць нельга. Капканамі лавілі. Застрэліш, а ён нырнуў ці куды-небудзь яго аднесла — і дзе шукаць?» — раіць А.Масарэнка.

З паляванынем звязана прыказка «плацаць як бабёр» — гэта значыць зь вялікай скрухай. Кажуць, што бабёр — істота сумленная і разумная — верыць у свой лёс. Калі бачыць паставленую на сябе пастку, дык з жалю плача, але ўсё ж лезе ў яе — праз накананавансіць. Паводле іншага варыянту легенды, у пастку бабёр сам на лезе, а плача, калі бачыць немагчымасць уратавацца. Сылэзы

ў бабра насамрэч цякуць — вялікія, як боб...

У А.Масарэнкі больш рацыяналістычнае вытлумачэнье гэтага феномэну. Плача бабёр, таму што не трывае дзённага съятла, празмерна яркага для яго, — звер жа вядзе начны лад жыцця: «Таму мы, калі зловім бабра, адразу пастку накрываем якім-небудзь брызантам. Ён і сцішваецца».

Тыповы беларус

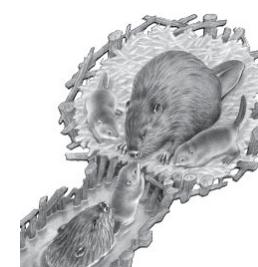
Ляцеў бабёр цераз двор,
На ём сукенак дзевяць пар,
На ём шапачка баброва,
Загарэлася дуброва...

У фальклёры бабра згадваюць часта. Прымоўка кажа: «Як забеш бабра, ня будзеш мець дабра». Магчыма, нашы продкі

любілі яго за рысу, блізкую сабе, — працавітасць.

«Бабёр — самаўпэўнены, як беларус: думае, «вось я ведаю, што прайшоў нядаўна. Я гэты ход сам капаў. А тут нейкая сетка стаіць, ёлкі зялёныя! Я гэтую сетку разынясу — у мяне ж такія зубы!» І лезе ў гэтую сетку. Залез, а тады бачыць, што ні туды ні сюды, і давай церабіца. І аж зубы свае крышиць аб яе», — прыгадвае лавецкія прыгоды Масарэнка.

Зрэшты, на сёньня бабровая гісторыя па-ранейшаму застаецца tabula rasa: няма ні адмысловага музею, ні раскручанага міту. Не лічыць жа адзнакай апошняга двух баброў на колішнія трохрублёвай купюры. Але сапраўдная беларуская бабровая сага яшчэ толькі пачынаецца.

Вясною ў сям'і баброў нараджаецца да пяці малых. Ужо праз два-тры тыдні яны могуць рабіць невялікія падводныя шпациры разам з бацькамі.

Вялікі будаўнік

Перш, чым паваліць дрэва, бабёр здымает з ствала колыца кары. Пасля абрывае дрэва з усіх бакоў.

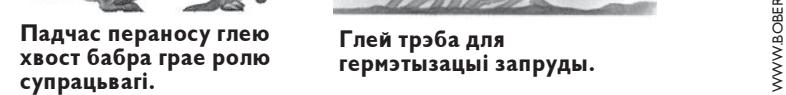
Калі дрэва падае, бабёр разгрызае яго на невялікія цурбалкі.

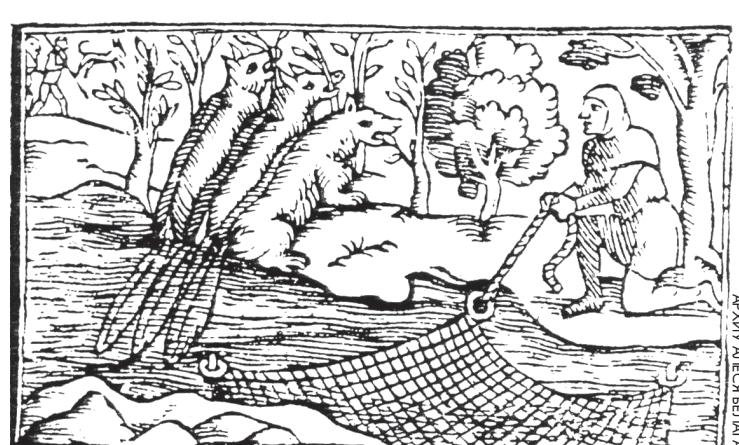
Спачатку бабёр заднімі лапамі разварушвае глей. Потым пераносіць яго пярэднімі лапамі.

Падчас пераносу глей хвост бабра грае ролю супрацьвагі.

Глей трэба для герметызацыі запруды.

«Еслі бы... былі гоны бабровыя даўнія звичайнія ў іншага суседа дзядзіньне будуць гоны, ня маець сам ані людзям сваім дапусьціць старога поля даараці так далёка, як бы ад зярэмені мог кіем дакінці... А еслі бы пад зярэмені падараў або сенажаці падкасіў, або лазу подрубаў, а тым бабры выганіў, такавы маець плаціці дванаццаць рублёў грошай... Паклі бы хто гвалтам бабры пабіў або зладзейскім абычаем выкраў, такавы маець гвалт плаціці... за чорнага бабра чатыры копы грошай, а за карага — дзве копе грошай».

Літоўскі статут 1588 году

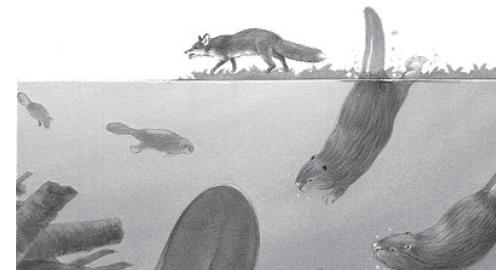
Кватэрнае пытаньне

Уход у жытло баброў размешчаны пад вадой.

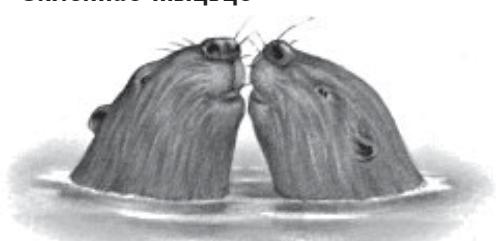

У аточаным з усіх бакоў вадой жытле сям'я баброў можа адчуваць слабе бяспечна.

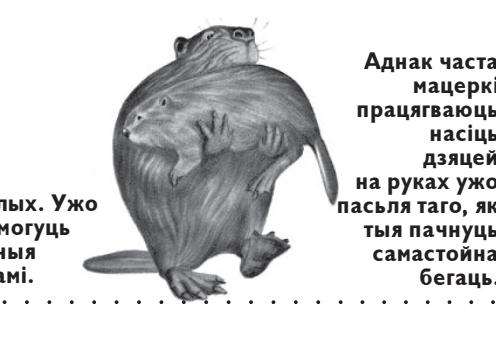

За межамі дому бабёр заўжды насыцярожаны. Адчуваючы небяспеку, ён імгненна хаваецца пад ваду.

Сямейнае жыццё

Бабры жывуць сем'ямі. Пара баброў застаецца разам усё жыццё. На пачатку шлюбных гульняў у вадзе, бабёр і бабрыха труцца насамі.

Аднак часта мацеркі працягваюць насыці дзяцей на руках ужо пасля таго, як тыя пачнуть самастойна бегаць.

Восень на носе

Сусветныя тэндэнцыі ў модзе і зымены ў съветапоглядзе аналізу Тэда Лі.

На нос усяму съвету села восень. Ночы няспынна халадненіць, зганаючы даміношна-пладова-ягадных дзядзек глядзець тэлевізар у самоце. Хатнія рупліўцы закатаюць апошнюю слойкі сълівага сочыва, не стамляючыся паказаць свае шафы, бітком набітыя марынаванымі гуркамі. Студэнты неахвотна спаўзаюць назад са сваіх заакеанскіх падпрацовак. Іх сябры ў Беларусі пахнікаюць адзін адному і пішучу доўгія электронныя лісты італьянцам, зь якімі пазнаёміліся летам. Жыцьцё вярнулася ад даўжэйных чэргаў пад эўрапейскімі амбасадамі на вуліцы нашых гарадоў.

Здароў, ляnota

Гэтай восеньню цывілізаваны съвет заняты праблемай праца-галізму. На зымену папулярызацыі працы і кар'ернага росту прыходзіць новая тэндэнцыя вяртання вечна занятых людзей да сям'і і спакойнага жыцьця. Апошні бэстсэлер, які зьдзівіў і прымусіў задумца съвет, — кніга французскай пісьменнінцы Карын Мэр «Здароў, ляnota», напісаная праз паўстагодзьдзя пасля зьяўлення аповесці «Здароў, смутак» Франсуазы С. «Здароў, ляnota» выклікала імгненню рэакцыю часопісаў і газет, якія на розных мовах запілі оды і дыфірамбы адпачынку ды вольнаму часу. І нездарма: за апошні час у ЗША і краінах, дзе праца ўзвядзеная ў ранг ледзь не съвятині — Нямеччына, Галандыя, Японія, — крытычна ўзрасла колькасць клюбай ананімных праца-голікаў. Туды прыходзяць людзі і скардзящца, што, працууючы 18 гадзін у суткі, страцілі здароўе і сям'ю.

Тым часам самымі багатымі на шчаслівых і задаволеных працай людзей зьяўляюцца скандынаўская краіны. Гэта тлумачыцца тым, што іх праца наладжана так, каб яны маглі ўволю пабалбатаць з калегамі, без згрызот сумлення адлучацца на кававыя пералынкі і заёсёды своечасова палуднаваць. Цікава, што колькасць праца-голікаў змяншаецца, калі рухацца на поўдзень. Паўднёвая людзі ня лічаць беспрацоў прычынай хвалявацца і сканчыць жыцьцё самагубствам.

У Беларусі праблemu праца-галізму можна падніць толькі зь іншага боку. Пакуль заходнія людзі захворваюць на бессыпяную працу з прычыны вечнага жадання палепшыць дабрабыт, дабіца статусу ў грамадстве і адчуваць сябе патрэбным, сярэднестатычны беларускі чалавек марнует здароўе 8—14 гадзін дзеля таго, каб зарабіць на самыя неабходныя патрэбы. Таму большасць працуе толькі дзеля заробку.

Бацькаўскі інстынкт

Вярнуўшыся з летніх вакацый у Менск, я адразу трапіла на вяльце сваёй аднакурсніцы. Як пасля растлумачыла 20-гадовая нявеста, ёй раптоўна захацелася сямейнай утульнасці і... дзяцей. Пазней я даведалася, што такое адбылося ня зь ёй адной. За лета замуж «павысковаваў» цэлы атрад раўнастак. Праз некалькі месеціў усе яны пабяруць акадэмічныя і трывала засядуць па хатах за тэлеканалам «Тэлевізіонны дамскі клуб» і падручнікамі доктара Спока.

Пакуль нашы дзеёўкі падтрымліваюць спрадвечныя традыцыі мацярынства, у съвеце памаднелі хатнія прыдзіцткавыя таткі. Гарады наших заходніх суседзяў заклесенныя вулічнай сацыяльнай рэкламай: «Бацькоўства руліць!» — а актуальная ток-шоў амбікроўваюць заканамерную съмерць жанчыны-папялушкі. Аўстрыйскі псыханааналітык Мэлані Кляйн заяўляла, што «жанчына — гэта съметніца, у якую дзіця можа выкінуць інгатыўныя пачуцці: злосць, агрэсію». Пасля гэтага ў съвеце загаварылі пра то, што цэлы дзень сядзець зь дзіцем — куды цяжэй, чым сыходзіць на працу і вяртацца да сям'і толькі ўвечары. І чаму цяжэйшае дастаецца «слабейшаму» полу?

Магчымасць бацьку сядзець са сваім нашчадкам, атрымліваць дэкрэтны водпушк і грашовую дапамогу ў ЭЗ зьявілася ў 1996 г., аднак як новы стыль жыцьця яна съцвердзіла сябе толькі цяпер. Дзіцячыя калыскі люляюць ужо 85% ісъляндзкіх

татаў, 34% швэдзкіх, у астатніх эўрапейскіх краінах працэнт татаў-дамаседаў расце з кожным годам.

Папугай лятуць на Ібіці

У цёплыя пэрыяд году мы работаміся папугаямі, палохаючы чорна-белых буслоў цыганскімі колерамі сваіх спадніц. Буслы аддятаюць у цёплыя съвет, і надыходзіць час нам хаваць свае яскравыя папугайскія ўборы да Крымаў і Ібіц, якія будуть ужо праз год. Самы час зьніць ружовыя акуляры і перагледзець свой гардэроб да новага сезона творчасці, мэлянхоліі і творчай мэлянхоліі.

Гэтай восеньню адыходзяць у нябіт бранзалеты ўсіх мадыфікацый. Але гэта — цалкам летні аксесуар. Таксама па-за модай застаюцца каўбойскія боты, швэдрыкі, што адкрываюць пуп усяму съвету, і кароткія пінжакі. У новым сэзоне пінжакі мусіць падкрэсліваць лінію таліі, не пакідаючы голых «дзірак». Усё яшчэ актуальная бліскучыя, расшытыя рознымі ўзорамі пінжакі, самыя топавыя тканіны — аксаміт ды вэльвет.

Усё маднейшымі для жанчын робяцца нагавіцы мужчынскага крою, хаца ўсё яшчэ модныя і вельмі вузкія, якія аблігаюць ногу ад лытак да пятак. А вось брыдкі і іншыя кароткія штаны час адвесьці на лецішча ці вёску (хто яго ведае, можа, і зручна ў іх бульбу капаць).

Камяні, як і тканіны, восеньню мусіць быць стрыманых, «прыглушаных» колераў, самыя загадкава-экзатичныя — камень

«тыгровае вока». Галоўныя ювеліры плянэты назвалі два эпітэты для моднага восеньскага ўпрыгажэння: «гладкае» і «чорнае».

Калі няма магчымасці адмовіцца ад абцасаў (малы рост ці іншыя комплексы), няхай яны, прынамсі, будуть шырокімі. Больш ніякіх «шпілек», а тым больш з завостранымі насамі! Паколькі самас істотнае гэта (можа быць, як і ўсялякай іншай) восеньню — стылёвая зручнасць, то наймаднейшыя цяпір высокія боты з прыемнай скury з пляскатымі падэшвамі.

Ізноў на самым піку моды доўгія, нават даўжэйныя завушніцы і каралі — як водзіца, у некалькі шэрагаў. Пярэстыя плеценыя шалікі сусветныя дызайнэры раяць замяніць на футравыя. І цёпла, і раскоша.

Восень у падарунак

Восень — самая пара для такіх, як мы з вами. Рамантчная казка рамантых герояў. Пакутнікі і сусветных тужліцаў. Зъедзеных і праглынутых ілюзіямі. Тых, якія ненаўмысна чуюць «жыве» перад зъяўрыным рыканнем «Бе-ла-русь!» чырвона-зялёных футбольных фанатаў, асуджаных бязрадасна пакідаць стадыён «Дынама». Чырванеючыя і зелянчычыя на гэты раз ад сораму.

Тым, каго не прыняў жорсткі

съвет са сваімі жорсткімі правіламі, была падорана восень. Любіце яе, халодную і плацівую. Гладзьце яе па дойгай сыпіне, пакуль яна сядзіць у вас на носе.

Моды восені-2005

Вопратка

У новым сэзоне выйдуць з моды кароткія швэдры і пінжакі. Модны будуць пінжакі, што падкрэсліваюць лінію таліі. Актуальная бліскучыя, расшытыя рознымі ўзорамі пінжакі, самыя топавыя тканіны — аксаміт ды вэльвет.

Усё маднейшымі для жанчын робяцца нагавіцы мужчынскага крою, а таксама вельмі вузкія, якія аблігаюць ногу ад лытак да пятак. Брыдкі і іншыя кароткія штаны пакінцье ў мінулым сэзоне.

Біжутэрыя

Камяні мусіць быць стрыманых, «прыглушаных» колераў. Самы загадкава-экзатичныя — камень «тыгровае вока». Галоўныя ювеліры плянэты назвалі два эпітэты для моднага восеньскага ўпрыгажэння — «гладкае» і «чорнае». На піку моды доўгія, нават даўжэйныя завушніцы і каралі —

у некалькі шэрагаў.

Абутак

Страцяць актуальнасць каўбойскія боты, «шпілкі», завостраныя насы. Наймаднейшыя цяпір высокія боты з прыемнай скury з пляскатымі падэшвамі.

Жанчына-папялушка

Выходзіць з моды. Расьце працэнт татаў, што глядзяць за дзецьмі.

АНДРЭЙ ЛЯНЧЕВІЧ

Слова пра сумленьне

«Падпараткоўца сваёй маральны інтуіцы, прыслухоўца да ўнутранага голасу. Як Сакрат, як Ерамія, як Хрыстос». Прамова Пётры Рудкоўскага на ўручэньні яму прэміі часопісу «ARCHE» «За сумленнае слова».

Калі тыдзень таму Андрэй Дынко напісаў мне аб прысуджэнні прэміі і прапрасіў падрыхтаваць прамову для цырымоніі ўзнагароджання, я спытаўся ў яго, якога тыпу павінна быць прамова. Андрэй адпісаў: «Істотная». Тады другое маё пытанье было — а як з часам? Андрэй Дынко зноў адказвае коратка: «Незадоўгая». У той момент я адчуў нешта такое, што можна назваць прыгнётам свабоды, то біо гэтыя дзве інструкцыі — істотная і незадоўгая — пакідаюць за мной такую вялізную свабоду інтэрпрэтацыі, што я на момант разгубіўся. Але прыняў мужчынскае рашэнне, што маё выступленне будзе пятнаццаць хвілінаў, на лічачы гэтага ўступу. Наконт істотнасці справа выглядала больш простай. Мне сказали, што мая прэмія называецца «За сумленнае слова», у такім выпадку мая прамова будзе называцца «Слова пра сумленьне». Такім чынам, пасля гэтага неістотнага ўступу пачынаю істотную і незадоўгую прамову пра сумленьне.

Але паставіўши сабе такую задачу, я сутыкнуўся зь яшчэ адным крэзісам мысльення. Прызнаюся, што ніколі на ўласныя очы сумленьня ня бачыў, нават праз свае даволі моцныя акуляры. А што можна казаць пра тое, чаго ніколі яе бачыў? Але і з гэтага крэзісу я выйшаў пераможцам, бо падумаў сабе так, што калі б не было сумленьня, то не было бы сумленнага слова, а калі б не было сумленнага слова, то не было б і прэміі. Прэмія ёсьць, значыць сумленьне таксама ёсьць. Гэта жарт, але кожны жарт мае долю праўды.

Аднак я хацеў бы тут закрануць больш сур'ёзную проблему — паставіць пытанье наконт того, як, якім чынам існуе сумленьне. У штодзённым жыцці мы досьць часта ўжывам прыметнікі «сумленны» альбо «несумленны»: «чалавек Ікс захаваў вернасць свайму сумлению», «чалавек Ігрэк, на жаль, здрадзіў свайму сумлению». Што мы маем на ўвазе, стасуючы вось такія звароты? Якім чынам існуе сумленьне?

Сумленьне зазвычай акрэслівае скрозь прызму стасунка чалавека да вышэйшых каштоўнасцяў, праз тое, на колькі і як чалавек павязаны з вышэйшымі каштоўнасцямі. Наколькі наяўнасць вышэйшых каштоўнасцяў, адсутнасць, пасълядоўнасць альбо непасълядоўнасць у рэалізацыі гэтых каштоўнасцяў упльвае на якасць сумленьня. Але тут зьяўляецца яшчэ больш істотная проблема: дзе гэтыя вышэйшыя каштоўнасці трэба разъясняць.

У ўсходніх культурах, часткай якой зьяўляецца і беларуская, можам спаткаць два адказы на гэтае пытанье. Першы адказ: вышэйшыя каштоўнасці трэба разъясняць унтуры чалавека. Другі адказ: вышэйшыя каштоўнасці знаходзяцца па-за альбо нават па-над чалавескам. Напружанье паміж гэтымі двумя адказамі ёсьць канфліктам паміж дзівюма канцепцыямі сумленьня, між асобаснай, з аднаго боку, і калектывісцкай канцепцыямі сумленьня.

Згодна з першым поглядам важным

С.ЛЯДРЫЧЕВИЧ

зьяўляецца тое, што творыцца ўнутры. Таму важна прыслухоўца да ўнутранага голасу, падпараткоўца сваёй маральнай інтуіцы.

Згодна з другой канцепцыяй мы мусім падпараткоўца голасу большасці, голасу калектывнага «звыш-я». Тут можна згадаць фройдаўскую катэгорыю супэр-эга, систэму калектывных нормаў. Паводле другой канцепцыі, сумленьне атаясмліваецца з супэр-эга. Па-за супэр-эга сумленьня няма.

Згодна зь першай канцепцыяй важным зьяўляецца, што ты думаеш, што адчуваеш, тое, што тыробіш, што лічыш. Згодна з другою — тое, што робіцца, думаецца, лічыцца. Важна злавіць гэту розніцу.

Калі хто знаёмы з філозофіяй Гайдэгера, лёгка распазнае ягоную катэгорыю неаўтэнтычнага існаваннія. Неаўтэнтычнасць палягае на тым, што існаванніе падпараткована вось гэтым -цца, таму, што робіцца, думаецца.

Прапаную пару прыкладаў з гісторыі: прыклад філёзафа Сакрата, прарока Ерамія, прыклад Ёва і Ісуса Хрыста.

Сакрат гаворыць, што ён ўнутры сябе чуе пэўны голас, называе яго «даймон», які прымушае яго рабіць тое, пазбягаяць іншага, нават калі астатнія людзі лічаць інакш.

Вельмі падобна разважае Ерамія. У адной з кніг прарока ёсьць такія слова: «І я

сказаў Госпаду: ня буду больш Цябе слухацца, адыду ад Цябе, уцяжу, бо ад таго, што я верны Табе, мае ўсе непрыемнасці». І пазней піша так, што ў гэты момант я адчуў у сабе нейкі агонь, агонь пачаў паліць маё нутро, так што я сказаў — не змагу адсыці. Вось гэта ціск гэтага ўнутранага голасу, гэтага асобаснага сумленьня.

Гісторыя Ёва — літаратурная фікцыя, але вельмі павучальная. Ёў быў крануты вялікім цярпеньнем, а згодна з тагачасным перакананнем усялякае цярпеньне зъяўляецца наступствам нейкага зла, якое чалавек некалі ўчыніў. І да спакутаванага ад велізарных мук Ёва прыходзяць сябры — мудрацы з Эдому — ды пачынаюць яго пераконваць: «Пакайся. Пакайся за тое зло, якое ты ўчыніў». І Ёў на працягу амаль усяе кнігі даводзіць, што ён у сумленьні не адчувае нічога злога. І Господ Бог пад кансцінтуры замінае бок менавіта Ёва. Кніга чудоўна паказвае напружанье паміж калектывісцкай і асобаснай канцепцыямі сумленьня.

Урэшце, прыклад Ісуса Хрыста. У Дабравесці Яна Багаслова Хрыстос вельмі часта гаворыць сваім вучням пра напружанье з гэтым съветам, гаворыць, што гэты съвет будзе вас ненавідзець. Пагрэбку съвет гучыць як «космас». У гэтым выпадку космас трэба разумець як ня што іншае, як упараткованую систэму калектывных перакананьняў. «Космас»,

каторы будзе вас ненавідзець, — гэта ня што іншае, як супэр-эга. Хрыстос, кажучы гэтыя слова, папярэджвае нас пра магчымы канфлікт з калектывісцкай канцепцыяй сумленьня, з калектывісцкім сумленьнем.

На самым пачатку сваёй публічнай дзейнасці Хрыстос увайшоў у канфлікт з афіцыйнай юдэйскай ідэалёгіяй, якую рэпрэзэнтавалі фарысы. Напрыклад, неаднаразова парушаў святую суботу, забараніў каменаваць чужаложніцу, хоць Майсеевы закон авабязваў каменаваць за чужаложства. І што найгоршае — паставіў пад сумнёў выключнасць яўрэйскага народу. Вось гэты канфлікт з калектывным вельмі добра бачны. І таксама сваім жыццём гэтыю асобасную канцепцыю сумленьня пацвярджаў першы хрысьціяне, якія, як вядома, на самым пачатку ўступілі ў канфлікт з афіцыйнай дзяржавай ідэалёгіі Рымскай імперыі, перадусім з боскасцю і непагрэшнасцю імпэратара. І за гэта часыцяком мусілі плаціць смерцю.

Сакрат таксама ўступіў у канфлікт з дзяржавай ідэалёгіі. Галоўны яго авбінавацца Мэлятос у авбінаваўчым дакументе напісаў, што Сакрат не признае багоў, каторых прызнае дзяржава, а спавядзе нейкія свае духі. Сакрат, Ерамія, Ёў, Хрыстос — гэта несумненна вялікія героі сумленьня, гэта таксама прадстаўнікі асобаснай канцепцыі сумленьня. З другога боку стаяць Мэлятос, фарысі, яўрэйская эліта, эдомскія мудрацы, каторыя рэпрэзэнтуюць калектывісцкую канцепцыю сумленьня. Першы ставяць націск на унутраны аўтарытэт, а другія — на вонкавы аўтарытэт: інакш кажучы, чалавек, каб быць паўнавартасным у маральнym пляні, павінен падпараткована ўнутранаму голасу згодна з гэтай першай канцепцыяй, а згодна з другой павінен падпараткована нейкаму вонкавому аўтарытэту.

Калі вывесыці гэтае разважанье ў беларускі кантэкст, такім спэцыфічным прыкладам зьнешняга аўтарытэту з'яўляецца дзяржава. Вядома, ёсьць іншыя суб'екты, якія могуць выконваць функцыю зьнешняга аўтарытэту і ўсталёўваць калектывнае сумленьне — якай-кольвец партыя, інтэлектуальнае асяродзідзе, рэлігійная супольнасць. Але перш за ёсё трэба з'яўніць увагу на калектывны суб'ект, які характарызуецца найяўлішай моцай, найяўлікшай сілай, — дзяржаву. Згодна з калектывісцкай этикай, дзе дзяржава выступае як галоўны зьнешні маральный аўтарытэт, сумленнасць альбо несумленнасць вызначаюцца ступенню ляяльнасці да дзяржавы і дзяржавай ідэалёгіі. Наколькі ты падпараткоўваёшся гэтаму, настолькі ты сумленны, настолькі маральна якасны. У такіх сітуаціях якай-кольвец дысыдэнты заўсёды утвараюць структуру зла, яны заўсёды здраднікі. З'вернем увагу, што ў такой сітуацыі ня можа быць праста апазыцыі, а заўсёды толькі «неканструктыўная апазыцыя».

Беларускі аўтарытарызм — гэта ня проста вытворная палітычных прэфэрэнцыяў. За імі стаіць пэўны грамадзкі кансансус, абумоўлены менавіта пэўнай этикай. Якай этикай, няцяжка здагадацца. Праблема Беларусі ў тым, што дамінуе калектывісцкая канцепцыя сумленьня, мэнтальнасць Мэлятоса. Тыя, хто не вызнае багоў, якіх вызнае дзяржава, павінны загінуць. Хай сабе не ў фізичным пляні, а ў палітычным, культурна-грамадzkim. Вакол нас замнога забойцаў Сакрата.

Дождж па-дзуцку

Люблю дождж, ён боскі і мокры, ён гэтым летам ліе незвычайна жыва.

Люблю дождж — не якоусь шчымлівую імжу, што можа нагнанць мэлянхолію, але добрае сапраўднае ліцьцё, калі на двары менш-больш плюс пятнаццаць і з воблака падам падае вада. Ня маю парасона, ён — дурны піжонскі атрыбут: дождж не для таго, каб ты ад яго ўкрываўся, а для таго, каб зь ім зліўся. Неймаверна добрая Богава вада. Падчас залевы колькі сэкундаў халаднавата, бы ў халодную ваду ўбрываючы, але па некалькіх імгненнях, калі сарамліва капае з падбародзьдзя — бо халодна, бо дажджыць, — зъяўляеца іншы, съятарны, съяты досьвед, пачуцьцё інакшасыці, калі хрыбет выпростваеца, паслья яго і падбародзьдзе раўняеца на далягляд, калі ты вольны і мокры, калі ты ў вадзе. Можа, тут крыху псыхааналізу трэбыло б — але вада заўсёды вада... Псыхааналітык у басайне... дурнаваты абразок? Скажу толькі, што псыхааналітык пад дажджом — мярзотная парнаграфія.

Вёска ў Дзукіі, хутар-аднадворак. Паўкілямэтра навокал няма нікога, толькі нівы, дажджавыя чарвякі і адна-другая карова. Карова як карова...

Але жаробка!

Зграбная трохгодка, яна ідзе крокам танчыку. Зь ёй зблізіцца нібы і магчыма. Але, упраэканая ў воз, яна скача-танчыць. Яна скача на пасыце. Яна сядзіць (так, яна ўмее сядзець), а ўбачыўши мяне, бярэцца хіліць галаву. Яна ўмее лічыць, скакаць танга, але зь вясковымі жарабцамі не пачынае. Узровень на той.

Прыпрацавалася ты, кажу ёй, а мая інкарнацыя апошняя.

Жаробка ганіць, але толькі трохи.

Гладжу яе, яна ўздымае нагу і спрабуе са мной павітаца — заўважаю, якую нагу яна ўзыняла. Правую. Ветлівая дзяўчынка.

Не магу табе дапамагчы, кажу, нічым не магу — хоць, можа, хочаш пратэкцыі ў цырк?

Яна смачна сплёўвае. Я ведаю, чаго яна хоча: яна

«Хутка выбары, а кансэрватары да нас наўрад даедуць...» Зь нейкай пакрыўдженасцю ў голасе. Пытаю, чаму ж не прыедуць...

Разъдзяром, праста адказвае дзук, адным вухам слухаючы навіны.

хачела б, каб да яе прыехаў прапыхоляг, фатаграфаваў бы яе, здымай і аптываў, колькі будзе два ў два. Новая інкарнацыя, відаць.

Нічога ня будзе, не на таго натрапіла.

Тэлевізійны прағноз надвор'я паведаміў, што заўтра ясна. Цесьць, яго ня чуўши, пазірае на вечарове сонца, кідае — заўтра палье, будзе навальніца. Таемна сабе кплю. Дзукі гэта, дзукі.

Назаўтра, вядома, льє. З наўальніцю. Сынтоптыкі не прабачаюцца. Зь цесьцем увечары глядзім «Панараму». Ён кідае нейкія рэплікі пра Эўрапейскі Звяз, ганіць Карбоўскага, а Паўлоўскі, Бразоўскі і Раланд Павілёніс яму імпануюць. Дзеля апошняга хітаю: рэктар і мне імпануе, — але лічу яго абаронцам інтарэсаў інтэлектуалаў, а вось ён мае падтрымоўцу ў Слабодцы. «Калі наўкі ня будзе, у Літве нічога ня

будзе», — адказвае цесьць.

Памаўчаўшы, гаворыць: «Хутка выбары, а кансэрватары да нас наўрад даедуць...» Зь нейкай пакрыўдженасцю ў голасе. Пытаю, чаму ж не прыедуць...

Разъдзяром, праста адказвае дзук, адным вухам слухаючы навіны, і яны гэта ведаюць. З дубцамі пойдзем, разъдзяром на шматыкі...

Лічу сябе крыху лібралам, але мой лібералізм супраць дзяржаўнага... Цесьць — сапраўдны дзук, далікатнага складу, але адно жылы і цягліцы, як і ва ўсіх іншых мужчынаў вёскі. Не хацеў бы я быць кансэрватарам у Слабодцы...

Парыць, увесе дзені парыць да дажджу, яго па-вар'яцку хачу. Капаю бульбу, пот рэчкамі падае на чарвякоў, на жукоў-лярваў, пыхаочы з паўгадзіны, накопаваю кошыка, як дзукі кожуць. Страшна хочацца знайсьці рымскую манту, але дзе табе.

Гораща. Я зьвярына хачу дажджу. Накапаю кошыка, кожу. Нікому гэта ня робіць уражання. А мне рукі дрыжаць, пот жлогае струмянімі, іду, усыпенішыся. Адолеў усіх жукоў, а нікому ані справы. Ці хто спрабаваў накапаць паўмяха бульбы? Піксоны.

Іду на заслужаны адпачынак, чытаю Кундэрэ.

Дождж, дождж гэтага лета, разрабаваў цвёт жыщцёвасыці... Выйшлі вадзянія зьвяры. Яны дрыжаць сваімі мокрымі целамі, імёны іхня выклікаюць неспакой адно сваім гучаньнем — гэта гусі і качкі. Ці гусяняты і качаняты? Усе ў пуху, з шырокімі дзюбамі, щукаюць. Працьвілая вільготная трава зрабіла сваё, уся Слабодка абзвянялася вадзянімі птушкамі. Увесень зарэжуць. Блудае сямейства індышкоў. Індышка, гэтая амбасадарка імперыі інкаў, сваімі

дзецьмі рулячыся, яшчэ і ўсіх птушак двара абараняе ад крукоў і кабоў.

Дождж усё бліжэ. Прыпрыла.

Маланкі, што блізгаюць надвячоркам, нішчачы напружаньне, навокал — съяніна вады, куркі ляютна ўхаходзяць у куратню, але не ідуць дримаць, ціснуцца пры адчыненым акенцы і з цікаўнасцю зеўраюць на двор. Зь вільгашы прыцемкаў вынырываюць два падлеткі-дзукі, несучы валатоўскага шчупака, восем літаў, рыбу зь вялікімі ікламі, што ніяк ня можа памерці.

**Пераклаў зь літоўскай
Андрянік Антанин
паводле Vilku saulute
(«Ваўчынае сонейка»),
Вільнія, 2003.**

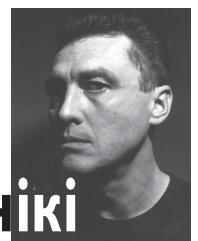

Гінтарас Берасьнявічус
(нар. у 1961 г.) — навуковец, публіцыст-эсіст і рэлігіязнавец, супрацоўнік Інстытуту культуры, філязофіі і мастацтва; мае пяць выдадзеных кніг па рэлігіязнаўстве і тры зборнікі эсэ («На вастрый час» — пра літоўскую нацыянальную экзыстэнцыю; «Стварэныне імперыі» — пра мэнтальныя пэрспэктывы ў складзе ЭЗ; «Ваўчынае сонейка» — збор розных эсэ).

Дзукі — паўднёва-ўсходнія літоўцы, найбліжэйшыя да беларусаў; так называюцца, бо «дзекаюць» у адрозненіе ад астатніх літоўцаў.

Карбоўскі, Паўлоўскі, Бразоўскі, Раланд Павілёніс — літоўскія палітыкі; прозвішчы зьбеларусізаваныя дзеля кантэксту.

**АДАМ
ГЛЁБУС**

Сучаснікі

2005. Хрысьціна і ксёндз

Па праспэкце плыве ксёндз, перапоўнены ўпэўненасцю ў сабе. Ён гладзенка прычесаны, валасок да валаска. Ён звычыста выгалены. Ён шыкоўна й густоўна апрануты. Ён плыве на проста праз натоўп, а плыве нібыта і над натоўпам. «У ксяндза такі выгляд, нібыта ён ведае пра жыцьцё і смерць болей за мяне», — кажа Хрысьціна, доктарка з аддзялення дзіцячай траўматалёгіі. Мы з Хрысьціяно п'ём тонік, седзячы за столікам кавярні «Акварып», і абміркоўваем мінакоў — такое вось вечаровас забаўлянне. «Мо ксёндз і напраўду ведае пра съмерць і жыцьцё болей за доктара? Прynamсі, яно так і выглядае». — «Нічога ён ня ведае!» Хіруг ёсьць хіруг, сказала — як адрезала.

2005. Тата і нататнік

У сyne: еду ў невялікім аўтобусе, седзячы поруч з шофэрам. Я чамусыці адказны за дарогу. На вуліцы нач з дажджом. Аўтобусік прыпыніеца, бо наперадзе «развілка» і невядома, куды ехаць далей. Сярод пасажыраў я заўважаю цень таты-нябожыка. Цень шэры, амаль празрысты. Я падаю яму нататнік і ручку: «Тата, напіши хоць некалькі словаў, пакуль я схаджу і пагляджу дарогу...» «Не змагу. Я паспрабую, але там, дзе я цяпер, ніхто ня піша. Ніхто адтуль не вяртаўся, ніхто не напісаў ніводнага слова, але я паспрабую...» Пакінуўшы аўтобус, я пайшоў праз дождж шукаць дарогі. Я павярнуў улева і пачаў абыходзіць стары, збудаваны ў інагатычным стылі дом з чырвонай цэглы. Нечакана разыўднела. Да дому пад'ехаў вялікі жоўта-залацісты экскаватор і пачаў бурыць будынак. Я паспрабаваў крыкнуць, каб спыніць машину, бо за домам застаўся аўтобус, людзі, тата... Дом абышаўся. Побач з домам стаяла вялікае сухое дрэва. Яно пачало валицца ў мой бок. Адна з галін моцна ўдарыла мяне па твары і прымусіла прачищуцца.

R.S. Зранку патэлефанаваў брат, каб сказаць, што дзядзька наш Сава трапіў у бальницу. Яму зусім кепска. У яго непраходнасць кішечніка. І невядома, ці выжыве тата ў сярэдні брат, ці не.

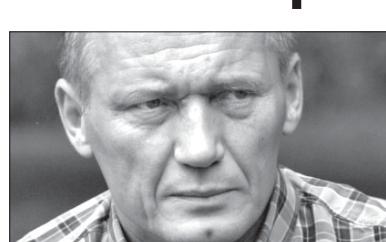
Агалаўся твар зямлі,
І ляцелі ў паднябесі
З зонкім крыкам жураўлі.

Калі верыць Максіму Лужаніну, страфа перароблена самім Коласам. Магчыма. Дый кім жа, зрэшты, яшчэ?.. Але відавочна, што не па ягоным жаданьні. Ва ўсякім разе, не па ўнутраным. Сумны крык павінен быў стаць звонкім. І не над балотам, а ў паднябесі. І Колас праз гэты прымус (цэнзурны ці самацензурны) пагаршае страfu настолькі, наколькі можна было яе пагоршыць. Аж да заістага зьбегу зычных («з зонкім»), параўнальным хіба что з Танкавым: «Купіць у ўнівермагу».

Але ж магло быць і так, што Лужанін, як прыстаўлены да Коласа «редактар», сам выпраўі страfu, а ва ўспамінах, каб апраўдаша, звярнуў усё на Коласа. Ды яшчэ запіліцца да яго: «А нашто вы, дзядзька Якуб, горш зрабілі?..»

Праз гэтага ні Колас ня лепшы, ні Лужанін ня горшы. Які час — такія людзі. Ці наадварот.

Знакі прыпрынку

**УЛАДЗІМЕР
НЯКЛЯЕЎ**

яшчэ зь перакананьнем, што так нават лепш:

Да чо там имена! Захлопываю святы
И на колени все. Багровый хлынул свет.
Рядами стройными выходят ленинградцы
Живые с мёртвыми. Для славы мёртвых нет.

Канстанцін Сіманава падаручэныні Сталіна ездзіў па замежжы і ўгаворваў знакамітых эмігрантаў (Івана Буніна ды іншых) вяртаща ў Савецкі Саюз, дзе іх чакае слаўва. Насампраўдзе чакаў ГУЛАГ. Валянці-

на Сіманава, у той час жонка Сіманава, казала эмігрантам: «Ня верце вы яму».

Актрыса Сіманава літаратар Сіманаў кінуў, ажаніўшыся з удавой паэта, які напісаў знакамітасць:

Бой был коротким. А потом
Мы или водку ледянную,
И выковыривал ножом
Из-под ногтей я кровь чужую.

Актрыса Сіманава памерла ад «ледзянай гарэлкі», сыпілася ў адзіноце...

Час адсунуў літаратара Сіманава на другі плян... Актрыса Сіманава, якія кожучы ўжо пра паэтку Ахматаву, на пляне першым.

***

Страфа зь першага выдання «Сымона-музыкі»: «Нікла жыцьце ў лесе шумным,/ Агалаўся твар зямлі,/І ляцелі з крыкам сумным/Над балотам жураўлі», — у наступных выданьнях змененса:

Нікла жыцьце ў шумным лесе,

Закрыцьцё Амэрыкі

11 верасьня ў Нью-Ёрку завяршыўся адкрыты чэмпіянат ЗША па тэнісе, апошні турнір году з сэрыі «Вялікага шлема». Беларускія заўзятары мелі надзеі на тое, што Максу Мірнаму ўдасца атрымаць першую перамогу на гэтым турніры ў парным разрадзе. Таксама меліся і некаторыя спадзвесы, што на кортах Флэшын Мэдоўз адбудзеца чароўнае адраджэнне вялікага байца Ўладзімера Ваўчкова. Аднак ні першага, ні другога не адбылося. Піша **Андрянік Антанян.**

Уладзімер Ваўчкоў ня здолеў прабіцца цераз сіта кваліфікацыйнага адбору, і выглядае, што кар'ера гэтага тэнісіста, аўтара самага значнага дасягнення ў гісторыі беларускага мужчынскага тэнісу — выхаду ў паўфінал адзіночнага разраду на турніры ва Уімблдане — няўмольна ідзе да завяршэння. То, што яго дасягненіні будуть паўтораны ў найбліжэйшай будучыні кім-небудзь з беларускіх спартовцаў, выглядае малаімаверным.

Мірны, які склаўся паказвае стабільную гульню, саступіў у трэцім раўндзе пэрсанальнага разраду ў чатырох сэтах фіну Ярка Ніемінэну. Вынік сустрэчы нельга называць нечаканым. Хоць фінскі тэнісіст ня ходзіць сярод лідэраў і летася Макс яго двойчы рашуча перамагаў, тым ні менш ляўшун, што лепш пачуваеца ў абароне і контратаках, зьяўляецца тэнісістам такога тыпу, у гульні з якім прыхільнік жорсткай атакі Мірны не адчувае сябе ўпэўнена.

Куды большыя надзеі ўскладаюцца ў нас на пару Б'ёркман—

ленавітая беларуска пачнеш граміць суперніц на вялікіх турнірах для «дарослых», варта ўсё ж паберагчы свой запал. Переход з юніёрскага ў прафесійны тэніс не заўсёды бывае гладкім ці такім, якім ён бачыцца трэнеру і (або) бацькам тэнісісткі. То, што ты граміш сваіх аднагодкаў у падлетковым узросце, зусім не гарантуетаго, што ў цябе атрымаеца весьці на роўных размову з людзьмі, якія ведаюць пра тэніс ўсё і свае веды могуць яшчэ рэалізаваць на корце. Але як жа без надзеі жыць заўзятарам?

Асноўнай інтыгай мужчынскага турніру было пытанье, ці здолее хто-небудзь спыніць пераможны поступ швайцарца Роджэра Фэдэрэра, які ў гэтым сезоне правёў 74 матчы і ў 71 з іх сувятаў перамогу. Вынік ашаламляльны. Швайцарскі тэнісіст упэўнена рухаўся па турнірнай сетцы і найбольшыя проблемы меў хіба ў 1/8 фіналу ў гульні супраць німецкага тэнісіста Нікаласа Кіфера. У астатніх выпадках лідэр сезона гульяў на парадак вастры і пры гэтым стабільней за сваіх апанэнтаў. Яго супернікам у фінале стаў легендарны Андрэ Агасі, чыё выступленне на турніры ў Нью-Ёрку стала дваццатым у кар'еры. Жывая легенда тэнісу, адзін з найстарэйшых гульцоў у прафесійным туры цягам усяго свайго шляху да фіналу не паказваў той гульні, якая дазволіла яму на працягу доўгай і плённай кар'еры атрымаць перамогі ва ўсіх чатырох турнірах з сэрыі «Вялікага шлема», аднак калясальны дось-

вед дазваляў амэрыканцу ў самыя адказныя моманты гульні праводзіць розыгрышы на абсалютнай канцэнтрацыі і перамагаць над супернікамі, якія паказвалі больш прывабны і, здавалася, больш выніковы тэніс. Менавіта такім чынам былі ім атрыманы перамогі ў пяці сэтах над бельгікам Кас'е Малісам і земляком Джэйсам Блэйкам, які па ходзе турніру паказваў съпелую і адначасова азартную гульню.

Надзеі тых, хто спадзяваўся, што досьвед вэтэрана тэнісу дазволіць знайсці дзейсныя сродкі супраць швайцарца, былі апраўданы частковы — у першых трох сэтах фінальны сустрэчы. Але пасля тай-брэйку трэцяга сэту, які ўпэўнена ўзяў Фэдэрэр, стала зразумела, што калі і ёсьць на сёньняшні дзень тэнісіст, здольны перамагчы гэтага спартовца, то яго прозьвішча не Агасі. 6:3, 2:6, 7:6 (1), 6:1 — такі вынік зафіксаваны ў афіцыйным пратаколе матчу, і Роджэр Фэдэрэр другі раз запар стаў пераможцам Адкрытага чэмпіянату Амэрыкі.

На спаборніцтвах сярод жанчын перамогу сувятаўала бельгійка Клім Клістэрз, якая ўпэўнена перамагла ў двух сэтах францужанку Мэры Пірз.

Адметнасцю гэтага турніру, відавочна, стала тое, што ў фіналах ў мужчынскім і жаночым разрадзе выйшлі тэнісісты, чый узлыёт спартовай кар'еры прыпаў на пачатак-срэдзіну 1990-х. А калі дацаць яшчэ выхаду паўфіналу парным разрадзе Марціны Наўрацілавай, якой неўзабаве споўніца 49

(!) гадоў і чыя яскравая прафесійная спартовая кар'ера пачалася ў першай палове 1970-х, то вымалёўваеца даволі парадаксальная карціна: гады ідуць, зъмяняючы інвентар, месца тэнісу ў масавай съядомасці, урэшце, методыкі падрыхтоўкі атлетаў, а Андрэ Агасі і Марціна Наўрацілава яшчэ ў стане прадэманстрація маладым пакаленням спартовцаў сваю сілу на корце.

Турнір у Нью-Ёрку зьяўляецца кульмінальным у календары прафесійнага туру. Аднак беларускіх аматараў праз два тыдні чакае яшчэ адна важная падзея. 23—25 верасьня ў Таронта павінен прайсці матч на Кубак Дэвіса паміж мужчынскімі зборнымі Беларусі і Канады за права вярнуцца ў Сусветную групу гэтага прэстыжнага спаборніцтва. Канадзкія тэнісісты не заўважаны нават сярод сотні мацнейшых тэнісістаў плянэты, і асаблівых посыпехаў у Кубку Дэвіса ў апошняй дзесяцігодзіні гэтая каманда ня мела.

Аднак усё вышэйпералічанае не зьяўляеца гарантыйяй таго, што паездка ў Таронта стане лёгкай прауглукай для беларускай дружыны. Толькі М.Мірны відавочна пераўзыходзіць клясам сваіх будучых апанэнтаў. У Ваўчкоў ужо ня першы сэзон ня можа знайсці сваю гульню і вывесці сябе на калісці заваяваныя рубяжы (праўда, гэта зусім не замінае яму часам бліскучу выступаша за нацыянальную зборную). Але за сыпінамі гэтых безумоўных лідаў беларускага тэнісу за апошніе дзесяцігодзінзе так і ня вырасла спартовцаў, здольных выступіць годна на турнірах падобнага ўзроўню, што робіць канчатковы вынік вельмі залежным ад таго, у якой форме падыдуць да гэтага матчу Макс Мірны і Уладзімер Ваўчкоў.

СЪЦІСЛА

Глеб — гулец месяца

Наведальнікі афіцыйнага сайту лёанданскаага «Арсэналу» прызналі Аляксандра Глеба найлепшым гульцом каманды ў жніўні. Як паведамляе сайт www.arsenal.com, дэбютант «кананіра» ужо здабыў павагу партнёраў па камандзе і заўзятараў клубу: «Дрыблінг Аляксандра, кантроль мяча і бачаньне поля надалі «кананірам» новае вымірэнне пры пераходзе ў атаку, што яўна назіралася ў першых матчах сезона». За Глеба аддалі галасы 37% тых, хто прагаласаваў тады як форвард зборнай Францы Т'ери Анры набраў толькі 20%. **На фота:** Аляксандар Глеб (у белым) падчас матчу Беларусь—Італія 7 верасьня.

Дзіве «бронзы»

На чэмпіянаце свету па дзюдо ў Эгіпце, беларускія дзюдоісты заваявалі два бронзавыя мэдалі. Андрэй Казусёнак заняў троціе месца ў вагавой катэгорыі да 90 кг, а Юры Рыбак — у абсалютнай катэгорыі. У

агульным мэдальным заліку зборная Беларусі заняла 17-е месца. Першое месца — у каманды Японіі (три залатыя, пяць срэбраных, трох бронзавых). Алімпійскі чэмпіён Атэнай Ігар Макараў у чэмпіянаце свету ўдзелу ня браў.

Горад над Бугам — у Лізе чэмпіёнаў

Берасцейскі гандбольны клуб імя Анатоля Мяшкова трапіў у групавы турнір Лігі чэмпіёнаў. У кваліфікацыйным раўндзе БГК двойчы абыграў чэмпіёнаў Нарвэгіі «Сандэф'ёрд» — 31:27, 26:21. У груповым турніры беларусы згуляюць з німецкім «Кілем», дацкім «Колднгам» і плоцкай «Віслай». Першы матч 1—2 каstryчніка БГК правядзе ў гасціх супраць «Кіля», праз тыдзень у Менску — супраць датчан. У наступны раўнд трапляюць па дзіве лепшыя каманды. Легася берасцейцы дэбютавалі ў асноўнай сетцы Лігі чэмпіёнаў, але занялі ў сваім квартэце апошнія месцы.

AP, belapan.com, football.com

ВЫСТАВЫ

Паляваньне і рыбалоўства

3 15 да 17 верасьня ў павільёне НВЦ «Белэкспа» па вул. Я.Купалы, 27 пройдзе выставка «Паляваньне і рыбалоўства».

Вага зоркі

Да 5 кастрыйчніка ў «Падземцы» (пр.Скарбыны, 43) — выставка твораў Максіма Восіпава «Вага зоркі».

Менск на фатадымках

Да 9 кастрыйчніка ў галерэі візуальных мастацтваў «Nova» (вул.Харужай, 16) пройдзе выставка фатаграфій Менску 1950—1960 г. з калекцыі Ўладзіміра Валожынскага. Уваход вольны.

ТЭАТРЫ

Опера

З прыныны закрыцца на плянавую рэканструкцыю будынку Тэатру оперы калектыв тэатру будзе працаўца на новых сцэнічных плошоўках. Опэрны спектакл будзе ісці на сцене Цэнтральнага акургавага дому афіэраў, канцэрты — у Вялікай і Малой залях Белдзяржфілармоніі.

20 (аўт) — «Вянок папулярных мэлёдый» (Малая заля Белдзяржфілармоніі, пр.—Скарбыны, 50, 3-ці паверх). У канцэрце прагучыць знакамітая іспанітанскія, італьянскія, гішпанскія і французскія мэлёды.

Купалаўскі тэатар

15 (чц) — «Івона, прынцеса Бургундзкай».

16 (пт) — «С.В.».

17 (сб) — «Ромул Вялікі».

18 (нда) — «Памінальная малітва».

19 (пн) — «Чорная панна Нясьвіжу».

21 (ср) — «Чычыкаў».

22 (чч) — «Смак яблыка».

23 (пт) — «Каханье ў стылі барока».

24 (сб) — «Дзіўная місіс Свідж».

25 (нда) — «Парфён і Аляксандра».

Ранішнія спектаклі

18 (нда) — «Паўлінка».

Малая сцэна

16 (пт) — «Адчыніце кантра-лёрпу!».

17 (сб) — «Баліада пра канчаныне».

Тэатр беларускай драматыгії

17 (сб) — «Адвечная песня».

20 (аўт) — «Містэр Розыгрыш».

22 (чч), 24 (сб) — «Майстары галаданья».

- 23 (пт) — «Адэль».
- 25 (нда) — «Трыбунал».
- Тэатар імя Горкага**
- 20 (аўт) — «На Залатым возе-ры».
- 21 (ср) — «Дэтэктар хлусны».
- 22 (чч) — «Адзіны спад-чынікі».
- 23 (пт) — «Анджэла ды іншыя».
- 24 (сб) — «Перад заходам сонца».
- 25 (нда) — «Опера жабра-коў».

ЛЕКЦЫЯ

22 верасьня у 18.00 у Гісторычнай майстэрні (вул.Сухая, 25) адкрыта лекцыя Адама Мальдзіса «Рэстытуцыя беларускіх культурных каштоўнасцяў».

КЛЮБНАЕ ЖЫЦЬЦЁ

Madison (219-00-10)
15 (чч), 22.00 — «Lady's Thursday».

16 (пт), 23.00 — dj Nice.
17 (сб), 22.00 — dj Nice.
18 (нда), 23.00 — «Staff party».

Bronx (288-10-61, GSM «Velcom»): 103 i 105)

15 (чч), 22.00 — dj Mitya.
16 (пт), 21.45 — жывая музыка: «Alegrias» / dj Top.

17 (сб), 23.00 — «Mercedes Party»: dj Rasta (Масква), dj Dasha Pushkina, Тані Фарэда.

18 (нда), 17.00 — нядзельны кінасанс.

Izium (206-66-18)
15 (чч), 23.00 — «Royalty R'N'B»: dj Gaamer, dj Induss.

16 (пт), 23.00 — «In House We Trust»: special guest dj Karpekin (Масква, Jet Set), dj Bergamo.

17 (сб), 22.00 — «Fusion dance»: dj Lexa.

18 (нда), 21.30 — жывая музыка / «Sunday dance»: dj Luxury.

Белая вежа (284-69-22, 239-16-00)

15 (чч), 23.00 — «White Tower»: dj Top, dj Bergamo.

16 (пт), 23.00 — «Time to Breaks»: dj Luke Chable (Аўстралия), dj I.F.U., dj Induss, dj Anis.

17 (сб), 1.00 — dj Alex.
18 (нда), 23.00 — жывая музыка: «Acoustic Band» / dj LP aka Al Paliony, dj Alex.

X-Ray (223-93-55)

16 (пт), 23.00 — «Back into the Groove»: Tony Key (Масква), dj Dasha Pushkina.

17 (чч), 24 (сб) — «Майстары галаданья».

17 (сб), 22.00 — dj-bar.

СПОРТ

Футбол. Чэмпіянат Беларусі. 20-ты тура.

17 верасьня (субота)

БАТЭ (Барысай) — Славія (Мазыр).

МТЗ-РІПА (Менск) — «Ля-каматыў» (Менск). Стадыён «Трактар».

«Дніпро-Трансмаш» (Маріліёў) — «Нёман» (Горадня). «Шахтар» (Салігорск) — «Дынама» (Берасьце).

ФК «Гомель» — «Дарыда» (Ждановічы).

«Дынама» (Менск) — «На-фтан» (Наваполацак).

«Тарпеда» (Жодзіна) — «Зорка-ВА-БДУ» (Менск).

Хакей. 14-ты адкрыты чэмпіянат Беларусі. 5-ты тур.

18 верасьня (нядзеля)

«Керамін» (Менск) — «Рыга-2000». Хакейны палац на Прытыцкага.

«Дынама» (Менск) — «Мэта-лігры» (Ліепая). Палац спорту. «Гомель» — «Хімвалакно» (Магілёў).

«Сокал» (Кіев) — «Юнацтва» (Менск).

«Нёман» (Горадня) — «Ві-цеўскі».

«Дынама» (Берасьце) — «Хімік-СКА» (Наваполацак).

Пачатак матча ў 13-й.

Бокс

3 22 да 24 верасьня (ў Палацы спорту (пр-т Машэрава, 4)) — міжнародны турнір па боксе.

дзе варта быць**Гедымін
у Лідзе****16—18**

верасьня
у Лідзе ў мурах замку пройдзе фест

сярднівечнай традыцыі і культуры «Замак Гедыміна». У праграме: турніры рыцараў, лучнікаў, конкурс мужчынскага жаночага касцюма XII—XVI ст., конкурсы на найлепшыя латы, штурм крапасці, бугурты, фаервэрк, сярднівечная музыка, батлейка, кімаш.

**Выратаванье
караля Казімера****24—25 верасьня**

у Міры — фінал першага сезона «Праграмаў жывой гісторыі ля сцен Мірскага замку». Гэтым разам адбудзеца рыцарскі фест «Прысьвячэнне гербу «Корчак», альбо Фест у гонар увядзення Іоашкі Ільлініча ў шляхецкі стан з наданнем яму герба «Корчак» за выратаванье манарха карала Казімера ў бойцы з крыжакамі пад Хайніцамі 18 верасьня 1454 г.».

У праграме: рыцарскі турнір, турнір лучнікаў, бугурты, рыцарскі бег, дамскі бег, а таксама гульні, канцэрты, дэманстрацыя рамёств.

КІНО Ў МЕНСКУ

«Аўрора» (253-33-60)

«Ключ ад усіх дэзвярэй»*** (прем'ера): **16—18** (пт—нда)

19.00, 21.00.

«Мужчына па выкліку—2»***:

16—18 (пт—нда) 13.40 (іл),

15.20, 17.00.

«Птушкі—2: падарожжа на

край съвету» («Кінафармат

4x4»): **16** (пт) 18.50, 20.50.

«Білет на цягнік»*** («Кінафармат

4x4»): **17** (сб) 16.30, 18.40,

20.50.

«Берасьце» (272-87-91)

«Мадагаскар»: **16** (пт) 14.00,

21.00; **17, 18** (сб, нда) 12.00 (іл),

14.00, 20.50.

«Харысты»*** («Кінафармат

4x4»): **18** (нда) 16.30, 18.40,

20.50.

«Берасьце» (272-87-91)

«Мадагаскар»: **16** (пт) 14.00,

21.00; **17, 18** (сб, нда) 12.00 (іл),

14.00, 20.50.

«Бункер»*** («Кінафармат

4x4»): **16** (пт) 17.30, 20.30.

«Харысты»*** («Кінафармат

4x4»): **17** (сб) 19.00, 21.00.

«Білет на цягнік» («Кінафармат

4x4»): **18** (нда) 19.00, 21.10.

(2c) — кінафільм падоўжанай

4x4): **16** (пт) 16.40, 19.00,

21.00.

«Бункер»*** («Кінафармат

50% для ўсіх гледачоў)

ЛЕВЫМ ВОКАМ

Закон Чыгіра—Цімашэнкі

Слухаючы скандальны выступ Цімашэнкі, ловіш сябе на думцы, што недзе нешта падобнае ўжо чуў ці, дакладней, чытаў.

Фэльетон Лёліка Ушкіна.

Такое ўражаньне, што перад выступам цудоўная Юлія заглянула ў фядутаўскі блёкбастэр «Лукашэнка», каб набрацца лексыкі ва ўсіх, каго той «кінуў». Ганчара, Лябедзьку, Віньнікаву па ходзе кнігі выстаўляюць за парог Чырвонага дому. І толькі тут да іх даходзіць жудасная ісціна: іх былы бос — не Прамэтэй рынкавай мадэрнізацыі, а рэінкарнацыя Нэрона — толькі з бзікам не ў пазію, а ў хакей. Пасыль гэтага чарговы «зьбіты на ўзълёце» сыходзіць у апазыцыю. Такі

цікавы этас уласцівы ня толькі палітыкам поясу краін былога ВКЛ. У Рәсей свая Цімашэнка, але без касы — Міша Касянаў.

Што гэта? Адкуль такая радыкальная змена настрою? Нездаровая псыхалагічная рэакцыя на звольненне, рытуал разрыва з каханым кіраўніком, завышаная асабістая самаацэнка, боль за супольную справу — маўляў, безь мяне тут усё нарысцца?..

Маючы столькі прыкладаў, мы можам канстатаваць аксіёму: у арганізме клерка за час кар'еры выпрацоўваецца нейкі гармон, які ў выпадку адстаўкі актыўнічае. Падпрадкаўшы сабе съядомасць клінта, вірус абавязкова прывядзе нашага героя ў логава карбанарыяў-апазыцыянераў.

Учора гэты закон, назавём яго «закон Чыгіра—Цімашэнкі», яшчэ ня быў вядомы. Цяпер жа, пасыль Цімашэнчынай афэры, ён даказаны амаль эмпрычным шляхам.

Для мадэляванья палітычных працэсаў на прасторы СНД закон Чыгіра—Цімашэнкі — тое самае, што закон Архімэда для фізыкаў. Але гэта ў перспектыве. Цяпер кожная шышка ва ўрадзе павінна зразумець, што з Саўміну ёй трэх шляхі: або ў турму за карупцыю, або на пэнсію, а хутчэй за ўсё — у апазыцыю.

Падрыхтоўка да пераходу ў інастасьць апазыцыянера павінна стаць часткай жыцця кожнага бюрократа. Галоўнае тут — саскочыць у аптымальны момант, напрыклад, калі ВУП узляцеў на 10%. У такім разе можна будзе закаціць рэзанан-

Лукашэнка не дазволіў ізуру Менску Міхailу Паўлаву зрабіць піяр на адкрыцці новых станцыяў мэтро. Урачыстасць, заплянаваную на День горада 11 верасня, перанесьлі на 7 лістапада. Але мэр усё адно стаў героям тэлетыдніка: ён абымыў шампанскім аўстрыйскім авіялайнэром «Менск» і пад съценамі Ратушы ганараваў «мянчанай году».

На фота: мэр і мянчанка году Паліна Смолава.

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

КАНТАКТЫ

Хто забывае ключы на Крапівенскім полі, просьба патэлефонаваць 627-62-48

Мянчук, 44 гады (кажуць, выглядаю маладзе́йшым за свае гады), рост 170, няхільны да падуны, пазнаменца з беларускай. Магчыма стварэныя сям'і. А/с 6, 220012, Менск

У найбліжэйшы час плянуета адкрыцці беларускамоўнага сайту. Там будзе розная інфармацыя: навіны, допісы, вершы, думкі, мекаванні, пранапоны, назіранні, гісторыі. Лістуйце на e-mail: 08.09.1514@tut.by. Спадзяюся на плённае супрацоўніцтва з кожным беларусам!

КНІГІ

Беларускія кнігі на кніжным кірмашы па вул. Янкі Купалы, 27 (штодзённа, акрамя панядзелка). «Гісторыя Беларусі» ў 6 т. (т. 1, 3, 4); «Энцыклапедыя ВКЛ»; рэдкія кнігі і сэрыі «беларускіх кнігаў» ды інш. Даведкі: 771-49-39, e-mail: skarb@tut.by

Прадам кнігу: «Слоўнік беларускай мовы» І. Насовіча, «беларускіх кнігаў»: «Летапісы і хронікі», Каліноўскі, Баршчэўскі, Гётэ, «Філіматы і філарэты», «Беларуска-расейскі слоўнік» Байкова, Некрашавіч, А. Разанай ды інш. Т.: 753-70-05

Прадам кнігу: «Статут ВКЛ 1588», юбілейная выданьне 1989 г., «Тэўтонскі орден» А. Краўцівіч, «Армія Краёва на Беларусі», «Палітычныя партыі Беларусі»; «Споведзь» і «Ад родных ніў» Л. Генюш, «План Тадэвуша», Ніцша, «Уліс» Джойса, Крашэўскі, Шэкснір, Гарсія Лёрка ды інш. Т.: 753-70-05

ПРАЦА

Якасна выканана пісьмовыя працы па беларускай гісторыі, літаратуры і мове. Звязртца загадзя пасыль 17.00. Т.: 235-18-72. Юрэ

СПАЧУВАНЬНІ

Калегі, сябры, вучні выказаўць глыбокія спачуванні намеснікамі дырэктара Беларускага ліцэю спадарыні Ірыне Сідарэнцы з прычыні смерці яе горача любімага бацькі.

ПАДЗЯКА

«Наша Ніва» дзякуе спадару Сільвестру Будкевічу (Англія) за ўчастную дапамогу.

ЗАПРАШАЕМ У ПАДАРОЖЖА

18 верасня (нядзеля)

Мір—Наваградак—Любча—Ліда. Рыцарскі фэст у Лідзе.

22—25 верасня

Вільня—Трокі—Меднікі
T.: 232-54-58, 622-57-20 (Зыміцер)
264-12-38, 776-24-35 (Павал)

КОШТЫ

На платныя прыватныя абвесткі (для прыватных асобаў) на с. 24

РЭКЛАМНАЯ РАСЦЭНКІ:

— да 20 словам (тэксты модуль) — 4100 руб.
За кожныя настульні 20 словам (тэксты модуль) — 4000 руб. Афор-мленая абвестка з улікам кошту арыгінал-макету за 1 см² — 650 руб.
Абвесткі палітычнага характару і з грамадзкіх арганізацій аплучаючыя паводле рэкламных расцэнак для камэрцыйных абвестак.
Каб замовіць платную прыватную абвестку, трэба пераказаць грошы праз пошту на разліковы рахунак: УНП 101115521. Рэдакцыя газеты «Наша Ніва», вул. Калектарная, 11. Р/р 3015212000012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», код 764.

На зваротны баку блінка паштовага пераказу ў сэктары «Для пісьмовых паведамленняў» запісваецца дакладна ў чытальні тэкст абвесткі, тэлефон для сувязі з абавязковым дадаццем скав: «Здзілі паслугі».

Даведкі пра т. (017) 284-73-29

«НН» 100 ГАДОЎ З ВАМИ

Ужо лета прашло... Ніякіх цікавых спраў у жыцці гасударства не было. Ціха як ніколі. Пісалася аб рэзвізіях інтэндантаў, чыгунак, упраўленіні — і скроў здрывалася страшэннае казнакрадзтва, у катормы замешаны і вялікі чыноўнікі, чым глыбей рабілі рэзвізію, тым больш крадзяжко ашуканстваў адкрывалася...

Што чуваць за граніцай?

У Чарнагорыі тымчасам банкет, 15-га гэтага месяца абвесцілі тамака, што іх князь Мікалай, катормы сядзіць ужо на пасадзе 50 год, адгтуль будзе называцца каралём, а Чарнагорыя — каралеўствам. І тутака ізноў нікто на будзе пратэставаць, бо Чарнагорыя, ці будзе каралеўствам, ці княствам, усё роўна будзе мець вагі ў палітычных стасунках паміж эўрапейскімі гасударствамі. ...Бо Чарнагорыя — край голы і бедны.

Віцебск — гэта стары беларускі горад, але цяпер беларускія мовы на вуліцах не чуваць, — асабліва ў сярэдзіне гораду. Затое на краёх гораду скроў пануе наша мова. ... Шкада толькі, што нашыя бабы кідаюць спрадвечныя хатнія ўзоры, а гоняцца за маднымі ўзорамі з «паперак». Такім падакам на ручнікох зьяўлююцца крамныя ўзоры — «стандарт», на катормы і глядзець прыкра, дык не відаць, што выйшлі зь беларускіх кроснаў.

В. Тройца (Вацлаў Іваноўскі. — «НН»)

№34, 1910 г.

Наша Ніва

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991
галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:
З. Вольскі (1906), А. Уласаў (1906—1914),
Янка Купала (1914—1915), А. Луцкевіч,
У. Знамяроўскі (1920), С. Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі
галоўны рэдактар
фотарэдактар
нам. галоўнага рэдактара
мастакі рэдактар
выдавец і заснавальнік

Настя Бакшанская
Андрэй Дынько
Арцём Ліва
Андрэй Скурко
Сяргей Харэўскі
Фонд выдання газеты
«Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСА:

220050, Менск, а/c 537
Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,
8-029-707-73-29.

E-mail: nn@promedia.by

On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спэсіяліст на «Нашу Ніву» абавязковая. 12 пасос фармат A2, 6 друк. арк. Друкарня РУП «Відэдавецца «Беларускі Дом друку». Менск, пр. Ф. Скарыны, 79. Рэдакцыя не насеадаўца за змест рэкламных абвестак. Кошт свядомы. Пасведчанне аб регистрацыі перыядичнага выдання №581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенне Міністэрствам інфармації Рэспублікі Беларусь. Юрдычны адрас: г. Менск, вул. Калектарная, 20а, п. 2а. Р/р 3015212000012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.

Наклад 3343 Газета выдаецца 48 разоў на год.
Нумар падпісаны ў друк 20.00 14.09.2005.
Замова № 5304

Рэдакцыйны адрас: Менск, Калектарная, 20а/2а